

פרשת בא

- ויאמר יי אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. שומע אני שהיה הדבר למשה ולא אהרן כשהוא אומר ויהי ביום דבר יי אל משה בארץ מצרים (שמות ו כו) למשה היה הדבר ולא לאהרן. א"כ מה תלמוד לומר אל משה ואל אהרן. אלא מלמד שכשם שהיה משה כלל לדברות כך היה אהרן כלל לדברות. ומפני מה לא נדבר עמו מפני כבודו של משה. נמצאת ממעט אהרן מכל הדברות 5 שבתורה חוץ משלשה מקומות מפני שאי אפשר. דבר אחר אל משה ואל אהרן למה נאמר לפי שהוא אומר ויאמר יי אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה (שם ו א). אין לי אלא משה דיין לפרעה אהרן מנין תלמוד לומר אל משה ואל אהרן הקיש אהרן למשה מה משה היה דיין לפרעה אף אהרן היה דיין לפרעה. מה משה היה אומר דבריו ולא ירא אף אהרן אומר דבריו ולא ירא. ד"א אל משה ואל אהרן. שומע אני 10 כל הקודם במקרא הוא קודם במעשה כשהוא אומר הוא אהרן ומשה (שם ו כו) מגיד ששניהם שקולין זה כזה. כיוצא בזה אתה אומר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ (בראשית א). שומע אני כל הקודם במקרא הוא קודם במעשה. כשהוא אומר ביום עשות יי אלהים ארץ ושמים (שם ב ד) מגיד ששניהם שקולין כאחד זה כזה. כיוצא בדבר אתה אומר ויאמר אנכי אלהי אביך אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב (שמות ו ו) שומע אני כל הקודם בדבר הוא חשוב מחברו. כשהוא אומר וזכרתי את בריתי יעקב ואף בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם (ויקרא כו מב)

2 ט רמז קפ כלפיש הדיבור | למשה ולא אהרן | כ"ה גם לפש אבל ד לאהרן ולמשה | מ שיהיה דבור לשניהם | כ וכשהוא | כ ה' וגו' | בארץ מצרים | דמ ח' | 3 ט אל משה | טכלל הדיבור | אכ ולא היה הדבור | א (הדיבור) לאהרן | 4 ט אלמו | מלמד | א ח' | אטמ כסם | אטשך כלול וכן בס' | 5 ל | דמ ג' היה | ד מדבר | ד גמצא | אכ את אהרן | 6 ט לפי | ו שאפשר. אכ שאיפשר | ואל אהרן | א ואהרן | 7 אל וכו' ת"ל | א ח' | כ ראה וגו' | 8 ט מקיש | 9 היה | אטכמ וכן בס' | מ ומה | היה בפ' ג | אטכמפ ח' | אטאמר וכן בס' | א וכן בס' | 10 אטפ ואינו וכן בס' | ולא בפ' ב | מ ואינו | ד"א וכו' אגין | ט ח' | ד"א וכו' | אכמ ר' אומר יכול (אכ ח') כל וכו' | 11 ט יכול כל | הוא ח' | אטכמ ת"ל | 12 ט ללמדך | זה כזה | מ ח' | טב בזה | כיוצא וכו' כחתש העמ' | הסי' ט ח' | אכ כיוצא בו וכן בכל הענין. מ כיוצא בדבר | אכ אלהים וגו' | 13 הוא | אד ח' | 14 אכמ ת"ל וכן בכל הענין | 15 כאחד זה כזה | מ ח' | כאחד | אכ ח' | כ בזה | ויאמר | אד ח' | אנכי | ד ג' האל | א אברהם וגו' | מ אנכי אלהי אברהם וגו' | אלהי אברהם וכו' | כ ח' | 16 א אני וכו' ת"ל | ל במקרא | מ הקודם במקרא הוא קודם במעשה ת"ל. כ הקודם במעשה קין ת"ל | 17 אכמ יעקב וגו' (מ ח') מגיד (א שמגיד) | ל וכן במקרא ואף את בריתי יצחק |

2 הדבר. לשון המקרא והדבר אין בהם ירמיה ה יג מ"ס: 3 ולא לאהרן. בא"צ מוסיף כאן ע"פ התיכורי במצרים בסיני מניין הרי הוא אומר ביום דבר ה' את משה בהר סיני באוה"מ מניין הה"א ויקרא אל משה וידבר אליו מאוה"מ נמצא ממעט אהרן מכל וכל, וא"צ: 4 כלל וכו'. צ"ל כלי לדברות וכן בסמוך, M.D.R.S. Lewy, Ein Wort über die S. 38a: 6 משלשה וכו'. ויקרא י' ח' וידבר ה' אל אהרן יי ושכר אל תשת קרח יי"א ויאמר ה' אל אהרן אתה ובניך ובית אבין, ושם כ ח ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תחל, ד"ר וכן פירש בא"צ אלא דחושב ג"כ פסוק ח ואני הנה נתתי לך את משמרת וכו' וכתב כי הדבור דנשיאות עון המקדש ודבור דשמור תרומה חשיב להו התנא כחזא אבל בשכ"ט דף סט כתב דהפסוק דבארצם וכו' אין למנותו בין הנך שלשה דהדבור הזה היה על ידי משה וע"כ מסיק פסוק זה ומועיל במקומו שמות ד כו ויאמר אל אהרן לך לקראת משה המדברה ויש לפקפק גם בפירוש הזה דהרי בספרי במדבר צד קלד מבואר דהאמר וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך וכו' היה ע"י משה וא"כ מכלל דהתחלת הפרשה לא היתה על ידו ועוד האך קאמר מפני שאי אפשר והרי איפשר ואיפשר וכמו כן יש להקשות לענין פ' שתי יין מגא ליה דלא היתה ע"י משה ועיין זבחים קטו: וברש"י ותוספות שם ד"ה וקבל ע"כ גראה כמו שפ' במ"ע דהכוונה לשתי האמירות במדבר יב ד-ו ויאמר ה' פתחם אל משה ואל אהרן וכו' ויאמר שמעו וכו' ועוד שמות ד כו כאשר הבאתי כבר בשם השכ"ט ועיין ספרי במדבר צד נו וספרי זוטא צד רמז ורנא ותנחומא סימן ה כאן ופ' ובמדבר רבה פרשה ו סימן ה: 10 ולא ירא. מכילתא דרשב"י דף ו תנחומא פרשה ז ושכ"ט שם ומדרש תנאים פרשת שופטים יח טו דף קא: — ד"א וכו'. מלקמן מסכתא דבחדש פ"ח משמע קצת דהעקר כהג' רבי אומר: 11 כל וכו'. אשגרת לשון ורצה לומר דכל הקודם במקרא חשוב מחברו וכן באינך: 12 ששניהם וכו'. שיר השירים רבה ט"ז ד פסוק ה: 15 כאחד זה כזה. שתי גוססאות הן והניח הכותב את שתייהן, מ"ע: 16 בדברי. בא"צ מגיה במקרא:

לשון ורצה לומר דכל הקודם במקרא חשוב מחברו וכן באינך: 12 ששניהם וכו'. שיר השירים רבה ט"ז ד פסוק ה: 15 כאחד זה כזה. שתי גוססאות הן והניח הכותב את שתייהן, מ"ע: 16 בדברי. בא"צ מגיה במקרא:

מגיד ששלשתן שקולין כאחד. כיוצא בדבר אתה אומר כבוד את אביך ואת אמך (שמות כב יב) >שומע אני כל הקודם במקרא הוא קודם במעשה> כשהוא אומר איש אמו ואביו תיראו (ויקרא יט ג) מגיד ששניהם שקולין זה כזה. >כיוצא בדבר אתה אומר ויהושע בן נון וכלב בן יפונה וגו' (במדבר יד ו) שומעני כל הקודם במקרא הוא קודם במעשה ת"ל וולתי כלב בן יפונה ויהושע בן נון (שם לב יב) מגיד ששני שקולים כאחת > בארץ מצרים. חוץ לכרך אתה אומר חוץ לכרך או אינו אלא בתוך הכרך כשהוא אומר ויאמר אליו משה כצאתי את העיר וגו' (שמות ט כט) והלא דברים ק"ו ומה תפלה הקלה לא התפלל משה אלא חוץ לעיר דבור החמור דין הוא שלא נדבר עמו אלא חוץ לכרך ומפני מה לא נדבר עמו בתוך הכרך מפני שהיתה מלאה שיקוצים וגילולים. ועד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות. עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות משנבחרה ירושלים יצאת ארץ ישראל שנאמר השמר לך פן תעלה עולותך בכל המקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר ה' אליהך (דברים יב יג) עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראויה לשכינה משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים שנאמר כי בחר ה' בציון וגו' ואומר זאת מנוחתי עדי עד (תהלים קלב יג—יד) עד שלא נבחר אהרן היו כל ישראל כשרים לכחונה משנבחר אהרן יצאו כל ישראל שנאמר ברית מלח עולם הוא לפני ה' (במדבר יח יט) ואומר והיתה לו ולזרעו אחריו (שם כה יג) עד שלא נבחר דוד היו כל ישראל כשרים למלכות משנבחר דוד יצאו כל ישראל שנאמר הלא לכם לדעת כי יי' אלהי ישראל נתן הממלכה לדוד וגו' (ד"ה ב' יג ה) אם תאמר דן אני את הנביאים שנדבר עמהם בחוצה לארץ אף על פי שנדבר עמהם בחוצה לארץ

1 אמר. בא"מ משלים שומע אני כל הקודם במקרא חשוב מחברו: 5 כאחת. עיין כל זה כריתות פ"ז מ"ט, ותוספתא שם פ"ד ה"ט, ת"כ ריש קדושים, מכילתא יתרו פרשה ח, ספרי במדבר צד קע, ירוש' חגיגה עז ע"ג, ובבלי שם יב, ותמיר לב, בראשית רבה פ"א סט"ו, ויקרא רבה פ"ו ס"א מדרש שמאל פ"ה, פדר"א פ"ה, ילקוט בראשית סוף רמז ד, וישעיה תקיא, פ"ו בראשית דף ג, ילקוט המכירי תהלים מ"ב קב ס"ט תנחומא ב' בראשית ס"ד וס"ט: 10 וגילולים. שמות רבה פ"ב ס"ה ופס"ו ס"ה, תנחומא כאן ס"ח פ"ז, וש"ס דף סט: — ועד. היה ראוי להיות עד אבל גמשיך למה שקדם כלשון התנחומא ולמה נמצאת שכינה במצרים ללמדך עד שלא וכו', וכן בבעלי התוספות עה"ת וברבינו בחיי שכתב ומה ששרתה שכינה בא"מ דרשו ר"ל להודיעך שעד שלא נבחרה א"י וכו', עיין מ"ע ומדרש תנאים שופטים יח טו (צד קיא) מקרבך ולא מח"ל וספרי שם פסוקא קעה: 12 כשרה וכו'. צ"ל ראויה לשכינה משנבחרה ירושלים יצאה א"י שני כי בחר ה' בציון וגו' עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים כשרה למזבחות משנבחר וכו' שני השמר וכו', א"צ. ולשון ר' בחיי עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל א"י כשרה לדבור משנבחרה ירושלים נפסלה כל א"י לדבור עד שלא נבחרה בית עולמים היתה ירושלים כשרה לדבור משנבחר בית עולמים יצאה ירושלים הוא שכתוב זאת מנוחתי עדי עד, עד שלא נבחר אהרן וכו' וכן גרסת התנחומא עד שלא נבחרה ירושלים וכו' לדבור משנבחרה ירושלים נסתלק הדבור מא"י ובלי ספק הנוסחא משובשת. ועיין פ"ו ושכ"ט שם ילקוט תהלים רמז תתפג, שו"ח"ט קלב, וילקוט המכירי שם

1 ד ששניהם | כאחד | אמ' ח' | זה כזה | אב אביך וגו' |
2 המוסגר אר' ח' | הו"א | מ' ח' | 3 א' אמו וגו' | א מגיד וגו' |
כיוצא בו וכו' | זה כזה | כמ' כאחת | המוסגר ד' ח' | 4 א' וכלב וגו' | וגו' | מ' ח' | א' ש' אני וגו' | ת"ל | 5 וולתי | במק' | בלתי |
אב יפונה וגו' | יפונה | מ' ה' הקניני | כאחת | אמ' ח' | 6 אתה וכו' | לכרך | כ"ה גמ' פ' אבל דמ' ח' | ד תוך וכן בס' | 7 ויאמר אליו משה | ט' ח' | וגו' | ק' אטב | 8 מ' מה | אטו ומה אם | למפ' קלה, כ' הקל | א' תפלת הקל | אטב בתפלת | משה | ד פ' ח' | אטב כמ' לכרך | דמ' חמור | דין וכו' | דפ' לא כל שכן | 9 א' מפני | דבר | ד תוך | אטב לפי | 10 וגילולים | כמ' ח' | ל' גלולים ושקוצים | 11 מ' וכן המכירי תלים קלב לדבור | אטו ועד | 12 כל | ח' וכן ילקוט תהלים קלב | ט היו כל המקומות כשרות להקרב | א' יצאה, כ' יצתה וכן בסמוך, מ' יצאתה וכן בסמוך | ט יצאו כל המקומות | א' כל ארץ | 13 א' כ"ל | עולותיך וגו' (ד"ל מ' ח') | כי | במקרא: מקום | כי וכו' | אהיך | ט' ח' | אב במקום וגו' | 14 ה' אהיך | רק מ' | היתה וכו' | עולמים | ט' ח' | 15 מ' יצאה | וגו' | ד' ח' | ואומר | אכמ' ח' | ב' גו' | עדי עד | 17 א' אטב | ו' ושכ"ט קלב וכו' | בחיי ראיון | מ' וכן המכירי שם לעבודה | משנבחר וכו' | ישראל | א' ח' | שני | ח' | כ' עולם וגו' | א' דט' היא | 18 לפני ה' | טמ' ח' | א' לו וגו' | ואומר | כ' ח' | א' אחריו ברית כהנת וגו' | אטב כמ' ושכ"ט ורבינו בחיי ראיון | 20 א' ישראל וגו' | מ' כי נתן ה' הממלכה על ישראל ואם, כ' כי אני ה' אלו ישראל נתן את הממלכה לדוד על ישר' ואם | ד' את הממלכה וכן בשו"ח הממלכה | במקרא: ממלכה | וגו' | ט' ח' | אטו ואם | מ' תאמר אותן הנביאים | 21 א' ו' מן וכן ילקוט יחזקאל רמז שלו | מ' בחוק | אע"פ וכו' | בח"ל | ט' ח' | אב ו' אע"פ |

והוא ילקוט יחזקאל רמז שלו | מ' בחוק | אע"פ וכו' | בח"ל | ט' ח' | אב ו' אע"פ |

לא נדבר עמהם אלא בזכות אבות שנאמר כה אמר יי קול ברמה נשמע וגומר כה אמר יי מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה ויש תקוה לאחריתך נאם יי וגוי (ירמיה לא יד-טז) וייא אף על פי שנדבר עמהם בחוצה לארץ ובזכות אבות לא נדבר עמהם אלא במקום טהור של מים. שנאמר ואני הייתי על אוכל אולי (דניאל ח ב) ואומר ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל (שם י ד) ואומר היה היה דבר יי אל יחזקאל בן בוזי הכהן על נהר כבר (יחזקאל א ג). ויש אומרים נדבר עמו בארץ ונדבר עמו בחוצה לארץ שנאמר היה היה דבר יי היה שנדבר עמו בארץ היה שנדבר עמו חוצה לארץ. היה ר' אלעזר בן צדוק אומר הרי הוא אומר קום צא אל הבקעה (יחזקאל ג כב) מגיד שהבקעה כשרה. תדע שאין השכינה נגלית בחוצה לארץ שנאמר ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה' (יונה א ב) וכי מלפני יי הוא בורח. והלא כבר נאמר אנה אלך מרוחך וגוי. אם אסק שמים שם אתה וגוי אשא כנפי שחר וגוי גם שם ירך תנחני וגוי (תהלים קלט ו-י) וכתוב עיני יי רמה משוטטים בכל הארץ (זכריה ד י) וכתוב בכל מקום עיני יי צופות רעים וטובים (משלי טו ג). אם יחתרו בשאול וגוי אם יחבאו בראש הכרמל וגוי אם ילכו בשבי וגוי (עמוס ט ב-ד) ואומר אין חשך ואין צלמות וגוי (איוב לד כב). אלא אמר יונה אלך לי בחוצה לארץ מקום שאין השכינה נגלית שהגוים קרובי תשובה הן שלא לחייב את ישראל. משל לעבד כהן שברח מרבו אמר אלך לי לבית הקברות מקום שאין רבי יכול לבא אחרי. אמר לו רבי יש לי כניות כיוצא בכך. כך אמר יונה אלך לי לחוצה לארץ מקום שאין השכינה נגלית שהגוים קרובי תשובה הן שלא לחייב את ישראל אמר לו הקב"ה יש לי שלוחין כיוצא בכך שנאמר

1 עמהם ט ב' בח"ל לא נדבר עמהן | טמ שני קול | מ נשמע רחל מבכה על בניה כה יאמר ה' מנעי קולך מבכי וגוי וייא. ט נשמע כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ויש תקוה לאחריתך וייא | 2 אב מבכי וגוי ויש תקוה לאחריתך וגוי וייא | 3 וייא וכו' | ד ואעפ"י וכו' | ובזכות אבות | אמר ה' וכן ילק יחזקאל | ב בזכות | ובזכות | כ ולא נדבר עמהן לא בזכות | 4 אצבמ וילק יחזקאל: טהרה | מ וילק יחזקאל: על המים | ואומר | רק א | 5 ט אני הייתי על נהר | כ הנהר וגוי היה היה | הגדול הוא חדקל | מ ח' | ואומר | רק ד | היה ב' | 6 ט ח' | ד ה' וגוי | 6 אל בוזי וגוי | כ הכהן וגוי | הכהן | מ ח' | ט אל נהר | במקרא: בארץ כשדים | על וייא וכו' כשרה ש' ט | מ ח' | א בח"ל...בארץ | 7 כ חוצה | שני | א ח' | ט שני היה היה שנדבר עמו בארץ היה ר"א וכו' | היה היה דבר ה' אב ח' | א היו היה שנדבר עמו בח"ל היה ר' אלעזר | 8 היה | ד ח' | כ ר' אלעזר | אב בר' ט.

1 שני' כה וכו'. לא נתברר לי וכו' פ' דרחל נקברה בח"ל ואמר כה אמר ה' מנעי קולך משמע שדבר עמה בח"ל וכעין זה פ' בבה"מ אבל אין הגדון דומה לרה"ה. פ"א שהאבות היו מבקשים רחמים על ישראל והבטחים שיגאלם וע"כ הוצרך לצוות לנביאים שינבאו ע"ז. מ"ע. וגם זה דחוק ובש"י מעיר על התי' בירמיה שם דמתרגם כי יש שכר לפעולתך ארי אית אגר לעוברי אבהתך וראוי להעיר ג"כ על פ' רש"י שם שפ' בתחלת הפרשה מרוחק ה' בראה לי בזכות אבות ונראה דהדרש מוסיד על איזו אגדה שהיתה ידועה להם ונעלמה מאתנו וצ"ע: 7 שנדבר עמו בארץ. מ"ק כ"ה: ת"י יחזקאל ורש"י ורד"ק ומאירי פתיחה למס' אבות דף ה' הוצאת שטערן: 9 שהבקעה ילק יחזקאל ר' שלו: 10 וכי מלפני וכו'. ילקוט ריש יונה וילקוט המכירי שם: 15 אמר יונה תנחומא ויקרא ס"ח ירושלמי סנהדרין ל ע"ב פד"א פ"י: 17 כניות. אולי צ"ל כניות פ' עזריים: 18 קרובי תשובה. שו"ט י"ח סלי"ד ש"ט דף ס"ט:

בר | א הבקעה וגוי | 9 ילק יחזקאל: כשרה לדבור | א שכינה | אב גגלה חוצה | 10 דכ תרשישה וגוי | ה' א | ג' וגוי | הוא בורח | מ והמכירי יונה יכול לברוח | 11 גוי' | ט ח' | אב שמים וגוי אשא | ט אתה וגוי אמר אנה אלך לי וכו' | מ אתה אשא על כנפי שחר שם ירך תנחני עיני וכו' | א ירך וגוי | וגוי בפ' ג | ד ח' | 12 וכתוב | רק אב | כ המשוטטות. דטמ משוטטות | וכתוב | רק אב | 13 אב ה' וגוי | רעים וכו' צלמות וגוי' | מ ח' | וגוי' | רק אב וכן בסמוך | א אם ילכו בשבי וגוי' אם יחבאו ב' הכר' וגוי' | במקרא ואם יחבאו וכן בסמוך | 14 גוי' | ד ח' | וכן בכלן | ואומר | רק א | 15 לי וכן ח' | אב חוצה. מ חזן. ט לחוצה | מקום | אט ח' | א שכינה | ד השכינה שורה ונגלית | שהגוים וכו' ישראל בעמ' ה' ש' טז ח' | 16 ד קרובים לתשובה | א קרובים | כמ ומכ' משל למה' לעבדו של כהן | א משלו משל לעבד שהיה לכהן אמר | מרכבו | מ ומכירי ממנו | אמר וכו' | מ ומכ' והלך לו לבית הקברות שאין רבו יכול לבוא אחרי | כ ואמר | א אברת לי לבית הקברות | לין ד ח' | 17 כ ומכ' רבו | כניות | דכ ח' | מ כנעניים | כ כמותך כיוצא בכך. א כמותך | 18 כך | מ ח' | לחוצה | וכן ל אבל וכן בחוצה. מ חזן | א חוצה וגוי' שהגוים קרובים | כ שכינה | ד קרובין לתשובה | 19 א המקום | מ מכ' שלוחין הרבה |

1 אַב גדולה וגו' | אל הים | מ' ח' | אַב גמז' אר' |
כ נמצאתה אמר | נמצאת וכו' בנבואתך ש' ח' מ' ח' |
בנים | כיה גם ט' ירמה שכיה אבל ו' נביאים | הם |
מכ' היו | 2 וכבוד וכו' האב | א' ח' | אב מכ' ולא
תבע כבוד הבן | כ ולא תבע כבוד האב | א' הבן
וגו' ירמיה | 3 שני' א' ח' | א' 4 אבנתי וגו' |
אתה לא מלאת | מכ' כ וגו', שג' ח' | א' 5 אבנתי מכ'
לפיכך | שני' א' ח' | נוסף | כיה גם ל' אבל וק' יוסף |
דברים | מכ' ח' | אב וגו' | 5 אב מכ' ולא תבע כבוד |
כ שני' יואמר | אב קנאתי וגו' | אליהו | דט' ח' | וגו' | ד
ח' | 6 אב מה ט' מה כתוב | שם | אר' ח' | ל' מכ' לו שוב | ל'
ח' | יואמר וכו' לך | מכ' ח' | ה' אליהו | רק אב | אב לדרבך וגו' | ואת | מדברת | מכ' ח' | 7 אב נמשי וגו' | שפט
ל' ח' וגו' | 8 א' ח' | לנביא | אטב מכ' ח' | אלא | א' ח' | אב איפשר | מה ולפי שינוה | 9 | ולא | אב מ' מכ' | תבע |
המוסר | כיה א' אבל ד' שני' יהיה, ט' מ' ל' מכ' מה נאמר לו | ט' בו | מכ' ח' | שוב | 10 | לאמר | כ' מ' ח' | מ' מכ'
ולא | אב ליה דנבר עמו שלישית | כ' שלישית לא דנבר עמו | ו' נתן | כיה גם פ' מכ' אבל ד' ר' יונתן | 11 | אב את עצמו |
כ שאוני וגו' | הים | א' ג' וגו' | 12 | אב מ' אתה מוצא שהאבות והנביאים נותנים | א' נתנו | נפשם | על | במשה וכו' |
ישראל ש' טו' | א' ח' | מה | מ' ח' | ועתה | מ' ח' | 13 | מכ' חטאתם וגו' ואם ככה | מ' א' | מספרך וכו' |
כתבת | מ' ח' | ל' ואם וכו' במקרא | 14 | כ' לי וגו' דוד | א' וכו' ברעתי | מ' ח' | 15 | מהו | מ' מכ' ח' | הנה | מק' ח' |
כ ויאמר דוד אל האלהים הנה | כ חטאתי וגו' | הא | ח' חטאתי תהי | מק' בי וגו' | 16 | הא וכו' | מ' ח' | כ' מכ' שהאבות | כ' מכ'
נותני | 17 | ל' לאמר אמור אליהם מיד ישמע דבר שני' ויצא דובר | א' אמור | כ' מ' להם | שני' | מ' וכה' | א' ל' מ'
דובר אל בני ישראל | 18 | אטב מ' להם | דבר | אטב מ' ח' | 19 | אב העם וגו' | ואומר וכו' למד ש' יא ע"מ ה' | מ'
ח' | ואומר | כ' ח' | והנה | ד' ח' | כ' הנה | כ' בלוש וגו' | א' הברים וגו' | וק' ל' הברים אשר קט הסופר
במתני' | ל' מ' משיב דבר | וגו' | 20 | ואמר | כ' ח' | א' וכלו וגו' | א' כ' שלוחין לא | שלוחי וכו' וגו' | ש' ע"מ ה' |
ט' ח' | 21 | כ' ששלחתי | כ' אצל שלוחיהם | א' ח' | אב שלוחיך | ועל הגליון לפניך | אלא | א' ח' |

- ברקים וילכו וישובו לא נאמר כן לא וילכו ויאמרו הא ככל מקום שהן מהלכין נמצאים לפניך ואומרים עשינו שליחותך לקיים מה שנאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' (ירמיה כג כד). ר' יאשיה אומר כשהקב"ה גזור גזרות טובות ורעות על ישראל על הטובה מחזירים לפניו ועל הרעה אין מחזירים לפניו שנא' והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון וגו' (יחזקאל ט ב) וכתוב וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרובים ואומר ויאמר ה' אליו עבור בתוך העיר וגו' ולא להאמר אמר באוני ונאמר זקן בחור ובתולה וטף ונשים וגומר. ויאמר אליהם טמאו את הבית ומלאו וגומר (שם ג-ו) יצאו אלו ואלו ועשו שליחותן אלו שנצטוו על הרעה לא למדנו שהחזירו שליחותן וזה שנצטווה על הטובה למדנו שהחזירו שליחותן שנאמר והנה האיש לבוש הכדים וגו'. שמעון בן עזאי אומר לאמר בקול שאתה שומע בו בו את למד. ר' עקיבא אומר לאמר צא ואמור להם שבכותם הוא מדבר עמי שכל שלשים ושמונה שנה שהיה כועס על ישראל לא היה מדבר עמו שנא' ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב המחנה וידבר ה' אלי לאמר (דברים כ טז-יז). אמר ר' שמעון בן עזאי אני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסף על דבריו. ולא עם משה בלבד היה מדבר בזכות ישראל אלא עם הנביאים כולם לא דבר אלא בזכות ישראל שנאמר ואשכ שם שבעת ימים משמים כתובם וכתוב ויהי מקצה שבעת ימים ויהי דבר יי' וגו' (יחזקאל ג טו-טז) וכתוב ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר יי' אל ירמיהו וגו' (ירמיה מב ו). וכן אתה מוצא בברוך בן נריה שהיה מתרעם לפני המקום אמרת אוי נא לי כי יסף יי' יגון על מכאובי (שם מה ג) מה נשתנית אני מכל תלמידי הנביאים. יהושע שמש משה ושרתה עליו רוח הקודש. אלישע שמש אליהו

1 א ברקים וגו' | ב וילכו וגו' | כן רק א | וילכו אב ח' |
הא ד ח' | א הולכין | 2 נמצאים | א הן | לפניך | א ב' |
מצויין | א או' | ב שליחותנו | 3 ב הארץ וגו' | נאם ה' | ד
ח' | ר' יאשיה אומר | כ"ה גס ט יחזקאל שטט ואינו תתקד
אבל ד ח' | אב כשהמקום | טובות ורעות | אט ח' | ט
הטובות | 4 לפניך | אט אותו | א הרעות | א אותו | 5 אב
באים וגו' | וכת' וכו' ונא' ש' ז | א ח' | וכבוד | ד ח' | 6 ב
נעלה וגו' | ל הכרוב וכ"ה במקרא | ואר' | ל וגו' | ב וכת'
ד אליהם | העם וגו' ולא להאמר באוני וגו' וכן | 7 ד ובחור | א
טף | וטף וכו' וגו' | ב ח' | א אלהים | ב הבית יצאון

ומלאו ד הוה | 8 ואין וכן ל אבל ד ח' | ב לעשות | לא וכו' | א וילק' יחזק' למדנו שלא תחזירו | 9 א הטוב | ב מצניו שהחזיר |
א שהחזירו שליחותן | 10 ד איש' הבדים | א נ' משיב | ט ר' שמעון | ב בן שטח | לאמר | אט ח' | לאמר וכו' | ב לבוש בקו
שאת שומע למד | ד בק' | א שאל | ב ב' | אט ח' | את | אר ח' | 11 א לימד | לאמר | ח' | א אומר | א שבכותכם, ב
בכותכם, אטב בכותן | בך היה | ו לית. ק ליה | מ וכן מצינו כל | 12 ב שכעס הקב"ה על | מ וכן ילק' ירמיה שכט כעס |
מ לא היה דבור | אטבכ וכן ילק' ירמיה עם משה | א תמו וגו' ויהי דבר ה' אלי לאמר | 13 כמ המלחמה וגו' | (מ ח')
וידבר | ט ירמיה: ויהי דבר ה' אלי לאמר | ד למות ויאמר | (וכן שהש"ר ושוח"ט כג ומכירי שם איתא ויאמר). ל למות וגו'
וידבר | אליה מ ח' | לאמר | אט ילק' ירמיה נ' אלי היה דבור | ט ירמיה הדבור, א בדבר | 14 בן עזאי | א ח' | ט ר' עקיבא |
מ לא | א משה נדבר עמו בכותן של יש' | 15 ילק' ירמיה טבכ בלבד נדבר | ט נ' עמו, ב נ' עמו אלא | טבכ ילק' ירמיה
בכותן של ישראל | אלא וכו' | ב ולשאר כל הנביאים לא נדבר עמם אלא, אטב אלא אף | אטב (אמ' עם) שאר | אמ' נ' | כל הנביאים
לא נדבר עמח | (מ ח') אלא אטב בכותן של ישראל | 16 שנ' | ב ח' | שם | ד ח' | א ימים וגו' | אטב (אמ' עם) שאר | אטב (אמ' נ') | כל הנביאים
וכתיב | אטבכ ח' | ט ואמר | ט טב | ח' | אלי לאמר | וכתוב | וכן ל אבל א"ק ח' | וואמר | וכתוב עד טה"ד | מ ח' | ויהי וכו'
ימים | וכן ח' | 18 וגו' | טב ח' | א הק', ט הב"ה | 19 אר אמרתי, ט ירמיה ואמר | יגון | ט ירמיה ח' | א ח' | וגו' | ב מכאובי
וגו' | מה | אר ח' | א נשתנה | אגן | ט ירמיה ח' | בך מתלמידי | 20 ט נביאים | אטב את משה ושרת | ל את משה | ב רוח
הקדש עליו | א אלישע וגו' ואני מה וכו' | טב את אליהו ושרת |

1 וישובו וכו'. בבא בתרא כה, ילקוט איוב רמז תתקכד:
10 האיש לבוש וכו'. שבת נה: — בקול. כעין זה לקמן יתרו
פ"ד ד"ה משה ידבר: 11 שכל שלשים וכו'. ת"כ ויקרא
פרק ב יג וסוף בחוקתי ירושלמי תענית ס ע"ג, בבלי בבא
בתרא קכא, ופ' רגמ"ה ורשב"ם שם, תענית ל, רש"י שם
יבמות עב, מועד קטן טו, סע"ר פ"ה, אליהו רבה פכ"ג
דף קמח (הוצאת פריעדמאן), שהש"ר פרשה ב לפסוק יג,
פדר"כ פ' החדש דף ג ע"ב, פס"ר פט"ו דף עג ע"ב, ילקוט
ירמיה שכט: 13 מקרב המחנה. במקרא העם וכן ת"א מגו
עמא אבל ת"י מגו משריתא:

ושרתה עליו רוח הקודש מה נשתנית אני מכל תלמידי הנביאים. יעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי וגו' ואין מנוחה אלא נבואה שנאמר ותנח עליהם הרוח (במדבר יא כו) ואומר נחה רוח אליהו על אלישע (מלכים ב' ב טו) ואומר נחה עליו רוח יי' (ישעיה יא ב) בא וראה מה המקום משיבו כה תאמר אליו כה אמר ה' הנה אשר בנית אני הורס וגומר ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש ואין גדולות אלא נבואה שנאמר ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע (מלכים ב' ח ד) ואו' קרא אלי ואענך ואגידה לך גדולות ובצורות לא ידעתם (ירמיה לג ג) אמר ברוך בן נריה אם אין כרם אין סייג אם אין צאן אין רועה מפני מה כי הנני מביא רעה אל כל בשר וגו' ונתתי לך את נפשך לשלל אל המקום אשר תלך שם (שם מה ה').

5

10

הא בכל מקום אתה מוצא שאין הנביאים מתנבאים אלא בזכותן של ישראל. **פרשה א** החדש הזה לכם וגומר. רבי ישמעאל אמר משה הראה את החדש לישראל ואמר להם כזה היו רואין וקובעין את החדש לדורות. רבי עקיבא אומר זה אחד משלשה דברים שנתקשה בהן משה והראהו המקום את כלן באצבע. כיוצא בדבר אתה אומר וזה לכם הטמא (ויקרא יא כט). כיו"ב וזה מצעה המנורה (במדבר ח ד) וי"א אף בשחיטה נתקשה משה שנאמר וזה אשר תעשה על המזבח (שמות כט לח) ר' שמעון בן יוחאי אומר והלא כל הדברות שנדבר עם משה לא נדבר עמו אלא ביום. והחדש הראהו בלילה וכיצד היה מדבר עמו ביום והראהו החדש בלילה ר' אליעזר אומר נדבר עמו ביום עם חשכה והראהו החדש בחשכה. החדש הזה זה ניסן אתה אומר זה ניסן או אינו אלא אחד מחדשי השנה כשהוא אומר חג האסיף בצאת

15

2 ואין מנוחה וכו'. וכן ת"י שם: 7 אמר וכו'. בדר"ק ירמיה ג' אמר הקב"ה וכן ברש"י שם אמר לו הקב"ה וכצ"ל או יש למחוק מלת עיני ח"ג: 8 אם אין כרם - ירושלמי סנהדרין כ"ח ע"ב ב"ר פמ"ב ס"ג ויק"ר פי"א ס"ו אסתר רבה פתיחתא סי"א ורות רבה פתיחתא סי"ד: 12 לדורות - ש"ט דף ע: 13 שנתקשה - חזקוני לפי שמואלו לא נראה עד לאחר י"ח שעות והיה דק מאוד וכן יסד הפייט ועד שלשים מחצות לא נכר בחוצות. עוד כתב פי"א שנתקשה לפי שלא ידע אימתי יתקשר אם כשפגימת הלכנה היא לצד צפון או לצד דרום: --המקום את כולן וכו'. צ"ל המקום כאלו באצבע עיני מדרש תנאים דברים צד רכ"ג וספרי במדבר צד ג"ט ות"כ שמיני פרש"י ב' ועיין רש"י וחזקוני מה שכתב לפרש הקשר שהיה למשה: 16 כל הדברות וכו'. ת"כ צו פרק יח י ולשון דש"י דביום דבר ה' אל משה כתיב וכן ביום צונו, מן היום אשר צוה ה', ועיין עוד ויק"ר פי"א ס"ג במד"ר פ"כ ס"ב: בלילה עיין בח"ג וכן בד"ל מביא ב' נוסחאות ונראה כהג' ביום: ובסתתורה כתב דר"י ור"ע בהא פליגי דלר"י היה הצווי שיראה החדש לישראל ולדעת ר"ע למשה עצמו החדש החדש שחזק בידעו, ר' ישמעאל שא"א שהראה למשה את החדש דהא דבר עמו ור"א מחזיק בדעת ר"ע. ולא נהירא לי: -- ר"א וכו'. עיין רש"י:

1 ב רוח הק' עליו | אט"ט ירמיה ואני מה נשתנית מכל |
2 מתלמידי | א באנחתי וגו' | 2 ט מנוחה | ב
ומנוחה לי לא | וגו' | ט ב ח' | 3 ואומר | רק ט וכן בס',
א שג' | בילקוט ירמיה הפסוק דישעיה קודם לפסוק דמלכים |
ד נחה רוח ה' על אליהו ועל אלישע | 4 הנה | ט ח' |
5 ב אני וגו' ואתה | וגו' | רק א | אל תבקש | רק אט
(א ג' וגו') | ט ירמיה נבואות וכו' ברש"י ודר"ק ירמיה
מה | 6 ב ספרו | גא | ט ח' | ד הגדולות וגו' |
א אשר וגו' קרא | וא' | דט | ח' | 7 א ואענך וגו' |
ב ואגיד | טבל"ק ולא | לא ידעתם | ט ירמיה ח' | אמר |
א ב"כ ח' | 8 אם וכר' | אט"ב כרם אין (א ג' כן) סייג למה
צאן אין | (א ג' כן) רועה למה | מפני מה | ט ח' | 9 וגו' |
רק א | במקרא על כל בשר נאם ה' | ד ונתתי נפשך | אל
וכי' | ט וכן ירמיה ח' | א את כל המקומות | במקרא על
כל המקומות | א לשללוגו' | 11 א ח' | וגו' | אט"ב ח' |
טז אמר ר' ישמעאל | אש אומר, כ' א' | ג' הרא"ם
ר' ישמעאל אומר א"ל הב"ה למשה הראה | מ הראה
להם לישראל את החדש ואמר | 12 לישראל | כ ח' |

ואמר להם | ק ח' | מ כזה ראו וקבעו | ט תהו רואים | ט וקובעין כן, אב וקובעין בו | את החדש | אט"ב פ"ש ח' |
13 אומר | א ח' | ק מב' דברים | בהן | ד מ ח' | ט משה בהן | א והראה | אט המקום למשה | את | אט"ב מ ח' | כ כולו |
14 אט"ב כיוצא בו | ט זה מצעה המנורה כיוצא בו זה | לכם | כיו"ב | ד ח' | א ב' אתה אומר | 15 אף | מ ח' | נתקשה משה |
ט ח' | כ ת"ל | רק וזה הדבר אשר | תעשה | ב ח' | על | ד את | א המזבח וגו' | 16 רשב"י | מ בן עזאי | ל ג' ג"א בן עזאי |
עמו | ד ח' | מ בו | 17 א החדש, רק החדש הזה | אט הראהו לו | אט כיצד | היה | אט"ב מ ח' | ט מ נדבר | בלילה |
גם ש אבל אט"ב ביום וכן ל ג"א ביום | ש א"ר אליעזר | ד ר' אלעזר | 18 ביום | מ ח' | אכ את החדש | בחשכה |
מ משחשיכה וכן ל בנ"א. ט"פ ש עם חשכה | א עם בחשיכה | זה | ט ח' | 19 אתה וכו' ניסן | מט ח' | מ אלא משאר
חדשי, ש אלא אחד משאר חדשי | פ אלא בשאר חדשים | כ שנה | במקרא וכן ל ותג' | ו כצאת |

- השנה (שמות כג טז) וחג האסיף תקופת השנה (שם לד לב) אמרת צא וראה אי זה חדש שיש בו אסיף ותקופה ושנה יוצאה בו וקריו שביעי אי אתה מוצא אלא תשרי לאחר שלמדת ששביעי זה תשרי ראשון זה ניסן ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר בחדש הראשון הוא חדש ניסן (אסתר ג ז): ראש חדשים. מגיד שניסן ראש לחדשים ומנין אף למלכים ת"ל הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל (מלכים א ו א) ומנין אף לרגלים ת"ל חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות (דברים טז טז) נמצינו למדין שניסן ראש לחדשים למלכים ולרגלים. ר' נתן ור' יצחק אומרים אף לשכירות בתים אבל לא לשנים ולא לשמטין ולא ליובלות ולא לנטיעה ולא לירקות שנא' מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה וגו' בבא כל ישראל וגו' (שם לא י-יא) ואומר וחג האסיף בצאת השנה (שמות כג טז) וחג האסיף תקופת השנה (שם לד כב) זה הוא האמור לך לשנים לשמיטים וליובלות לנטיעה ולירקות: החדש הזה לכם ולא מנה בו אדם הראשון אתה אומר לכם ולא מנה בו אדם הראשון אי אינו אלא לכם ולא לגוים כשהוא אומר ראשון הוא לכם הרי לכם ולא לגוים אמור. ה"א מה ת"ל לכם לכם ולא מנה בו אדם הראשון נמצינו למדין שישראל מונין ללבנה והגוים לחמה. לא דיים לישראל אלא אחת לשלשים יום מגביהים את עיניהם לאביהם שבשמים. וכשהחמה לוקה סימן רע לגוים שהם מינים לחמה וכשהלבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל שהם מונים ללבנה. ר' מאיר אומר כשהחמה לוקה במזרח סימן רע ליושבי מזרח במערב סימן רע ליושבי מערב. ר' יאשיה אומר כשהמזל לוקה במזרח סימן רע ליושבי מזרח במערב סימן רע ליושבי מערב. ר' יונתן אומר אלו ואלו נתנו לגוים שנאמר כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו (ירמיה י ב).

1 אמרת וכו' בן | ב' ח' | צא וראה | ט' ח' | מ' איוור | 2 פש חג ואסיף | אטמ חג האסיף | ותקופה וכו' | א תקופת השנה אסיף ותקופה וכו' | טב ותקופת השנה | ב' ושנה | יוצאה | ט קריו | מ שביעי ווי אומר זה תשרי | אב אין | א בחדש תשרי | ט בתשרי | 3 אבמ ששביעי תשרי ניסן | ה' (אב) (זה) ראשון | ט שחדש שביעי תשרי ניסן זה ראש השנה | זה בפ"ב | ב' ח' | ב' ניסן זה ראשון | ט אע"פ | 5 ב' לחדש | טב מנין | א שאף. | ב ואף | ט ויהי בת"פ שנה לצאת בני ישראל וגו' | ה' הוא החדש | טמ למלך | על ישראל | ט' | 6 אב חג השבועות | 7 נמצינו וכו' ולרגלים | ט ח' | מ ולרגלים ולמלכים | אטכמ ר' יצחק ור' נתן | טכ אומר, | א' | מ אומ' | 8 | לשכר, | א לשכור | ד ולא לשנים | אטכמ לשמיטים | ד יובלות | 9 שני' וכו' לירקות ש' יא | ט ח' | א במועד וגו' בבוא | גו' | כמ ח' | ישראל | ג' לראות | גו' בפ"ב | מ ח' | 10 אב חג | חג וכו' בצאת השנה | דט ח' | א מ כצאת | אב חג | 11 אטכמ זהו | ד לך לא לשנים ולא לשמטין יובלות | א ולשמיטים | מ ליוב' לנטיעות | לנטיעה ולירקות | א וגו' | החדש הזה | רק | 1 | 12 ולא | וכן רמב"ן כשהיא | מ או לכם ולא | אב או לכם ולגוים אמור | א (א) כשהיא 13 לגוים | ד ג' אמור | ראשון וכו' הראשון | ק ח' | לכם | א ג' וגו', | הרי' | ד משמע | הא | מ ח' | 14 לכם ולא | ארכ לא | ב נמצאנו | אטכמ שהגוים מונין לחמה וישראל ללבנה | 15 אטמ ולא | א ישראל | ט לישראל שהן מונין ללבנה | א אחת | א' | דב ח' | מ שאת | א' | לל' | את | ד ח' | 16 | וכשהחמה | ט רע הוא | מ שמונין | 17 | מ רע לישראל | אטכמ רע לשונאי ישראל | אט שישרף מנין | מ שמונין | ד ר' | אומר | אומר | א ח' | ט כשהחמה | 18 | במערב וכו' | א וכש' במערב וגו' | ר' יושיו | ד ר' יוסי | 19 | טמ ר' נתן | 20 | ואל | ק ח' | א הגוים אל וגו' | ב תלמדו וגו' | ומאותות וכו' | טמ ח' | 21 | תחת | וגו' |

1 וחג וכו' | ירוש' ראש השנה נו ע"ד, בבלי ז', ועיין חזקוני שמביא הפסוק דשמות לד קודם הכתוב דשמות כג: 2 שיש בו וכו', עיין בח"ג ולשון החזקוני שיש בו חג האסיף ותקופת השנה שהשנה יוצאה וכו': 5 ת"ל וכו' למלוך, ראש השנה ב, מימרא דר' יוחנן ומפרש בגמרא ומקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים משום דס"ל דמקרא מסורס הוא כפ' רש"י. שם בשנה רביעית למלך שלמה וכו' בחדש הווי הוא וכו' אבל לפי הפשט מגופיה דקרא נפק: 7 ר' נתן וכו' חוספתא ר"ה פ"א ה"א בשם יש אומרים ירושלמי נו ע"ד בבלי ז': 8 לשכירות וכו'. באומר לשנה זו כמבואר בתוספ' ומביאה הבבלי ז': וכדמפרש ר' יונה בירושלמי: 11 זה הוא וכו'. כצ"ל ובא"צ מגיה הזה לזה הוא אומר לך ובהעתק רד"ל מגיה גם לעיל וגורם שנא' החדש הזה לזה הוא אומר לך וכו': 12 ולא מנה בו וכו'. עיין בחזקוני וגראה שהיתה גרסתו להפך דכאן כתב לכם ולא לראשון הראשון ולקמן גבי ראשון הוא לכם כתב מכאן ואילך הוא ראשון אבל מאדם הראשון ועד עכשיו תשרי ומראה מקום על ת"י במלכים בירח האתנים בירחא דעתיקא ברושעה ירחא קמאא ועיין מ"ע בהשטות: 15 לא דיים וכו'. סנהדרין מב. בשם תנא דבי ר' אבא בשנתה שם כוונת הברייתא לגמרי: 17 ר' מאיר וכו'. תוספתא סוכה פ"ב ה"ו. בבלי שם כט, פד"א פ"ז:

כראשית ח ה אבל ארכ לא | אתה וכו' הראשון | אטמ ח' | ב' לא | מ או לכם ולא | אב או לכם ולגוים אמור | א (א) כשהיא 13 לגוים | ד ג' אמור | ראשון וכו' הראשון | ק ח' | לכם | א ג' וגו', | הרי' | ד משמע | הא | מ ח' | 14 לכם ולא | ארכ לא | ב נמצאנו | אטכמ שהגוים מונין לחמה וישראל ללבנה | 15 אטמ ולא | א ישראל | ט לישראל שהן מונין ללבנה | א אחת | א' | דב ח' | מ שאת | א' | לל' | את | ד ח' | 16 | וכשהחמה | ט רע הוא | מ שמונין | 17 | מ רע לישראל | אטכמ רע לשונאי ישראל | אט שישרף מנין | מ שמונין | ד ר' | אומר | אומר | א ח' | ט כשהחמה | 18 | במערב וכו' | א וכש' במערב וגו' | ר' יושיו | ד ר' יוסי | 19 | טמ ר' נתן | 20 | ואל | ק ח' | א הגוים אל וגו' | ב תלמדו וגו' | ומאותות וכו' | טמ ח' | 21 | תחת | וגו' |

פרשה ב ראש חדשים. שומעני מיעוט חדשים שנים מנין לשאר חדשים ת"ל
לחדשי השנה: ראשון הוא לכם לחדשי השנה למה נאמר לפי שהוא
אומר שמור את חדש האביב ועשית פסח (דברים טז א) שמור את הפסח לאביב
אביב לפסח שיבא אביב בומנו הא כיצד עבר את אדר שיבא אביב בומנו הרי שעברו
את אדר ולא בא אביב בומנו שומעני יעברו את ניסן. היה ר' ישמעאל אומר הא אם
אמרת כן נמצאת אתה עושה ניסן שני ואמרה תורה ראשון הוא לכם. ר' יונתן אומר
שמור את חדש האביב חדש הפסחך לאביב אתה מעבר ואי זה זה הרי אומר זה אדר.
אבל לא שמענו מכמה מעבר כשהוא אומר שמור את חדש חדש אתה מעבר והדין
נותן הואיל וחדש מתעבר ושנה מתעברת מה החדש אחד ממנויין אף שנה אחד ממנויה
אי מה חדש אחד משלשים בו אף שנה אחד משלשים בה ת"ל שמור את חדש חדש
אתה מעבר ואי אתה מעבר אחד משלשים בה אי מה שנה אי מ"ב בה אף חדש אי מ"ב
בו ת"ל ובחמשה עשר יום לחדש הזה וגו' (ויקרא כג ו) יום לחדש אתה מעבר ואי אתה
מעבר אי מ"ב בו ור' יצחק אומר הא אם אמרת כן כבר הלבנה באמצע הרקיע הא
אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון הואיל והחדש מתעבר והשנה
מתעברת מה החדש אחד ממנויין אף השנה אחד ממנויה מה חדש אין תוספת עברו
אלא בסוף אף שנה אין תוספת עיבורה אלא בסוף. רבי ירמיה אומר הואיל וטומאה
מעכבת ואביב מעכב מה טומאה אין פחות משלשים יום אף אביב אין פחות משלשים

1 שנים. היינו סיון ותשרי שבו שני רגלים ויהיה ניסן
ר"ה לרגלים ז"ר. פ"א לאייר וסיון וכן תמוז לב' חדשים
שאחריה ויהיו מוננין תקופות, מ"ע וכ"ג ועיין פ"ו וחוקני
וספרי צד קצת: 3 לאביב וכו'. שיעשו הפסח בזמן בשול
התבואה ויהיה בשול התבואה בפסח מפני שבו גדוהין על
התבואה. בה"מ. ועיין לקמן פ' משפטים פ"כ ד"ה את חג
המזות וספרי במדבר צד טב וספרי דברים פ' קצו ומדרש
תנאים שם ט"ז א' (דף פט) ותי"י שם תוספתא סנהדרין פ"ב
ה"ו וירושלמי שם יח ע"ד ובבלי ר"ה ז' וכו'. וסנהדרין
יא: ויג: והראב"ד בפ"י לעדיות פ"ו מ"ז מביא המכילתא
שלנו וגו' ר' יוחנן במקום ר' יונתן וגראה דאניו אלא ט"ס:
6 ניסן שני. תוספתא שם ה"א בבלי שם יב: וברכות י:
פסחים ג: וירושלמי סנהדרין יח ע"ד ופסחים לו ע"ג
חוקני: 8 אבל לא וכו'. דסד"א שלא יעבר רק כשעור
היתרון של שנת החמה על שנת הלבנה והיינו י"א יום:
10 חדש אתה מעבר. תוספתא שם ה"ח וירושלמי שם
וגזיר גא ע"ג (עיין הג' בקונטרס האחרון לילקוט) ובבלי
סנהדרין יח ע"ג ומגילה ה: 12 ת"ל ובחמשה וכו'. עיין שדרשו
בת"כ אמור פרק ה"ו יכול אם הוצרך שני ימים נותנין
לו שני ימים ת"ל אין לי אלא יום אחד בלבד ועיין
ירושלמי ר"ה נח ע"ג (גראה דצ"ל מעממין על הגראה
לעברו) ומדרש תנאים ראה טו: 13 הא אם וכו'. אם יעברו
אחד מ"ב יהיה ר"ח כשהלבנה באמצע הרקיע וזה ודאי
אין ראוי לעשות: 16 בסוף. וצ"ל לדרשת ר' יונתן: —
וטומאה מעכבת. את הפסח: 17 מה טומאה וכו'. דטמאים
נדחים לפסח שני והיינו שלשים יום:

1 פרשה ב' אבך ח' ל פרשה ג' | מנין וכו' חדשים |
ט מ ח' | לשאר חדשים | אכ ח' | 2 ראשון הוא לכם |
כ ח' | ראשון וכו' השנה | א ח' | ד הוא למה. |
טמ לכם למה | גאמר | מ ח' | מ לפי שני | 3 ועשית פסח |
אטכ ח' | ד וגו' | פ שמור את חדש לאביב ואביב וכו' |
את | מ ח' | 4 ואת האביב | שיבא אביב בזמנו | מ ח' |
א עיבר | כ כדי שיבא | א הרי שעברו שומע וכו' |
5 כ לא | יעברו וכו' | כ"ה גם בש"ט, ד מ שיעברו ר"ח |
ניסן | את | כ ח' | ניסן | ש ניסן ת"ל החדש הזה זה ניסן |
ואין אחר ניסן | ר' ישמעאל | כ"ה שכ אבל וקממ |
ר' שמעון, ל גא ר' ישמעאל | הא | מ ח' | 6 נמצאת | מ ח' |
אתה | אטכ ח' | שני | וק ב', ל שנים | כ לכם לחדשי |
השנה | ד ר' נתן | 7 האביב | וק ח' | חדש | כ מ ח' |
אמכ סמוך | אט את מעבר ואיהו (ט ח') זה חדש אדר |
הוי אומר | כ מ ח' | זה | מ ח' | 8 מעבר | מ העיבור |
אט את | מ חדש הוא העיבור | והדין וכו' בסוף ש' טו |
מ ח' | 9 א נתן | אטכ והחדש | ט חדש | ט ממנויין ... |
ממנוייה | כ ממנויין | ל ב | אחת | ממנוייה |
א ממנוייה | 10 אי אכ ח', ל אכ החדש | ב משלשים |
בן | אט ח' | כ אחת | ט אחד | בה | מ ח' | ת"ל וכו' |
מ"ה | בה | א ח' | מ אתה מעבר אחד משלשים ואי | 11 כ ואין |
ט מעבר שנה אחד משלשים | אט | א | אחד | ד ח' | אטכ |

משנים עשר | ט בו | כ החדש | אחד | ד ח' | 12 אב | בה | ת"ל וכו' | בו | א ח' | ו ובט"ו, ט בחמשה | הזה וכו' | ו חג
ז' ימים, ק חג שבעת ימים | וגו' | ט ח' | כ ואין | 13 אחד | כ ח' | אט ל ר' יצחק | ט אמר | מ נמצאת כבר | אכט לבנה |
א רקיע | 14 כ בלשון | אכט אחרון | ט ח' | כ בלשון | אטכ ראשון | האיל וכו' ממנויה | ט ח' | א ושנה | 15 אחד |
כ אינו | כ ממנויין | א שנה | אחד | כ אינה | א ל כ ממנוייה | ט ומה | אכ החדש | 16 אף | ט ח' | א תוספת וגו'
ר' ירמיה | אומר | א ח' | 17 ט מתעברת... מתעבר, כ מתעכבת... מתעכב | יום | א ח' | אף וכו' יום | כ ח' |

יום. או אפילו כי חל אביב ובא ת"ל ושמרת את החקה הזאת במועדה (שמות יג י) במועדה אתה מוסיף ואי אתה מוניה:

ראשון הוא לכם לחדשי השנה שלא יעשה ניסן אחר. רבי יאשיה אומר מנין שאין מעברים את השנה אלא בבית דין הגדול שבירושלם ת"ל ראשון הוא לכם דברו אל כל עדת ישראל וגו':

דברו אל כל עדת ישראל. רבי ישמעאל אומר וכי שניהם מדברים פרשה ג היו והלא כבר נאמר ואתה דבר אל בני ישראל לאמר (שם לא יג) ומה תלמוד לומר דברו אלא כשהיה משה מדבר היה אהרן מרכין אונו לשמוע באימה ומעלה עליו הכתוב כאלו שומע מפי הקב"ה. ר' אחי בר' יאשיה אומר וכי שניהם מדברים היו והלא כבר נאמר ואתה דבר אל בני ישראל ומה ת"ל דברו אלא כיון שמשה מדבר היה אהרן מימינו ואלעזר משמאלו ואיתמר מימינו של אהרן והדבור יוצא מביניהם כאלו שניהם מדברים. ר"ש בן יוחאי אומר משה היה חולק כבוד לאהרן ואומר לו למדני ואהרן היה חולק כבוד למשה ואומר לו למדני והדבור יוצא מביניהם כאלו שניהם מדברים:

1 או וכו' מונע מ' ח' | או' כ' אומ' | או וכו' אתה ש' ב' מ' ח' | כי חל' כ' ב' חל' א' חל' ל' ביחל | אכ' החוקה וגו' | במקרא למועדה | ל' למועדה מימים ימימה אתה מוסיף | 2 במועדה | אכ' ח' | אטכ' מוסיף את ואין את (טמ ח') | מוניע דט' גורע | 3 א' הוא וגו' | לכס' כ' ח' | לכס' וכו' | השנה | ט' ח' | לחדשי השנה | מ' ח' | מ' רבי אומר שלא | אחר | אטכ' שני' יושיה | 4 אכ' מנין אתה (א' אתם) או' | א' אין | דין | כ' ח' | א' גדול | א' לכס' וגו' (והו' לא) | 5 | עדת | ומכ' ג' בני | ישראל וגו' | טק' ח' | יגומר | כמ' ח' |

6 ג' א' ח' | פרשה ב' | עדת | וטק' ג' בני | מ' עדת | אמר ר' ישמעאל וכי שניהם והלא | ישראל | אטכ' ג' וגו' | אטכ'ש' היו מדברים | 7 דבר | כ"ה כש' ובקצת נוס' ברש"י אבל אטכ'ש' ואתה תדבר ובקצת נוס' ברש"י אתה תדבר (והו' לא) | מ' נאמר ואתה דבר אל כל עדת בני ישראל מה ת"ל | לאמר | טק' ח' | א' וגו' | 8 אטכ'ש' כיון שהיה משה | ט' אוניו | לשמוע | מ' ח' | 9 אכ' ומעלים | הכתוב | אטכ'ש' ח' | אכ'ש' שומעין שניהם (אכ' ח') מפי | אט' מפי הקדש | איט' בר | 10 אטכ'ש' היו מדברים | הו' מ' ח' | ד' תדבר אל כל ישראל | א' תדבר ומה ת"ל | דבר וכו' דבר | ט' ח' | מ' אלא מה ת"ל | אלא | מ' ח' | אטכ'ש' כיון שהיה משה | 11 ט' בשמאלו | אטכ' והיה הדבור | 12 ט' מבין שניהם | כאלו וכו' מדברים | ט' ח' | מביניהם | מ' ג' ונראה | שניהם | כ"ה גס' ש' | כ' שלשתן | וק' הג' | אכ' כאלו יוצא מבין שניהם (א' מפי שלשתן) | ר"ש | ט' שמעין | כ' ר' ישמעאל כ"ר יוחי | בן יוחאי | מ' ח' | היה | א' ח' | 13 לו' דמ' ח' | למדני | ד' ג' והדבור יוצא מביניהם | היה | אט' ח' | לו' דמ' ח' |

1 כי חל. צ"ל ביחל כאשר הוא במדרש תנאים ראה טו א, ועיין ש"י ור"ל אם בא אביב קודם זמנו: 2 במועדה. נראה דסוף הכתוב מימים ימימה דייק דאינו יכול לעשות פסח קודם שנה: 3 ראשון. הגר"א מוחק כל המאמר משום דכבר דרשו לעיל ואין ניסן שני ואפשר דלעיל מיירי אם כבר עברו אדר ועדיין אביב לא בא אם יכול לעבר גם ניסן וכאן מיירי לכתחלה אם יכול לעבר ניסן במקום אדר א"נ יש לומר דכן דרך התנא בכל דרש ששייך לשני מקראות לכופלו וכן צריך לתרץ במכילתא דרשב"י: 4 ת"ל וכו'. סמוכין קדרש אבל מפ"ו משמע דמלכס' עצמו דורש מה אתם ב"ד אף לדורות. עיין ר"ה ככ'. תוספתא סנהדרין פ"ב ה"ג ומגילה פ"ב ה"ה ומדרש תנאים ראה טו א, ברכות סג. סנהדרין יא; כו: 5 עדת וכו'. עיין לענין שנוי הנוסחאות מכילתא דרשב"י יב ג והערת הרב רד"ה.

7 דבר וכו'. הר"ם האריך ולדעת קצת הכוונה על הפסוק אתה תדבר את כל אשר אצור (שמות ז ב) ובמ"ע צדד לומר דהכוונה על הפסוק ואתה תדבר אלינו גזר כל אשר ידבר ה' (דברים י כד) אבל אין ספק כי הכוונה לפרש' כי תשא לא יב וכמו שדורש שם במכילתא מלת אתה לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח כן ממעט כאן אהרן מדבור ולפנינו שם דבר וכו' בת"א אבל ת"י שם ואנת תמליל וע"כ היה לפניו תדבר כרוב הנוסחאות בכאן: 8 אלא וכו'. בפסיקתא זוטרתי השמיט מן אלא עד דברו ש' י: 9 כאלו וכו'. אינו מסיים במאי דפתח ובמ"ע מגיה מכת הקושיא הזאת וגורס וכי לשניהם דבר והלא וכו' וכל המאמר לפ"ו הוא המשך ממה שאמר לעיל בפתיחתו ולא סגי לה בתרצא דלעיל וכ"ז דוחק אבל בשב"ט דף עא גרס ומעל (צ"ל ומעלה) עליהם הכתוב כאלו שניהם מדברים אבל ראוי להעיר כי בדף סט מעתיק לשון המכילתא דפתח ואחר הראיה דלמשה היה הדבור ולא לאהרן מן הכתוב ויהי ביום דבר ד' אל משה מוסיף למשה הוי קרי ולא לאהרן גזר"ל אהרן נוטה אונו ושומע וכן הוא בת"י במקומו וכעין זה איתא בש"ט לשמות יב מג אל משה ואל אהרן היה לו לאמר אל משה ואהרן וכו' אלא ללמדך שהמאמר היה למשה ואהרן היה נוטה אונו לשומע וכן איתא בפ"ו על פסוק זה דף לה ע"א ונר'

דדברי הש"ט והפ"ו וגם דברי המתרגם לקוחים מאיזה מדרש אגדה ואפשר דיש לצרף שתי הנוסחאות ולגרסו כאן כשהיה משה מדבר וכו' ומעלה עליו הכתוב וכו' כאלו שניהם מדברים וכשהיה הקב"ה מדבר היה מרכין וכו' ומעלה עליו הכתוב כאלו שומע מפי הקב"ה: 10 אלא וכו'. בא"צ מוחק כ"ז וגורס ומה ת"ל דברו משה היה חולק וכו' ואולי גרס כן על פי רש"י או מטעם אחר. עיין לקמן וא"נ ובש"ט ח' דברי ר' ישמעאל אחר התירוק דר' אחאי בר' יאשיה: 11 ממנינו וכו'. אינו מובן דאלעזר ואיתמר מאי בעו הכא בארץ מצרים ועוד דהא עדיין גרב ואביהו קיימים ונראה כמו שכתב בסה"ת דבאמת לא קאי כלל אפסוק שכאן רק אמלת דברו שבפ' שמיני דברו אל וכו' זאת החיה וכו' אבל מה שכתב עור דרשב"י בא לפרש מלת דברו שבפ' זבים ויקרא טו ב אינו מוכרח כל כך אבל אפשר דהדיון עמו:

דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הדבר הזה בר"ח. ולקחה בעשור. ושחיטה ב"ד. אתה אומר הדיבר היה בר"ח ולקחה בעשור ושחיטה ב"ד או אינו אלא הדיבר ולקחה בעשור ושחיטה ב"ד ת"ל החדש הזה לכם דברו אימתי היה הדבר בר"ח הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון הדיבר בר"ח ולקחה בעשור ושחיטה ב"ד. ר' אחא ב"ר יאשיה אומר הדיבר בר"ח ולקחה בעשור ושחיטה בארבעה עשר אתה אומר כן או אינו אלא הדבר ולקחה בר"ח ושחיטה ב"ד ת"ל דברו אל כל עדת ישראל לאמר שאין ת"ל לאמר אלא להפסיק הענין הא אין לך לדון כלשון האחרון אלא כראשון. הדיבר בר"ח ולקחה בעשור ושחיטה ב"ד. רבי יוסי הגלילי אומר הדיבר בר"ח ולקחה בעשור ושחיטה ב"ד. אתה אומר כן או אינו אלא הדיבר בר"ח ולקחה ושחיטה בעשור תלמוד לומר והיה לכם למשמרת עד י"ד יום אם אמרת כן עקרת את כל הכתוב. הא אין עליך לדון וגומר:

בעשור לחדש הזה ויקחו. אין לי אלא עשירי שהוא כשר ללקחה ארבעה עשר מנין אמרת ק"ו ומה עשירי שאינו כשר ללקחה. י"ג מנין אמרת ק"ו ומה אם עשירי שאינו קרוב לשחיטה כשר ללקחה י"ג שהוא קרוב לשחיטה אינו דין שיהא כשר ללקחה וה"ה לאחר עשר לשנים עשר:

בעשור לחדש הזה להוציא פסח דורות שפסח מצרים מקחו מבעשור

1 הוה צ"ל היה: 3 הדיבר ולקחה בעשור. מוכח בעשור לחדש ויקחו ולא כתיב ויקחו בעשור לחדש א"נ יקחו בלא וי"ו, ועיין פסחים ו: ותוספ' ד"ה ממאי ושבט פו: ותוספ' שם ד"ה וכתבי: — לכס דבריו מדהסמך דברו אל החדש: 6 הדבר ולקחה בר"ח. והא דכתיב בעשירי ללמדך שידברו גם בעשור אם יש מי שלא לקח, ש"י בשם מהר"ס א"נ שיקחו מר"ח עד עשור, ז"ר וי"נ א"נ דבעשור בא ללמד שלא יקחו אח"כ אבל קודם לכן יוכלו לקחת, סהמ"ה וחסדי דוד בתוספתא פסחים פ"ח וכל זה דוחק ואפשר דצ"ל כדבריו ת"ק ואין ביניהם אלא משמעות דורשין דת"ק דורש סמוכין ור' אחי בר' יאשיה דורש מלת לאמר, ועיין הערה הסמוכה: 10 ולקחה ושחיטה בעשור. והא דכתיב והיה לכם למשמרת וכו' היינו שייחשבו אותו ויהיה הבשר למשמרת ואח"כ חזור ומפרש דהשחיטה תהיה בין הערבים בעשור, ש"י ועיין לקמן פ"ה אבל לפ"ו קשה מאי מהדר ת"ל וכו' והרי כבר תרצנו הכתוב הזה ודוחק לומר דא"כ עקרת את כל הכתוב היינו כל הכתובים האחרים כמו שמפרש בש"י, ובמ"ס וסהמ"ה מפרש כן מכמה עמים ומה שמתנגד לזה בפרט הוא דגראה דרבנן ת"ק ור"ע וריה"ג בשני זא"ז בסדר מדויק דהת"ק מסופק בזמן הדבר ור"א לענין הלקחה וריה"ג לענין השחיטה ועי' אין לנו אלא לפרש הנוסחא כמו שהוא לפנינו אף אם הפ' דחוק: 13 ארבעה עשר מגין. פ' אם לא לקח מבעשור, ז"ר וי"נ ולא הבינותי דאם הספק הוא רק אם בדיעבד כשר היאך שייך על כל ק"ו דממ"נ אם נכשיר ב"ד מכת הק"ו מאותו הק"ו בעצמו נכשיר גם לכתחלה ב"ד ואם גזו"כ שיקח לכתחלה בעשור מנא לן דבדיעבד כשר גם ב"ד ובעל ש"ט

1 [עד]ת וקט"נ בני | לאמר בעשור לחדש | רכמ ח' | לחדש | א ח' | דטכמ הדבור וכן בכלול | הוה | רק ד | 2 ט מבעשור | אכמ בארבעה עשר. ט בארבע עשר | אתה וכו' ב"ד | אט מ ח' | הוה | ב ח' | 3 ב בארבעה או הדיבור | א או הדבר | ט מבעשור | 4 דברו | א ח' | א הא אימתי | הא וכו' ב"ד | ט ח' | הא וכו' וגו' ש"יב | מ ח' | לומר | דט ח' | ב כלשון | אכ אחרון...ראשון | 5 אכ בארבעה עשר | ל ר' אחאי | א טכ ר' אחי | ט בר, אכ בר' | הדבר וכו' כן | ט ח' | 7 א ת"ל דברו שאין ת"ל אלא | עדת | וטכ | בני | ב עדת וגו' אלא כל דבר הדבר בר"ח ולקחה בעשור ושחיטה בארבעה עשר שאין ת"ל לאמר אלא | לאמר | וכן | וכן בס' | ט אין ת"ל אלא | 8 אכ את הענין | הא וכו' כראשון | ט ח' | אכ כלשון אחרון | ל כלשון הא' | ב כלשון ראש הדבור וכו' | א כלשון ראשון | 9 הדיבר וכו' כן | ט ח' | ב בעשרה | 11 אכ למשמרת וגו' (ב ח') הא אם וכו' | ט למשמרת וגו' אם תאמר כן | את | ט ח' | ב הכתב | הא וכו' וגו' | ט ח' | 12 ב לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון | וגו' | א אלא כלשון אחרון | 13 ב פרשה ג בעשור | הוה | א ח' | ב יקחו לכם | 14 מ מה | ז' העשירי | אכ ארבעה עשר | מ, שכשר | 15 אט רין הוא שיהא | אינו | ב ח' | ב שיוכשר | מ מה | ומה | ב ח' | אט | ט ח' | 16 קרוב | ב כשר | א אף שלשה עשר | מ שקרוב | אטכמ דין הוא | ט שהוכשר, א שכשר, ב שיוכשר, מ שיכשר | 17 אכמ ולשנים | ט ל"ב ול"א | 18 הוה | רכ ח'

נראה דהרגיש בקושיא זו ועל כן מוסיף אחר כשר מלת לדורות אבל א"נ דמזה מהכשר פ"ד בכל זמן מדבר אח"כ וכן משמע דמירי מפ"מ ובמכילתא דרשב"י פוסל מקחו מבעשור וצ"ע.

ופסח דורות מקחו כל זמן:

ויקחו להם. וכי כלן היו לוקחין אלא לעשות שלוחו של אדם כמותו מכאן

אמרו שלוחו של אדם כמותו:

איש שה לבית אבות. בכלל שה גדי וטלה שנאמר שה כשבים ושה עז

(דברים יד ד) לבית אבות אין לבית אבות אלא למשפחות שנאמר למשפחותם לבית

אבותם (במדבר א ב) והרי שהיו עשר משפחות לבית אב אחד שומע אני שה אחד

לכולם. ת"ל שה לבית:

ואם ימעט הבית מהיות משה בא הכתוב ללמדך שלעולם נמנין על

הפסח ומושיכין ידיהם ממנו עד שישחטו כלבד שלא יניח את הפסח כמות שהוא. ר'

יהודה אומר בלבד שיהא שם אחד מחבורה הראשונה שלא לעשות עיקר טפלה וטפלה

עיקר:

ולקח הוא ושכנו. ר' עקיבא אומר מנין אתה אומר שאם רוצה אדם

לעשות פסחו יחידי שהוא רשאי שנאמר ולקח הוא ושכנו ר' ישמעאל אומר מנין אתה

אומר שאם ירצה אדם למנות אחריו על פסחו שהוא רשאי שנאמר ולקח הוא ושכנו

שומע אני שכנו שבגנו או אינו אלא שכנו שבשדה ת"ל הקרוב אל ביתו דבר הכתוב

בהווה ר"ש בן יוחאי אומר שכנו מכל מקום:

1 | אמר בכל. כ מכל | 2 מכאן וכו' כמותו | ט ח' |
3 | אמרו חכמים | 4 לבית אבות | א ח' | אבות |
ט ג' | שה | א טלה וגדי | שה בפ' ג' | מ ח' |
עוים | ו ג' | שומע אני שה אחד לכולן ת"ל שה |
5 אבות בפ' ב' | אמ ח' | אט"ב אלא משפחות | 6 א
היו | לבית | כ ג' אבות | 7 לבית | ארכ ג' אבות
ט ג' | ד"א שה לבית מלמד שאדם מביא ושוחט על בנו
ובתו הקטנים וע"י עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין
שלא מדעתן אבל אינו שוחט ע"י בנו ובתו הגדולים ולא
ע"י עבדו ושפחתו העברים ולא ע"י אשתו אלא מדעתן |
8 מהיות משה | אב ח' | כ ללמדך שה לעולם | 9 אב
את ידיהם | לט"ב ובלבד | אב בלבד שיניח | אט"ב כל
שהוא | 10 ט"ל ממש ובלבד | שיהא | כ"ה גם ש, ט שהיה,
אבל דכ"פ שלא יהא (כ ח') | מ אדם אחד | אט"ב ראשונה |
שלא | פ ח' | כ טפילה עקר ועקר טפילה | 12 ושכנו וכו'
אומר | מ ח' | כק ר' ישמעאל | שאם וכו' | כמק שאם
(מ אס) ירצה אדם (מ ח') למנות אחרים עמו (ק ח') כ עמו
אחרים | על פסחו שהוא רשאי ת"ל ולקח הוא ושכנו (מ ג')
דברי ר' ישמעאל רע"א מניין (כ ג') אתה אומר | שאם
(מ אס) ירצה (ק רוצה) אדם לעשות פסחו יחידי שהוא רשאי
ת"ל ולקח הוא ושכנו (מ מתחיל במלת ושכנו דבור הסמוך) |
ל אדם רוצה | א רצה | אדם וכו' ירצה | ח' | 13 ט"ל
ושכנו | ט ח' | 14 ט רוצה | למנות | א ג' עמו | אט"ב ת"ל | 15
שבגנו | ק שבגנו | שבגנו וכו' | מ בביתו או שכנו בשדה ת"ל |
שבשדה | ט שבשדה | אב שבשדה | 16 בן יוחאי | מ ח' | אר' |
ט ח' | מקום | מ ג' ומה ת"ל הקרוב אל ביתו דבר הכתוב

1 כל זמן. פסחים פ"ט מ"ה ובתוספתא פ"ה ה"א מונה כל
החלוקים בין פ"ט מ"ד אבל חלוק זה לא נשנה שם ועיין
לקמן פ"ה ובבלי פסחים צו. ות"י ופ"ו וש"ט ורש"י:
3 כמותו. ירושלמי קדושין סב ע"א ובבלי שם מא'
ועיין לקמן פרשה ז' ומכילתא דר"ש וס"ז צד רע"ט
ופ"ו וש"ט: 4 עוים. הנוסף כאן בדפ"ר שומעני וכו' ליתא
בכל הספרים וגם לא בפ"ו וש"ט וכן רש"י נראה דלא גרס
לה ואי גרסינן לה צ"ל שומע אני שה לכל אחד ר"ל שכל
אחד יביא שה לעצמו, סה"ת: 6 עשר וכו'. הגר"א ג' עשר
בתים ובמקום שומע אני וכו' ג' הפ"ו להפך מנין שאם היה
עשר משפחות לב"א אחד שיוצאים בפסח אחד ת"ל וכו'
ועיין ת"י ורש"י ולשון ר' בחיי שה לבית אבות למשפחה
אתה ואם היו בני המשפחה מרובין יכול שה אחד לכולם
ת"ל שה לבית: 7 לבית. עיין ג' הילקוט ואפשר שהיה
לפניו כן במכילתא ואפשר דהוא לקוח מפסחים פח. ועיין
מכילתא דרשב"י: 9 עד שישחט. דורש ימעט שיתמעט
הבית ע"י משכנו או ידיהם ואז ולקח וכו' שיתמעט
אחרים ועיין לקמן בסוף הפרשה ופ"ה פסחים פ"ה מ"ג
ותוספתא פ"ה ה"ג בבלי פט. ורש"י ואף כי לדעת העקר
כהג' דלקמן פ"ה אין לדחות הג' שבכאן מפני הג' דלקמן:
10 בלבד וכו' תפסית בג' הילקוט ובמ"ס מקיים ג' הדפ'
ומפרש ובלבד כמו חוץ כלומר דאם לא היה שם אחד מחבורה
הראשונה אין נמנין אבל לפ"ו גם לעיל היה לו לומר ובלבד
שיניח ובכ"מ באמת ג' כן אבל הלשון עכ"פ דחוק ועיין
תוספתא פסחים פ"ו ה"ז ירושלמי לו ע"א בבלי צט.
ובמכילתא דרשב"י: 13 ושכנו. בא"א מוקח מלה זו,
וכן בילקוט לא ג' בדברי ר"ע ושכנו וכו"ה לפי ג'
המ"ח ובא"צ מניה שאינו רשאי וכו' ויסבור ר"ע דאין
שוחטין את הפסח על היחיד כן נראה וקצת ראייה לג' זו
מן המכילתא דרשב"י ועיין ספרי בדברים פ' ק"לב ומדרש
תנאים שם ט"ז ה פסחים פ"ה מ"ז וירושלמי ל"ז ע"א ובבלי
צא. וצט. ובשב"י פ' בשם מהר"ם דר"י משמיענו דיכול
למנות אחרים אפילו אינם שכנים וא"י ובפ"ו אינו מביא

אלא שיטת ר' ישמעאל וכן בש"ט אינו מביא אלא הדרשה דאם רצה למנות אחרים על פסחו רשאי אבל מביא כן בשם
ר"ע ועיין ת"י ואוצר נחמד ח"ד דף צג מה שכתב בזה החכם גייגער ודבריו בלתי מובנים: 16 מכל מקום. אפשר
דצ"ל ושכנו שכנו מ"מ ואות וי"ז דורש ובפ"ו מביא בקצור הקרוב אל ביתו שכנו מ"מ אלא שדבר הכתוב בהווה ואמר
הקרוב אל ביתו ולשון הש"ס הקרוב יכול קרובו ממש ת"ל הקרוב אל ביתו או יכול הקרוב לגנו ת"ל ושכנו שכנו מ"מ אלא

במכסת נפשות. אין מכסת אלא מנין שישחטנו למנויו ואם שחטו שלא למנייו עבר על מצוה. שומע אני שיהא כשר. ת"ל איש לפי אכלו תכוסו. שנה עליו הכתוב לפסול ד"א במכסת נפשות למה נאמר לפי שנאמר איש אין לי אלא איש אשה מומטום אנדרוניגוס מנין תלמוד לומר במכסת נפשות ריבה משמע מביא את אלו ומביא את החולה ואת הקטן שאינן יכולין לאכול כוית תלמוד לומר איש לפי אכלו יצאו החולה והקטן שאינן יכולין לאכול כוית שאין שוחטין עליהן:

תכוסו על השה. רבי יאשיה אומר לשון סורסי הוא זה כאדם שאומר לחבירו כוס לי טלה זה: על השה. רבי ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך שנמנים על הפסח ומושכים את ידיהם ממנו עד שישחטו ובלבד שלא יניח הפסח כמות שהוא. רבי יצחק אומר במי הענין מדבר בחי:

פרשה ד שה. בכלל שה גדי וטלה שנאמר שה כשבים ושה עזים. תמים. להוציא בעל מום: וכו'. להוציא מומטום ואנדרוניגוס ונקבה. בן שנה אין לי אלא בן שנה כל שנתו מנין היה רבי ישמעאל אומר ק"ו ומה אם עולה חמורה כשרה לבא כל שנתה כבת שנתה. פסח שהוא קל אינו דין שיוכשר לבא כל שנתו כבן שנתו רבי יוסי הגלילי אומר ומה איל שתחלתו פסול סופו כשר שה שתחלתו כשר אינו דין שיהא סופו כשר:

מן הכבשים ומן העזי. מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו. אתה אומר כן או אינו אלא שיביא משניהם כאחת ת"ל ואם מן הצאן קרבנו (ויקרא א') מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו והרי דברים קל וחומר ומה אם עולה חמורה כשרה להביא

שדבר הכתוב בהווה ועיין ג' המ"ח ומדברי כולן נלמד דצ"ל בדברי ר"ש מ"מ ומה ת"ל הקרוב אל ביתו דבר הכתוב בהווה וכן הגיה בא"צ אבל עדיין דברי ת"ק צריכין באור דאין ליתן שבשדה מן הקרוב אל ביתו והגר"א גורס שבצדו כג' אשקוט במקום שבשדה אבל הג' שבשדה מאומתת ע"ה מכדורשביי ואולי יש למחוק מלות שומע אני בתחלה וע"פ המכדורשביי אפשר להגיה ג"כ שומע אני שכנו שבשדה שכנו שבגז (ואפשר להוסיף שכנו שבצדו או שכנו שבחצרו) מנין (פ' לענין שיהא הקרוב קרוב קודם) ת"ל הקרוב אל ביתו ועיין ב"מ קח: ובסתירה מגיה בדברי ר"ש ממש במקום מ"מ: 1 שלא למנויו וכו'. פסחים פ"ה מ"ג תוספתא פ"ג ה"ב ירושלמי ל"ב ע"א בבלי סא: חזקוני: 3 ד"א במכסת. בא"צ מוחק מלות אלו וא"צ: 4 אשה. פסחים פ"ח מ"ז תוספתא פ"ח ה"י ירושלמי ל"ה ע"ד בבלי צא ע"א וע"ב: — במכסת. בא"צ מוחק: 5 הקטן. וג' רש"י חזק וכן ג' הגר"א ועיין מביטל דרשב"י: 7 ר' יאשיה בבלי פסחים סא: רבי, אבל בירושלמי שם לב ע"א כלפנינו: 9 ומושכין. ועיין ג' מ"ח דלא ג' אלא שנמנין על הפסח עד שישחט ואולי הדין עמו דהרי חזינן דלר"ש מושכין עד שיוזק אבל בגמנין מודה דאינו אלא עד שישחט וא"כ אין ללמוד זה מזה ועיין מכדורשביי: 11 בכלל: בכורות פ"א מ"ד תוספתא פ"ח ה"ג ב"ר פ"ע ס"ו: 12 בעל מום. תוספתא פ"ח ה"א ירושלמי לו ע"ד: — טומטום. תוספתא בכורות פ"ז ה"ז ת"כ נדבה פרשה ג' ז' בכורות מא: נו: 13 כל שנתו. ר"ל שנה שלמה ללדתו ועיין ג' דפ' קונטס' ואולי בצ"ל ועיין ת"כ תודיע פרק ג' ה"ג תוספתא פ"ה פ"א ה"ז ערכין יח: בכורות כו: נדה מז: ס"ו צד רמ"ג וראב"ע וחזקוני כאן: 15 שתחלתו פסול וכו'. שאינו כשר עד שיכנסו שלשים יום משנת שניה:

בהווה | 1 נפשות | אטבמ ח' | אטב למנויו | אטב אבל אם ואם וכו' | מ שומע אני יהא כעובר על המצוה וכשר | 2 אב ועבר | עבר על מצוה | ט ח' | איש לפי אכלו | מ ח' | כ יהיה | תכוסו | כ ח' | כמ שינה | 4 אב וטומטום | אטב ואנדרוניגוס | כ ואנדרוניגוס | מביא | כ ומביא | 5 את | מ ח' | מ ומביא גם את | ט שאין יכול | איש | אטב ח' | 6 יצאו וכו' | א מיכן אמרו החולה וכו' אין | ט שאין | אטב אין שוחטין | ט שאין וכו' | מ מבאן אמר ר' הונאה | והקטן שאינן יכולין לאכול כוית שאין שוחטין עליהם | עליהן | ט ח' | 7 תכוסו וכו' זה ש' ח' | ט ח' | על השה | אכמ ח' | ר' יאשיה אומר וכו' | מ ר' אומר לשון סורסי הוא כאדם | כ פריטי, א פריטי | כ האומר | 8 זה | מ ח' | 9 את | טב ח' | ומושכים וכו' | ממנין | מ ח' | אב ובלבד שיביא את הפסח כל שהוא | ט ובלבד שלא יניחו את הפסח | ובלבד כשרה | מ ח' | 10 במי | מ בפירוש | א חכתוב | 11 ל פרישה | ש | ט תמים | ש | כ וגדי | 12 ט ואנדרוניגוס. כ ואנדרוניגוס | 13 כל | כן | אכמ מה | אם | מ ח' | ט שהיא חמורה | אט להביא | 14 כ שנתו | ט שיכשיר להביא כל | מ שיכשר | לבא | ו ח' | שנתו בפ"ב | א ג' כבן שנתו | 15 מ מה | איל | א ח' | ט שתחלת שנתו פסול | כ וסופו | ש | ט פסח | 17 איכך הכשבים אתה וכו' | כן | טמ ח' | 18 שיביא | ט ח' | מ אלא יביא כאחת | מ א | קרבנן | מ ג' מן הכבשים או מן העזים לעולה. אב ג' וגר' | 19 א אי מזה | דברים | מ ח' | א הדברים | מ מה עולה | אם | אובך ח' | ט שהיא חמורה | אכמם לבוא |

מין אחד פסח שהוא קל אינו דין שיוכשר לבא ממין אחד. הא מה ת"ל מן הכבשים ומן העזים מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו:

- והיה לכם. להביא פסח דורות שלא יבוא אלא מן הכבשים ומן העזים דברי ר' אליעזר ר' יאשיה אומר תקחו למה נאמר לפי שנאמר וזבחת פסח ליי' אלהיך צאן ובקר (דברים טו ב) צאן לפסח ובקר לחגיגה. אתה אומר כן או אינו אלא אחד זה ואחד זה בפסח. ומה אני מקיים שה תמים וזכר פסח מצרים אבל פסח דורות יביא מזה ומזה. ת"ל מן הכבשים ומן העזים תקחו שאין ת"ל תקחו ומה ת"ל תקחו שלא יביא פסח דורות אלא מן הכבשים ומן העזים. דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר צאן לפסח ובקר לחגיגה אתה אומר כן או אינו אלא אחד זה ואחד זה בפסח ומה אני מקיים שה תמים וזכר פסח מצרים. אבל פסח דורות יביא מזה ומזה ת"ל ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה (שמות יג ה) כעבודה שעבדת במצרים כך עשה לדורות דברי ר' יונתן. רבי אליעזר אומר צאן לפסח ובקר לחגיגה אתה אומר כן או אינו אלא אחד זה ואחד זה בפסח. ומה אני מקיים שה תמים וגו' פסח מצרים אבל פסח דורות יביא מזה ומזה. ת"ל ושמרתם את הדבר הזה לחק לך (שם יב כד) הרי פסח דורות אמור אם כן מה תלמוד לומר וזבחת פסח ליי' אלהיך צאן ובקר לפסח ובקר לחגיגה. ר' עקיבא אומר כתוב אחד אומר וזבחת פסח ליי' אלהיך צאן ובקר וכתוב אחד אומר מן הכבשים ומן העזים תקחו כיצד יתקיימו שני מקראות הללו אמרת זו מדה בתורה שני כתובים זה כנגד זה וסותרין זה על ידי זה מתקיימין במקומן עד שיבא כתוב שלישי ויכריע ביניהן תלמוד לומר משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח. צאן לפסח ולא בקר לפסח. ר' ישמעאל אומר בחגיגה

1 מ פסח הקל לא כ"ש | כ דין שאפשר | אט דין שיביא מין | כ מין | הא ד ח' | א הכשבים | 2 מ העזים מזה עצמו (ותו לא) | ומה בפ"ע | א וגו' | 3 והיה אמ יהיה | אטכמ יביא | 5 צאן ובקר | כ ח' | אתה וכו' | כן ט ח' | כמ או אחד | 6 אט מזה אחד (א ואחד) מזה | כ מה | כ זכר וגו' | זכר | מ ח' | ט זכר בן שנה לפסח | א זכר וגו' בפסח | 7 טל לפסח | מ יביא בקר וצאן | א מ הכשבים | ט העזים תקחו דברי ר' יאשיה | תקחו בפסח | אטכמ ח' | 8 כ אלא מה ת"ל | א אלא ת"ל | שלא וכו' | אכמ להביא פסח דורות שלא יביא אלא וכו' | וכך הכשבים | מ מן העזים ומן הכבשים | העזים | א ג' תקחו | דברי ר' יאשיה | מ ח' | 9 ד ר' נתן | בקר | ט ח' | א"א כן | ט ח' | אכ או אחד | מ או זה וזה בפסח | ט מזה . . מזה | 10 זכר | טכמ ח' | א ג' וגו' | ט ופסח | מ יביא בקר וצאן |

11 הזאת | א ג' וגו' | 12 דברי ר' יונתן | מ ח' | א ור' | אומר | א ג' צאן | ט לחגיגה וכו' ומה | 13 אכמ או אחד | א מזה ואחד מזה | וגו' | טמ ח' | ט לפסח מצרים | 14 דורות וגו' ת"ל | ט ושמרת | מ ושמרת את העבודה הזאת | הברך | כ ח' | לחק לך | דטמ ח' | כ הזה וגו' | 15 מ ומה אני מקיים וזבחת | לה וכו' | כ ח' | א וגו' | 16 ק ובשר לחגיגה | אכ פסח וגו' | לה אלהיך | ט ח' | 17 אר הכשבים | תקחו | טמ ח' | 18 מ הכתובים | אט כתובים | כ כתובים כא' אמרת זה | מ כתובים סותרין זה את זה מתקיימין | ט סותרין | זה בפ"ג | כ ח' | 19 אטכ ומתקיימין | ד עד שיתקיימו במקומן יבא כתוב | אטכ הכתוב | אכט השלישי | ת"ל | א ח' | 20 צאן | מ ח' | צאן וכו' | כ ח' | למשפחותיכם וכו' | ט ח' | א וגו' | ט צאן לפסח ובקר לחגיגה ולא וכו' |

2 בפני עצמו. ספרי צד קז: 3 והיה וכו' לפי הג' שלפנינו פסוק ו' דורש אבל לפי ג' המ"ח יהיה לכם שבפסוק ה' דורש ויהיו דרשות ר"א ור' יאשיה בסדר הכתוב ועיין תוספתא פסחים פ"ח ה"ט: 4 ר' יאשיה. ספרי ראה פ' קכ"ט מדרש תנאים שם ט"ז ב' (צד ז) פסחים ע: מנחות פ"ז מ"ו ובבלי שם פב: ושכ"ט: 8 דברי ר' יאשיה. מיותר וכן ליתא במ"ח: 12 ר' אליעזר וכו'. עיין לקמן פ"א אונראה דבמקום ר' אליעזר לעיל צ"ל תנא אחר: 16 ר"ע. ירושלמי פסחים לב ע"א דרשת הלל: 20 ושחטו הפסח וכו'. מדכתיב הפסח מוכח דיש עוד קרבן אחר והיינו חגיגה א"כ בקר לחגיגה. ו"ר דוחק דלא שמענו שהיה בפסח מצרים חגיגה ובש"י פ' מדכתיב תרי קראי ובבה"מ פ' מדישנה מלשון שה ללשון צאן ויותר נראה דס"ל דשני הכתובים מכריעין על האחד ולא נחית כלל לחלק בין פסח דורות לפסח מצרים כמו שמצינו לר"י ולא נחית כלל לחלק בזה:

הבאה בפסח הכתוב מדבר. אתה אומר כן או אינו מדבר אלא בפסח עצמו כשהוא אומר שה תמים וזכר הרי פסח עצמו אמור ומה ת"ל וזבחת פסח ליי" אלהיך צאן ובקר בחגיגה הבאה בפסח הכתוב מדבר. רבי אומר בזבח הבא מן הבקר כמן הצאן הכתוב מדבר ואי זה זה שלמים מכאן אמרו מותר שלמים לשלמים ומותר פסח לשלמים: **פרשה ה והיה לכם למשמרת וגו' מפני מה הקדים הכתוב לקחתו של פסח לשחיטתו ארבעה ימים היה רבי מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דורים (יחזקאל טו ח).** הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם שינאל את בניו ולא היה בידם מצות שיתעסקו בהם כדי שינאלו שנאמר שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה וגו' (שם ז) ערום מכל מצות נתן להם הקדוש ברוך הוא שתי מצות דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שינאלו שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך וגומר (שם ו) ואומר גם את בדם ברייתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו (וזכריה ט יא) לכך הקדים הכתוב לקחתו של פסח לשחיטתו ד' ימים שאין נוטלין שכר אלא על ידי מעשה רבי אליעזר הקפר ברבי אומר וכי לא היה בידם של ישראל ארבע מצות שאין כל העולם כדאי בהם שלא נחשדו על העריות. ולא על לשון הרע ולא שנו את שמם. ולא שנו את לשונם ומנן שלא נחשדו על העריות שנאמר ויצא בן אשה ישראלית (ויקרא כד י) להודיע שבחן של ישראל שלא היה ביניה אלא זה ופרסמו ופרטו הכתוב. ועליהם מפורש בקבלה גן נעול אחותי כלה (שה"ש ד יב) גן נעול אלו הזכרים. גל נעול מעין חתום אלו הנקבות. ור' נתן אומר גן נעול אלו הנשואות. גל נעול מעין חתום אלו הארוסות. דבר אחר גן נעול גל נעול

1 בפסח. לפי ג' מ"ח משמע דמיירי בחגיגת י"ד ולא נראה אלא משמע דס"ל דמיירי בחגיגת ט"ו ובת"י שם מפרש צאן ובקר שניהם על חגיגת ט"ו וס"ל דזבחת פסח הוא דבור בפני עצמו: 3 ר' אומר וכו'. ירושלמי תרומות מ' ע"ג פסחים לב ע"א שקלים מז ע"ד בבלי פסחים ע' זבחים ז: ט. מנחות פ"ג: — בא"א מגיה ומן וא"צ: 4 מותר וכו'. הגר"א מגיה מותר פסח וכו' וכ"ה במ"ח ואין הכרח: 10 דם פסח וכו'. שמ"ר פ"ז ס"ג פ"ט ס"ה שהש"ר פ"א פסוק ה' שחורה וכו' ופ"ב פ"ג פסוק ב' אני ישנה רות ד' פ"ו ס"א פדר"כ פ"ה (דף מ"ז) פסקא ד' (דף ס"ג ע"ב) פס"ר פ"ז (דף פ"ז ע"ב) שו"ח קיד"ס ס"ה וילק' המכירי שם פדר"א פכ"ט ופ"ז ורש"י וחזקוני כאן ואברבנאל שהעתיק המכילתא דכאן בקצת שנויים: 13 ר' אליעזר וכו'. ויק"ר פליב ס"ה (ושם ר"ה בשם בר קפרא) וכן שהש"ר פ"ד על פסוק י"ב פדר"כ פ"ד פ"ג: 14 ארבע וכו'. שמ"ר פ"א סכ"ח וסכ"ט במד"ר פ"ב סכ"ב ושם פ"ג ס"ב אינו מונה אלא ג' מות טובות וכן פדר"א פמ"ח בזכות ג' דברים אחרים נתחנא בלל סט"י ילקוט רמז רכ"ז אמור ר' תרג"ג פינחס ר' תשע"ג אלהי ר' ופכ"ד (דף קכ"ג. וקכ"ד הוצאת פרידמאן): 17 גן וכו'. ת"כ אחרי פרק י"ג י"ז וימא

1 מ הבאה עם הפסח | אתה אומר כן | ט ח' | מדבר | טמ ח' | ארכ אלא בפני עצמו | 2 זכר | מ ח' | כ זכר וגו' | ט זכר בן שנה | ט מה | מ ומה | אני מקיים וזבחת | לה' וכו' | א ח' | לה' אלהיך | מ ח' | אלהיך וכו' | ד ח' | כ אלהיך וגו' | 3 מ הבאה עם הפסח | א זבח | אטכבם שהוא בא | ט מן הצאן ומן הבקר | אכ ומן הצאן | 4 זה ב' ג' טכמ ח' | מ מותר הפסח וכו' | 5 וגו' | ארמ ח' | ט עד ארבע עשר | הכתוב | ד ח' | מ הקב"ה | 6 אטכבם קודם לשחיטתו ארבעה (א ארבעת) | הית' מ ח' | אט מתיא | הרי הוא אומר | ד ח' | אומר | טכ ח' | 7 אט ואראך וגו' | מ ואראה. ו וא' | מ הגיע עת שנשבע | אטכל שבועה | טכ הב"ה | אטכ לאברהם אבינו | 8 אטכבם שהוא גואל | בידם מ להם | מ ח' | אהם | א בהו | כ שיתנאלו | שג' מ ח' | מ נכונו וגו' עריה מכל | 9 א צמח וגו' | וגו' | טמ ח' | ערום | מ ח' | אט עריה מן המצות | מ המצות | אט ונתן | א הק' | טכ הב"ה | 10 אט מצות מצות פסח ומצות מילה | דס | כ ח' | מ מילה שג' | אט בהן | שג' וכו' | וגו' | ט ח' | א עליך וגו' | 11 וגו' | כמ ח' | ואומר | א ח' | אט וגם | כ ברייתך וגו' | שלחתי וכו' | אט ח' | מבור וכו' | ט ח' | 12 הכתוב | ט ח' | מ הקב"ה | ט לקחת הפסח | מ לשחיטה | אטב קודם לשחיטתו (טב שחיטתו) | ט ארבע | א ימים ארבעה | כ שאינם | מ ואין | 13 אטב על המעשה | אכ ר' אלעזר | הקפר' מ ח' | הקפר' ט ח' | אבל פרשת שמות איתא | ברבי' | אטכמ ח' | וכו' | ארבע מצות היו בידן של ישראל | שאיב היו | של ישראל | א שלש | 14 מ ארבעה | כל | ח' | העולם | טב ג' כולו | ט להן | ולא וכו' | העריות | ט ח' | אטב ולא נחשדו על לשון | 15 א רע | 16 כ אשה וגו' | ד הישראלית | א ישראלית וגו' | ט היו אלא | 17 אט זו בלבד ופרסמה | ופרסמה | כמ ח' | ופרטו | אט ח' | כ עליהם | ועליהם מפורש | ט ומפורש. א ופרש | ק שג' גן | אחותי כלה | מ ח' | כ וגו' | אט גן נעול גל נעול גן נעול אלו הזכרים | גל נעול אלו הנקבות | 18 מעין חתום | כמ ח' | טמ ר' נתן | טן | 19 גל | ט גן נעול מעין | גל נעול | אכ ח' | מעין חתום | מ ח' | א ארוסות | ד"א | ק ר' א' | טכ ר"א | אכ וגל

ומצות מילה | דס | כ ח' | מ מילה שג' | אט בהן | שג' וכו' | וגו' | ט ח' | א עליך וגו' | 11 וגו' | כמ ח' | ואומר | א ח' | אט וגם | כ ברייתך וגו' | שלחתי וכו' | אט ח' | מבור וכו' | ט ח' | 12 הכתוב | ט ח' | מ הקב"ה | ט לקחת הפסח | מ לשחיטה | אטב קודם לשחיטתו (טב שחיטתו) | ט ארבע | א ימים ארבעה | כ שאינם | מ ואין | 13 אטב על המעשה | אכ ר' אלעזר | הקפר' מ ח' | הקפר' ט ח' | אבל פרשת שמות איתא | ברבי' | אטכמ ח' | וכו' | ארבע מצות היו בידן של ישראל | שאיב היו | של ישראל | א שלש | 14 מ ארבעה | כל | ח' | העולם | טב ג' כולו | ט להן | ולא וכו' | העריות | ט ח' | אטב ולא נחשדו על לשון | 15 א רע | 16 כ אשה וגו' | ד הישראלית | א ישראלית וגו' | ט היו אלא | 17 אט זו בלבד ופרסמה | ופרסמה | כמ ח' | ופרטו | אט ח' | כ עליהם | ועליהם מפורש | ט ומפורש. א ופרש | ק שג' גן | אחותי כלה | מ ח' | כ וגו' | אט גן נעול גל נעול גן נעול אלו הזכרים | גל נעול אלו הנקבות | 18 מעין חתום | כמ ח' | טמ ר' נתן | טן | 19 גל | ט גן נעול מעין | גל נעול | אכ ח' | מעין חתום | מ ח' | א ארוסות | ד"א | ק ר' א' | טכ ר"א | אכ וגל

- אלו שתי ביאות ומנין שלא נחשדו על לשון הרע והיו אוהבין זה את זה תלמוד לומר ושאלה אשה משכנתה (שמות ג כב) כבר היה בידם שנים עשר חדש ואי אתה מוצא אחד מהם שהלשין על חברו ומנין שלא שנו שמם כשם שמייחסן בירידתן שנאמר ראוֹבֵן שִׁמְעוֹן לִוי ויהודה (שם א ב) כך מייחסן בעלייתן ראוֹבֵן שִׁמְעוֹן לִוי ואי ויתילדו על משפחותם לבית אבותם וגו' (במדבר א יח) ואי המלאך הגאל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי וגו' (בראשית מח טז) ומנין שלא שנו את לשונם שני כי פי המדבר אליכם (שם מה יב) ואי ויאמרו אלהי העברים נקרה עלינו וגו' (שם ה יג) ואומר ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי (בראשית יד יג). ומפני מה הקדים לקחתו של פסח לשחיטתו ד' ימים לפי שהיו ישראל שטופין בע"ז במצרים וע"ז שקולה כנגד כל המצות שנא' והיה אם מעיני העדה נעשתה בשגגה (במדבר טו כד) יחד הכתוב המצוה הזאת ואמרה ענין בפני עצמו ואי זה זה עבודה וזה אתה אומר ע"ז או אינו לא אחת מכל מצות האמורות בתורה סתם כשהוא אומר וכי תשנו ולא תעשו וגו' באו כל המצות ללמד על מצוה אחת >ששקולה ככולן מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה אף העובר על מצוה אחת פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה שנא' לעבור ברית < ומנין לעובר על כל מצות שהוא פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה שנא' לעבור בברית ה' אלהיך (דברים כט יא) ואין ברית לא תורה שנא' לא דברי הברית וגו' (שם כח כט) אמר להם משכו ידיכם מע"ז והדבקו במצות ד' יהודה בן בתירא אומר הרי הוא אומר ולא שמעו אל משה מקוצר רוח וגו' וכי יש לך אדם שהוא מתבשר בשורה טובה ואינו שמח נולד לך בן זכר רבך

עה. ויקר' שם וכן שהש"ר לעיל ובמד"ר פ"ג ס"ו ופ"ב סכ"ב (ובאן הלשון משובש) ושוח"ט קכב ס"ה ובמד"ר ושהש"ר דורש להפך גן נעול אלו הארסות גל נעול אלו הנשואות ועוד שינוי אחר במ"ר שם ומאי דאיתא כאן בשם ר"א מביא בשהש"ר על סם ר' נתן וכן הוא ג"כ פדר"כ פ"ב ס' סג דף פג: 14 ומפר ברית וכו'. שברת הקב"ה עם ישראל עינין ספרי במדבר דף קטו וגרסת הספרי שם שהיא כעין גרסת המ"ח כאן דלא גרס ומנין לעובר על כל המצות וכו' בברית ה' אלהיך יותר נכונה ואפשר דצ"ל ומנין לעובר על כל המצות וכו' שני לעברך בברית ה' אלהיך ומנין לעובר על מצוה אחת שהוא פורק עול וכו' שני לעבור בריתו ואין ברית אלא וכו'. והגר"א מוחק מן אתה אומר עד דברי הברית וגו'. רעיון ספרי דברים פ' נד ומ"ח שם יא כח דף מז וגו' וירושלמי נדרים לח ע"ב:

1 אלו אטכ ח' | ט ביאות ולא נחשדו | א רע | ט הרע שני ושאלה | אכמ שני | 2 ב משכנתה וגו' | מ וכבר | ב היו בידו | אטכמ ואין | אתה | מ ח' | 3 אטכ באחד | מהם | ב ח' | על | כמ את | ט ולא שינו | אטכ את שמם | אטכמ ששם | כמ שמיחסין | א בירידתן כמיחסין בעלייתן ראוֹבֵן שִׁמְעוֹן לִוי ויתילדו | שני | טכמ ח' | 4 ט ושמעין כך | ב לוי כך | מ לוי כך מייחסין | ב היו מייחסין | דט בעלייתן שני ויתילדו | ב ולוי שני ויתילדו | 5 ט משפחותם ולא היה בהם זנות שני שבטי יה לישראל עדות ששם עלו שבטים שבטי יה אמר הב"ה שמי מעיד בישראל שלא נטמאו במצרים בזנות ולא חלפו לשונם מי שמך לאיש שר ושופט וגו' שני אנשים עברים נצים מכאן שהיו מדברים עברית שני כי פי המדבר אליכם ומפני וכו' אכמ משפחותם

(מ ג' וגו') ואומ' המלאך (א המלך) | מכל וכו' וגו' | ד ח' | ב וגו' | א רע וגו' ולא היה בהם זנות שני ששם עלו שבטים שבטי יה אמר הק' שמי מעיד על ישראל שלא נטמאו במצרים בזנות ומנין וכו' | 6 ומנין וכו' אליכם | מ ח' | א חלפו לשונם שני מי שמך לאיש שר ושופט וגו' מיכן שהיו מדברים עברית שנא' כי פי וכו' (ויאמר) | מ ח' | נקרה וכו' | מ ח' | א וגו' | 8 ואומר | א ח' | אכ הפליט וגו' | 9 של פסח | מ ח' | טכ לשחיטה | א ארבעת | ט לע"ז | אט שקולה ככל | 10 אטכמ המצות (ט מצות) שבתורה | ט העדה חרה כתוב המצוה | א העדה וגו' | ב נעשתה וגו' יחד | בשגגה | מ ח' | 11 א מן המצוה | ד מצוה | ק ענין זה בפני | כמ עצמה | ט עצמה זו ע"ז או | אב ואיזה זה זה | מ ואיזה זו | ב אומר זה ע"ז | אב אומר זו ע"ז | 12 אחת | ט ח' | מ האומר | מ מצות שבתורה | סחם | אטכמ ח' | ב תשגו וגו' | מ תעשו את כל המצות אשר צוה ה' ליכם ביד משה | וגו' | א ח' מ הרי באו | 13 טכ ללמדך | המוסגר ארכ ח' | ששקולה ככולן | ט ח' | 14 בתורה | מ ח' | אחת | מ יחידית | פורק וכו' שני לעברך | ט וכו' שני לעברך | מ ומגלה פ' ב' ומי ברית | 15 ומנין וכו' אלהיך | מ ח' | אכ המצות | שרא | אכ ח' | 16 אכפ בתורה והעובר על מצוה אחת שני | ח' | אלהיך | טכ ח' | 17 וגו' | טמ ח' | ידיכם | מ ח' | 19 וגו' | ב וכו' | אטמ ח' | אט שמתבשר | מ בשורות טובות | טובה | ט ח' | נולד וכו' | ד שני יולד לך בן זכר שמחזו | ד רבו מוציאין |

מוציאך לחירות ואינו שמח אם כן למה נאמר ולא שמעו אל משה (שמות ו ט) אלא שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה וזה שני ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלגלי מצרים אל תמאנו (יחזקאל כ ז) ואומר וימרו כי ולא אבו שמוע וגו' ואעש למען שמי לבלתי החל וגו' (שם ח-ט) הה"ד וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל (שמות ו יג) צום לפרוש מעבודה וזה:

5

והיה לכם למשמרת למה נאמר לפי שנאמר משכו וקחו לכם צאן וגו' אמרו לו ישראל למשה רבינו הן נובח את תועבת מצרים וגו' (שם ח כב) אמר להן מן הנס שהוא עושה לכם במשיכתו אתם יודעים מה בשחיתותו: והיה לכם למשמרת שמרהו עד ארבעה עשר ושחטו בארבעה עשר אתה אומר שמרהו עד ארבעה עשר ושחטו בארבעה עשר או שומרהו עד ארבעה עשר ומשכהו ושחטו בארבעה עשר 10 ת"ל בראשון בארבעה עשר יום קבעו הכתוב חובה הא אין עליך לדון כלשון האחרון אלא כלשון הראשון שמרהו עד ארבעה עשר ושחטו בארבעה עשר:

והיה לכם למשמרת מניד הכתוב שהיו מבקרין אותו ארבעה ימים קודם לשחיטה מכאן אתה דן על התמיד נאמרה שמירה בפסח ונאמרה שמירה בתמיד מה שמירה האמורה בפסח מבקרין אותו ארבעה ימים קודם שחיטה אף שמירה האמורה בתמיד מבקרין אותו ארבעה ימים קודם שחיטה מכאן אמרו אין פוחתים משהו מלאים המבוקרין מלשכת הטלאים כדי לשבת ולשני ימים טובים של ראש השנה ומוסיפין לעולם. והיה לכם למשמרת להוציא פסח דורות שפסח מצרים מקחו בעשור ופסח דורות מקחו כל זמן:

15

3 בי ולא וכו'. כצ"ל ולגרסת הדפוס הכוונה לפי יג ח אבל הראיה מפ' ח וט בגונה יותר, ועיין רש"י יחזקאל שם ורד"ק: 10 או וכו'. בוי"ג ובה"מ וכן מ"ס ומ"ע הגיהו ושחטו בעשור עיין לעיל פ"ג וצ"ע אבל לפי גרסת המ"ח וכן הוא גרסת המהר"ם ושחטו בט"ו הספק הוא דילמא עד בכלל וע"ז מביא רביה דהכוונה הוא בארבעה עשר והלשון קבעו הכתוב חובה עכ"פ אינו מדויק ואפשר דאשגרה היא 'מלקמן פ"ח: 14 על התמיד. ספרי דף קפח וש"ג: 18 למשמרת. צ"ל למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה דמלת הזה דייק ועיין ג' המ"ח: 19 ופסח וכו'. פליג על הבבלי פסחים צו, וס"ל דפסח דורות אינו טעון בקור

1 א וא"כ | אטכמ מה ת"ל ולא | אל משה | א' ח' | אלא | מ' ח' | 2 בעיניהם | כ' ח' | אטכמ וכן הוא אומר | ואומר אליהם | כמ' ח' | 3 ובגלגלי וכו' | מ' ח' | כ' וגו' | א' מצרים וגו' | ואומר | אטכמ ח' | ד' בי בית ישראל במדבר הה"ד | שמוע | כ' ח' | א' אלי | מ' בי ואעש למען שמי הזה היא וידבר | וגו' | ט' ח' וכן בס' | 4 הה"ד | ק' ח' | הה"ד וכו' | ט' וכה"א משכו וקחו לכם וכו' | כ' ויצום וגו' | ד' על | 5 א' ישראל וגו' | צום | מ' ח' | מ' להפרישם | 6 א' למשמרת וגו' | אטכמ לפי שהוא אומר | אטכמ וקחו | אכ' ג' | לכם | אמרו | 7 לן | אט' כמ' ח' | למשה | ג' משה | אכ' ג' משה | כ' נובח וגו' | להן | מל' ח' | 8 ט' במשיכתן | כ' ואתם | מה | ד' ח' |

ט בשחיתות | א' לכם וגו' | כ' למשמרת עד ארבעה עשר יום שחטו בארבעה עשר או שומרהו עד ארבעה עשר שחטו בארבעה עשר אתה אומר וכו' | 9 כ' שמרהו | א' שימרהו | ד' שחטוהו ב"ד ושמרהו עד י"ד | ט' שחטו | א' שחטוהו | אתה וכו' ב"ד | אטכמ ח' | 10 או וכו' | כ' או שומרהו עד ארבעה עשר שחטוהו בארבעה עשר שומרהו עד ארבעה עשר ומשכהו ושחטוהו בארבעה עשר ת"ל, א' או שחטוהו ושימרהו עד ארבעה עשר ת"ל, טמ' או אינו אלא שמרהו עד ארבעה עשר ומשכהו ושחטוהו (מ' ג' בארבעה עשר) ת"ל | 11 מ' ת"ל לחדש הראשון בארבעה עשר לחדש קבעו | יום | ט' ח' | אכ' וגו' | כ' הכת' קבעו | חובה הא | ק' ח' | הא וכו' ושחטוהו ב"ד | טמ' ח' | א' אחרון... ראשון | כ' בלשון אחרון אלא בלשון ראשון | 12 שמרהו | ק' ח' | א' שימרהו | א' שחטוהו | 13 והיה וכו' | ט' מעתיק הגמ' דפסחים | א' למשמרת וגו' | אותו | ח' ח' | 14 אטכמ לשחיתו, כ' לשחיתו | טמ' נאמר... ונאמר | ק' ונאמרה | כ' שחיטה בפסח נאמרה שחיטה בתמיד | 15 מ' אמרה | א' האומר | ימים | מ' ח' | קודם שחיטה | מ' ח' | אטכמ לשחיתו | 16 כ' לשחיתו, אטכמ לשחיתו | שחיטה | ד' ג' | מכאן אתה דן על התמיד נאמר שמירה ובפסח נאמר שמירה מה שמירה האמורה בפסח מכין אותו ארבעה ימים קודם שחיטתו אף שמירה האמורה בתמיד מבקרין אותו ד' ימים קודם לשחיתו | 17 כ' מבקרין | ט' המבוקרת | טמ' בלשכת | ט"ש ושני, כ' שני | 18 שפסח מוסיפין | מ' עד עולם | יהיה לכם למשמרת | מ' לחדש הזה | אטכמ בעשור | 19 אטכמ בכל |

ושחטו אותו. וכי כלן שוחטין אותו אלא לעשות שלוחו של אדם כמותו
מכאן אמרי שלוחו של אדם כמותו. ושחטו אותו בין בחול בין בשבת. ומה אני
מקיים מחלליה מות יומת (שמות לא יד) בשאר מלאכות חוץ משחיטת הפסח או אף
בשחיטת פסח הא מה אני מקיים ושחטו אותו בשאר כל הימים חוץ מן השבת. או אף
בשבת תלמוד לומר ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (במדבר ט ב) ואפילו בשבת
דברי רבי יאשיה נם לו ר' יונתן ממשמע הזה עדיין לא שמענו. נם לו ר' יאשיה
הרי הוא אומר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי וגו' (שם כח ב) אם
ללמד על התמיד שידחה את השבת. והלא כבר נאמר וביום השבת שני כבשים בני
שנה (שם ט) ומה ת"ל במועדו אלא להקיש ולדון גזירה שוה נאמר כאן במועדו
ונאמר להלן במועדו מה להלן דוחה שבת אף כאן דוחה שבת: ושחטו אותו כל
קהל עדת ישראל ר' אליעזר אומר מנין אתה אומר שאם אין להם לישראל אלא פסח
אחד שכולן יוצאין בו ידי חובתן ת"ל ושחטו אותו וגו': ושחטו אותו כל קהל
עדת ישראל מכאן אמרו הפסח נשחט בשלש כתות קהל ועדה וישראל: בין הערבים
שומע אני עם דמדומי חמה ת"ל בערב (דברים טז ו) אי בערב יכול משתחשך חמה
ת"ל כבא השמש אי כבא השמש ובשלת ואכלת ת"ל מועד צאתך הפסיק הענין הא כיצד
ובשלת ואכלת משחשכה. ר' אומר הרי הוא אומר שם תזבח את הפסח בערב שומע
אני כשמועו ת"ל מועד צאתך ממצרים. אימתי יצאו ישראל ממצרים משש שעות ולמעלה
וכן הוא אומר ויהי בעצם היום הזה יצאו וגו' (שמות יב מא) ר' נתן אומר מנין ראייה
לבין הערבים שהוא משש שעות ולמעלה אף על פי שאין ראייה לדבר וזכר לדבר.
שנא' קדשו עליה מלחמה קומו ונעלה בצהרים אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב

1 אותן ט ח' ב ג' וגו' | אב היו שוחטין | אותן טמ ח' |
2 מכאן וזכר כמותן טכמ ח' | א אמרו חכמים | א ובין |
3 מה | 3 ד ומחלליה | ט כל מלאכות, כ כל המלאכות | אב
פסח | או וכו' | ב ובשחיטת פסח מה אני | אף | א ח' | טמ
או אינו אלא (ט ב' אפילו) | 4 אטמ ומה | מ בשאר הימים
חוץ משבת | או וכו' ת"ל ח' | א אף בשבת | אטמ ח'.
ב ובשבת | 5 ת"ל ט ח' | אטכמ אפילו | 6 ד אמר לו ר'
נתן ועדיין וכו' | ט ר' יונתן אומר | טמ זה | ב נם לו ר'
יונתן מה שמע זה מניין לא שמענו | א נמו לו ר' יונתן
מה שמע זה | א נמו לו ר' יושיה | 7 ואמרת אליהם מ
ח' | מ לחמי תשמרו לחקריב במועדו | לחמין אב ח' | וגו'
ט ח' | 8 ט למד | דטכ שתדחה. מ שדוחה | מ הרי כבר |
בני שנה | ב ח' | ל וגו' | 9 מ איכ מה ת"ל | במעור | ל
ג' ג"א מופנה לדון ממנו גזש' | אלא וכו' | מ מופנה לידון
ממנו ג"ש | אטכ לדון | ג"ש | ק ח' | ב שנאמר כאן | ט
נאמר כאן דוחה את השבת ושחטו וכו' | 10 וק כאן--להלן |
אבמ את השבת וכן בס' | כל וכו' ישראל | ט ח' | א כל
וגו' | 11 עדת ישראל | ב ח' | ר' אליעזר אומר | ד ח' | אב

ד' ימים קודם השחיטה ועיין לעיל פ"ג ובעל זי"ג מניח
להוציא פ"ש כדי להתאים המכילתא עם הבבלי וא"צ ועיין
מ"ס: 2 מכאן. לעיל פ"ג: 10 אף כאן וכו'. ספרי צד
ס"א וצד קפ"ט: 11 פסח אחד. ירושלמי פסחים לד ע"ב
ולה ע"ד בשם ר' נתן וכן בבלי עת: ועי' תוספתא פ"ז ה"ה
ובבלי קדושין מא: בשם ר' נתן: 13 בשלש וכו'. פסחים
פ"ה מ"ה תוספתא פ"ג ה"י בבלי סד: 14 שומע וכו'.
בא"צ מוחק מן שומע אני עד רבי אומר שורה טז וא"צ ופ'
עם דמדומי וכו' דהיינו אומר ערב דערב תלמוד לומר
בערב דדוקא בערב משש שעות ולמעלה ש"י ובסנהדרין
פ' עם דמדומי חמה עם הנץ החמה וכמאן דאית ליה דבין
הערבים בין ערב של אתמול וערב של היום וא"צ אלא כפ'
הז"י ומ"ע דמדומי חמה היינו סמוך לשקיעה וילפינן מן
בערב דאף לאחר שקיעה כשר אם עדיין עוד יום וכת"י
ביני משמשת ובז"ג וכן בבב"מ לא הרגיש דאינו כהלכה
עיין במ"ע וגראה דנשאר כאן זכר לשיתב ב"ש במכילתא
דרשב"י ע"ש והחזקוני פ' בין הערבינו בשעת אסיפת העם
כשפועלים באים ממלאכתן דהיינו ג"כ לפי הלכה זו ועיין
מדרש תנאים דברים ט"ז ר' (והלשון שם משושב) וס"ז צד
רג"ח וברש"י וראב"ע ורמב"ן ורא"ם: 18 ר' נתן. בא"א

אלע' | 12 אטכ יחיד, מ אחד בלבד | בן | מ ח' | ק חובתו | ושחט | מ ח' | וגו' | טכ ח' | מ כל קהל | ושחטו וכו' ישראל |
ק ח' | ושחטו אותן | טכ ח' | אותן | א ח' | כל | מ ח' | א כל וגו' | כל וכו' ישראל | וכל וגו' | 13 כמ כמים | ב עדה | 14
ט א | חמה בפ"ב | אדט ח' | 15 טמ או | ת"ל וכו' ואכלת | ט ח' | ת"ל | מ ח' | אב צאתך ממצרים | תא כיצד | ארב ח' |
16 מ משתחשך, כ מי שחשכה | ב תזבח וגו' שומע | את | ט ח' | א הפסח וגו' | 17 אטמ כמשמע, כ כשומעי | מ ואימתי |
ישראל | מ ח' | ד אלו | אב ולמעלן | 18 אב הוה וגו' | יצאו וגו' | ט ח' | וגו' | מ ח' | ראייה | מ ח' | 19 א כשהוא | ב ולמעלן |
20 שני' רק אב | קדשו וכו' | לנו | אטכמ ח' | מ יום | ט נטו |

(ירמיה ו ד). רבי שמעון בן יוחאי אומר בא הכתוב להשית ראשון אחרון ואחרון ראשון מועד צאתך ממצרים לשחיתו כבוא השמש לצלייתו בערב לאכילתו בן בתירא אומר בין הערבים שחטו תן ערב לשחיתו תן ערב לאכילתו.

ולקחו מן הדם שומע אני בין ביד בין בכלי ת"ל אשר בסף מגיד הכתוב **פרשה ו** שעוקה חוקק בצד האסקופה ושוחט בתוכה ואין סף אלא אסקופה שנאמר בתתם סיפם את ספי וגו' (יחזקאל מג ח) וכתוב וינעו אמות הספים (ישעיה ו ד) דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא אומר אין סף אלא כלי שנאמר והספים והמזרות והמזרות והכפות וגו' (מלכים א' ו ז):

ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף. מבפני אתה אומר מבפני או אינו אלא מבחוץ ת"ל וראיתי את הדם הנראה לי ולא הנראה לאחרים דברי ר' ישמעאל ר' נתן אומר מבפנים. אתה אומר מבפנים או אינו אלא מבחוץ ת"ל והיה הדם לכם לאות לכם לאות ולא לאחרים לאות. ר' יצחק אומר לעולם מבחוץ כדי שיהו המצריים רואין ומיעיהן מתחתכין:

ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף. שומע אני אם הקדים זה לזה לא יצא ת"ל והנעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות האם הקדים זה לזה יצא. נמצינו למדין ששלשה מזבחות היו לאבותינו במצרים המשקוף ושתי המזוזות. ר' ישמעאל אומר ארבע היו הסף והמשקוף ושתי המזוזות:

על הבתים אשר יאכלו אותו בהם. אין לי אלא על הבתים אשר יאכלו אותו בהם בתים שהיו ישנים בהם מנין ת"ל על הבתים אשר אתם שם מכל מקום: ואכלו את הבשר: בשר לא גידים ולא עצמות ולא קרנים ולא טלפים:

מגיה ר' יונתן: 1 להשית וכי. דהכתוב מסורס ומה שנזכר אחרון הוא ראשון היינו מועד צאתך לשחיטה ומה שנזכר ראשון היינו בערב לאכילה ועיין ספרי דברים פ' קל"ג ומדרש תנאים ותי' וברכות ט. ונראה דס"ל לר"ש דחובה לא דוקא שחיטה אלא עשיית הפסח וצלייה ואכילה וכנגד אלו נאמרו ג"כ ג' זמנים: 3 שחטוהו הגר"א ג' שחטוהו בין שני ערבים ומחוק תן וכו' נראה דמפרש דלדעת בן בתירה בין הערבים היינו בין הערב של אתמול וערב של היום וכדמפרש עולא בריה דר' עלאי דבריו זבחים יא: אבל אין הכרח לדחות הגרסא שלפנינו ולפני גרסא זו בין הערבים היינו ערב שמתחיל מחצות היום וערב שמתחיל משתחשך: (ו) 5 שעוקה וכי. עיין ערוך עקק וערך סף: 7 כלי וכי. לקמן פ"א ות"א ות"י שם כר"ע ועיין ירוש' פסחים לו ע"ד: 12 לעולם. מבחוץ ות"י כדעת ר"י ועיין פ"ו רש"י וירושלמי כרי. 16 שלשה וכי. ירושלמי פסחים לו ע"ג: 19 ישנים. וכן ת"י ודמכין בהון אבל לקמן פרשה יג תרגם על בתיא דאתון שרון תמן ועיין בח"ג לקמן במכילתא פ"ו והגר"א מוסיף א"כ מה ת"ל אשר יאכלו אותו בהם פרט לבית שער אכסדרא ומרפסת ועיין רש"י: 20 לא גידים וכי. פסחים פ"ו מ"י ומ"א בבלי שם פג. פד. וירושלמי לה ע"ב וסנהדרין כו ע"א וכן דורש בכמה מקומות ת"כ צו פרשה ג' ה"ה פרק י"ב ט"ו שמיני פרק ד' ח' פרשה ג' ה"י ספרי דברים פ' ע"ח ועיין פ"ו ורש"י וצ"ע דנראה דיש כאן שיטות שונות וחלוקי דינים דבזבחים פו. איתא דעצמות קדשים מותרים ובתרומת פ"י מ"ה מחלק בין אם מכנסן או משליכם ועיין בירושלמי שם מ"ז ע"ד דמפרש דמתני מיידי בראש כנפים והחוסין ועיין ספרי במדבר צד קלו הערה א ועוד קשה דבת"כ צו פרשה ג' ה"ה ממעט עצמות מדין יותר ובפסחים פ"ו מ"י נשנה בהדיא דעצמות וגידין ישרפו

1 א להשית, כמק להשיות, ט והשיות | מ אחרון לראשון וראשון לאחרון | אט לאחרון | 2 אט לראשון | ממצרים | ט כמ' | ט לשחיתו | לאכילתו | ט' בין הערבים | 3 א שחטוהו | א לשחיתו | טמ לשחיטה | טכמ ותן | אטכמ לאכילה.

(ו) 4 הדם | א' ונתנו | הכתוב | מ' | 5 ל שעוקה וחוקק. וק שעוקר וחוקק. פ' שעוקף היה עושה, ש שהיה עושה עוקה, אב שעוקה חוצץ | אט האסקופה | אב אין | שנ' | ט ח' | מ וכה"א בתתם | 6 ד ספיי | וגו' | דטמ ח' | 7 מ הספיים | אב כשהוא אומר והספיים | ב הסיפיות | במקרא וכן פ' הספות | ב והמזר | והכפות והמזר | זה סגור | 8 והכפות וגו' | זמ ח' | והכפות | א ח' | 9 א המזוזות וגו' | ועל המשקוף | ט ח' | אתה אומר מבפנים | ט ח' | 10 הנראה בפ"ב | אטכ מ ח' | ד ר' שמעון | אטכ 11 אין יונתן | ד בפנים | אתה אומר מבפנים | ט ח' | מבפנים בפ"ב | מ ח' | 12 לכם לאות | מ ח' | לאות בפ' ג' ק' | לעולם | מ ח' | ק המצרי, ד המצרים, מ מצריים | 13 מ מתהפכים, מ מתחננין | 14 ועל המשקוף | י' וגו', אב ח' | אט | ח' | לא | כמ' ח' | 15 ואל וכי המזוזות | אר וגו', כ ח' | נמצאנו | 16 ד שלש | לאבותינו | ד להם | י' ישמעאל | כ"ה גם פש', דט ר' שמעון | 17 והמשקוף | ט משקוף, כ והאסקופה | 18 כ יאכלו וגו' אין | אטכמ אלא בתים שהיו אוכלין | 19 מ' יושבים | א ועל | 20 בשר | טק | ט ולא גידים עצמות | אכלמ ולא גידים | אט ועצמות

בלילה הזו שומע אני כל הלילה תלמוד לומר לא תותירו ממנו עד בקר אני אקרא והנותר ממנו כאש תשרופו. עד בקר למה נאמר לא בא הכתוב אלא ליתן תחום לבקרו של בקר. ואי זה זה עמוד השחר. מכאן אמרו אכילת פסחים ואכילת זבחים והקטר חלבים ואיברין מצותן עד שיעלה עמוד השחר כל הנאכלי ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר. ומפני מה אמרו עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה ולעשות סייג לתורה. ולקיים דברי אנשי כנסת הגדולה שהיו אומרים הווי מתונין בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה. ר' אליעזר אומר נאמר כאן לילה ונאמר להלן לילה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות:

צלי אש. ולא צלי שפוד ולא צלי אסכלה. ולא צלי חרסו של תנור אלא צלי אש: צלי אש הצלוי מן החי. אתה אומר הצלוי מן החי או אינו אלא הצלוי מן המבושל 10 ת"ל כי אם צלי אש. הא מה ת"ל צלי אש הצלוי מן החי: צלי אש על מצות ומרורים יאכלוהו הוסיף לו הכתוב שתי מצות חוץ מן המצוה האמורה בנופו ואי זה זה ועצם לא תשכרו בו:

צלי אש ומצות על מרורים. מגיד הכתוב שמצות הפסח צלי אש מצה

1 במקרא: ולא | עד בקר | ק' ח' | אני אקרא מ' ח' | 2
אש הנותר | ממנו | דכ' נ' עד בקר. א' ג' וגר' | באש תשרופו |
א' ח' | ט תשרוף. מ' תשרוף | מ' מה ת"ל עד בקר | לא
בא הכתוב | מ' ח' | ליתן | א' ג' קבץ | 3 של בקר | מ' של לילה
זה בפ"ג | רק אכ' | 4 והקטר וכו' ואברים | ט' ח' | מאמרים
א ואמורים | כ' יעלה | כל וכו' השחר | ט"מ ח' | אכ' ביום | 5
מ ולמה. אש' למה | ומפני וכו' חצות | כ' ח' | אט' אמרו
חכמים | כתי' אכמ' ח' | אדם | אכ' ח' | 6 אנשי' אכ' ח' |
א טב' אומרים שלשה דברים | 7 א' תלמידים וגר' ר'
אליעזר | ר"א וכו' חצות | ט' ח' | מ' ר' אלעזר | מ' בלילה
הזה ... בלילה הזה | 8 אכ' מה לילה האמר להלן עד
וכו' | 0 ב' איסכלה. ו' אסכלא | ד' צלי התנור | צלי' ח' |
ט ולא חרס של. פ' ולא צלי חרס של | אלא צלי אש | א'
ח' | אש | כ' ח' | 10 צלי אש | רק אש | ח' | הצלוי בפ' ב' ט
ח' | מ' אלא צלי | הצלוי דב' ח' | מן המבושל | אטב
כמבושל. וק' במבושל | 11 כי אש | אש ח' | הא וכו' אש | מ'
ח' | על וכו' | אטכלמז' מצות (ב' ג' וגר' מ' ג' על
מרורים. א' ג' על וגר' | 12 מ' מהמצוה שבגופו | ט' המצות
האמורה | א' ג' כאן | 13 מ' ז' זה בפ' ג' | רק אכ' | אטב
עצם | ב' ח' | 14 על מרורים | רק למ' | הכתוב | מ' ח' |
שמצות וכו' אומר | א' ח' | כמ' פסח | צלי וכו' | כ"ה מעשה
נסים וסח"מ מ"ע נו' אבל דטכמ' מצה (ק' ח') צלי (מ' ג')

והיה אפשר לחלק בין עצמות שיש בהם מוח ובין עצמות שאין בהם מוח דמוח הרי הוא כבשר לכל דבר כדתניא בתוספתא שם פ"ו ה"י ובוה נשתנה דין פסח משאר קדשים משום דפסח אין יכול לחלוק המוח בשבירה אף לאחר זמן איטורו או נאמר דס"ל כר' מרי וצריכין שרפה מדרבנן משום עצמות ששמשו נותר אבל הבריתא שמביא בבבלי שם פג' דכל עצמות קדשים אין טעונים שרפה חוץ מעצמות פסח מפני התקלה א"א לפרש על דרך זה ובין לרנב"י ובין לר' ובין הלשון מפני התקלה אינו מיושב ועיין בתוספ' שם ד"ה אמור ופרושם דחוק מאד והיה נראה לפרש דאין הטעם כלל משום נותר אלא שלא יבא לידי שבירת עצם וס"ל כר' יעקב לענין שבירה א"נ יש לומר דהחלוק בין כשר ופסול אינו אלא בזבח שנפסל כולו ולא באבר אחד שלא כדעת ר' ישמעאל בנו של ריב"ב בתוספתא שם ה"ט בבבלי פד' וס"ל ג"כ דאסור שבירה אף באין בו בשר או מוח וכן לענין גידיו יש סתירה דבת"כ שם ממעט גידיו מדין נותר ובפסחים תניא דגידיו ישרפו וע"כ בגידיו אין יכול לאוכלן איירי ועיין פסחים פג' דר"י אמר רב ס"ל דכל הגידין כבשר חוץ מגידיו צואר ובגידיו ססופין להקשות פלוגתא דר"י ור"ל פד' וכן פליגי בגידיו הרכין ירושלמי שם לה ע"א וסנהדרין כו ע"א (ובמקום מחלפא ש' דר"ל בסוף העמוד צ"ל מחלפא ש' דר' יוחנן) ובתוספתא פ"ו ה"ח איתא להדיא והעצמות והגידים הרכין הרי הן כבשר (ומלת הרכים קאי ג"כ אעצמות): 1 אני אקרא וכו'. הגרא' ג' והנותר ממנו עד בקר כג' הדף' ומוחק מלות א"י אקרא: 3 לבקרו וכו'. היינו עד עמוד השחר ירושלמי ריש ברכות ב' ע"ג: — מכאן אמרו וכו'. ולפינו במשנת בבלי ליתא אכילת פסחים אבל במשנת ירושלמי איתא עיין ירושלמי ג' ע"א בבבלי ט. ונראה דגם אכילת זבחים היו ג' אמוראי דא"י במשנה אף דליתא לפנינו כדמוכח מפ' הירושלמי שם כל הנאכלים ליום אחד קדשים קלים וקדשים קלים מה הפרש בקדשי קדשים כמו חטאת ואשם ותוד' וכובר' פ' כן דברי הירושלמי בסנהדרין אלא שכתב דהירושלמי קאי על הבריתא דמכילתא וא"צ אלא דבמשנה עצמה היתה הג' ואכילת זבחים ועיין פ"ו ושכ"ט וריש ברכות בפירוש המדעי לר' שלום אלבעק: 6 אנשי כנה"ג. אבות פ"א אדר"נ ג"א פ"ב: 7 ר' אליעזר. בא"א מגיה ר' אלעזר בן עזריה: — ונאמר להלן לילדו. בא"א כתב דצ"ל ועברתי בארץ מצרים בלילדו: 8 חצורו. עיין בנשמן לעיל אות ג' וסוף פ"י דפסחים סוטה כר"א עיין בבבלי שם קי. אבל בסוף פ"ב דמגילה משמע דסוטה כר"ע ות"י נמשך אחר דעת ר"א ועיין לקטן פ"י ג' ופ"ו ושכ"ט: 9 חרסו של תנור. פסחים פ"ו מ"ב וירושלמי לד ע"א ובבבלי שם ע"ד. ועי. ולפי גרסת הדפ"ר היה אפשר לומר דהיינו תנור שהסיקו וגרפו בבבלי שם ע"ה. ובירושלמי שם מביעיא ליה: 10 צלי אש. הגהתי על פי גרסת המח"צ מוחק לעיל מלת אלא ולפ"ו צלי אש שייך למטה: — הצלוי מן המבושל. פסחים מא. וירושלמי לד ע"ב ולקמן ומכילתא דר"ש ופ"ו ושכ"ט: 11 צלי אש על וכו'. בא"צ מוחק כל המאמר עד ועצם לא תשכרו בו ובאמת אינו מלמדנו כלום אבל נראה דהועתק לכאן

ומרור ומנין אתה אומר שאם אין להם מצה ומרור הן יוצאין ידי חובתן בפסח ת"ל יאכלוהו. אין לי אלא בומן שאין להם מצה ומרור הן יוצאין ידי חובתן בפסח יכול כך אם אין להם פסח יוצאין ידי חובתן במצה ומרור. הרי אתה דן הואיל והפסח מצות עשה ומצה ומרור מצות עשה. הא למדת כמו שאם אין להם מצה ומרור הן יוצאין ידי חובתן בפסח כך אם אין להם פסח יוצאין ידי חובתן במצה ומרור. ד"א על מצות ומרורים יאכלוהו מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שבע ואין מצה ומרור נאכלים אכילת שבע:

אל תאכלו ממנו נא אין נא אלא חי: ובשל מבושל לחייב על החי ועל המבושל. אתה אומר לחייב על החי ועל המבושל או אינו אלא לחייב על החי ועל המבושל ביותר ת"ל כי אם צלי אש. הא מה ת"ל ובשל מבושל לחייב על החי ועל המבושל:

ובשל מבושל במים אין לי אלא מים שאר כל המשקין מנין. היה ר' ישמעאל אומר אמרת ק"ו הוא אם מים שאינם מפיגין טעמן הרי הן אסורין בבישול שאר המשקין שהן מפיגין טעמן דין הוא שיהיו אסורין בבישול. ר' עקיבה אומר אין לי אלא

מפרשת בהעלותך. עיין ספרי שם צד טו ולכן הוצתק גם כאן הפסוק דשם וכן הוא בש"ט כי לשון הכתוב כאן הוא צלי אש ומצותו זה וכו': 2 אין וכו'. שתי נוסחאות נוסחאות נחשבו בכאן האחת היא ג' הילקוט דג' ומנין שאם אין להם וכו' במקום יכול כך וכו' ובג' זו אחוז המפרשים והפירוש לפי ג' זו פשוט דחייב לאכול מצה ומרור אם אין לו פסח כמו שחייב לאכול פסח אם אין לו מצה ומרור והנוסחא השנייה היא ג' הרמב"ם בסה"מ מ"ע ג' ומעשה נסים דף ס"ו לר' אברהם בנו ונשאר זכר לג' זו גם בכ"מ ודפ' קונסט' ונעלמה מעיני המפרשים ולפי הנוסחא שהיתה לפניו פ' הרמב"ם דמרור אינו מצוה בפני עצמו ואינו נאכל בלי הפסח אע"פ דמצה מצוה בפני עצמה משום דכתיב בערב תאכלו מצות והסכים עמו לענין הלכה הרמב"ם עה"ת ופ' זה לא יצדק כלל בלשון המכילתא אף אם נאמר דהלכה כך דהרי במכילתא אין מחלק כלל בין מצה ומרור וממעט שתייהן אין יאכלוהו ואין זכר כאן להכתוב דבערב תאכלו מצות ובאמת דאף לענין הלכה אינו כך ומלשון התוספתא סוף פ"ו החזרות והמצה והפסח אין מעכבין זה את זה משמע דכולן שוין ועיין פסחים קכ' ובדין השיג על הרמב"ם ר' דניאל הבבלי השואל בס' מעשה נסים ונטה מפ' הרמב"ם ויבחר לו פ' לעצמו והוא דבדואי מצה ומרור שוין לפסח לענין זה דאם אין לו פסח צריך לאכול מצה ומרור אבל בזה דינן משתנה דאם קיים מצות מצה ומרור ולא אכל פסח לא נפטר ממצות פסח וחייב לעשות פסח שני וזה הוא שלמד ממלת יאכלוהו כלומר אי אפשר שלא יאכלוהו והפסח הוא העקר והן טפלות ולא אבל להפך מי שקיים מצות פסח ולא קיים מצות מצה ומרור נפטר ממצות פסח לגמרי וא"צ לעשות פסח שני ונראה דהעקר כג' השנייה וכפ' הוה ובפ"ז וש"ס אינם מביאים אלא בקצור דיוצא בפסח אם אין כאן מצה ומרור: 4 הא למדת וכו'. בא"א מניה אם למדת שאם וכו' וא"צ: 6 ד"א וכו'. לפי גרסת הדפ' הלמוד מן הפסוק דפ' בהעלותך מדכתיב על מצות וכו' ולפי הג' השנייה נלמד כאן ממקומו מדכתיב יאכלוהו בסוף משמע דנאכל לבסוף, בה"מ: — שבע. תוספתא פ"ה ה"ג ירושל' לג ע"ג

והבלי ע. וק"ט: 8 חי. וכן ת"א ות"י ורשב"ע ודונש בן לברט אבל ברש"י מפרש שאינו צלוי כל צורכו לפי הגמ' פסחים נ"א: וכן דעת הירושל' לר' ע"ב ובמכילתא דרשב"י מפרש נא שלא בשל כל צורכו ועיין ערובין ג'. תוספות ד"ה גבר: — על חי ועל המבושל וכו'. מה שפ' בס' הנה"ה דהיינו מבושל שהוא חי לפי שלא נתבשל כל צורכו וחייב שמים אחד מצד שהוא חי וב' מצד שהוא מבושל אינו אלא דוחק וא"צ ועיין ש"י: 10 ביותר. מדכתיב ובשל מבושל ועיין לקמן ובמכילתא דרשב"י: 13 טעמן. ג' רש"י בפסחים מא. טעמו ולשון פ"ו שאין מפיגין טעמו של בשל וכן שפ"ו ועיין ג' כ"י אקספרד:

אש) ומרור | 1 ומרור | ובכ' ג' צלי אש ומצות (ב ומצה מגיד הכת' שאם אין להם מצה ומרור הן יוצאין ידי חובתן בפסח ת"ל צלי אש) | אתה אומר | ט ח' | ט לו | מ שיוצאין | 2 אין וכו' | מ יכול אין להם פסח יוצאין ידי חובתן במצה ת"ל יאכלוהו ד"א וכו', ט ומניין שאם אין להם פסח יוצאין ידי חובתן במצה וכו', מע' נס': יכול כשם שאין להם מצה ומרור הם יוצאין י"ח בפסח כך אם אין להם פסח יצאו י"ח במצה ומרור הרי וכו' | אב בומן שאם אין | וכן | ח ק' | ח ק' | 3 יכול | אב ח' | פסח | ול ג' אין | א יצאו | ידי חובתן | ד ח' | ומרור | א ג' ת"ל יאכלוהו | הרי וכו' ומרור שורה | ו | א ח' | 4 ומצה | ד מצה | הא | טב מעשה נסים: אם | כמון | טבכך מעשה נסים ח' | 5 ח' | רק כ ומע' נס' | מע' נס': הם יוצאין | ק מצה | 6 ומרור | כב ומע' נס' | ג' ת"ל יאכלוהו | אטב מע' נס' | ד"א יאכלוהו מכאן. מ ד"א יאכלוהו הפסח | על | ק ח' | כ ומע' נס' שובע וכן בס' | כ אין | ואין וכו' | ט ח' | 7 א ומרורים | 8 מבושל | מ ח' | 9 אתה וכו' המבושל | טבמ ח' | על וכו' ביותר | ט. | על המבושל ועל החי, ש"ג על המבושל ביותר | 10 ת"ל וכו' המבושל | א ח' | הא | מ ח' | מ החי שהוא מבושל | 12 ובשל מבושל | ט ח' | ט"ל במים | ל כשאר | כל | מ ח' | מ ח' | משקין | היה וכו' | מ אמר ר' ישמעאל | 13 אמרת | טבמ ח' | הוא | א ח' | א היא | אם אכט ומה אם, מ מה | טב שאין | אב את טעמן | מ הרי הוא אסור | בבשול | מ ח' | 14 ט כל המשקין | למ משקין | טב שמפיגין | ק מגיפין | כ את טעמן, א את טעמו | דין הוא | ט אינו דין, מ לא כ"ש | א שיהיו |

- מים שאר כל משקן מנין ת"ל ובשל מבושל להביא שאר המשקין. ר' אומר אני אקרא אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש. ומה תלמוד לומר נא ובשל מבושל שיכול אין לי אלא בשעה שהוא באכול צלי שהוא בכל תאכל נא ומבושל מבעוד יום מנין ת"ל ובשל מבושל לחייב עליו מבעוד יום. ובשל אין בשל אלא צלי שנאמר ובשלת ואכלת (דברים מז ו) ואומר ויבשלו את הפסח באש כמשפט והקדשי בשלו בסירות ובדודים ובצלחות וירצו לכל בני העם (ד"ה ב' לה יג). מכאן היה ר' יאשיה אומר הנודר מן המבושל אסור בצלי: כי אם צלי אש וגו' למה נאמר הייתי אומר הראוי לשלוק ישלוק הראוי לצלות יצלה ת"ל כי אם צלי אש וגו': ראשו על כרעיו ועל קרבו תוך ובר דברי ר' עקיבא. ר' אומר מקולם:
- ולא תותירו ממנו עד בקר. הא אם הותר עבר על מצוה שומע אני יהא כשר ת"ל והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו אני אקרא והנותר ממנו באש תשרופו. עד בקר למה נאמר אלא בא הכתוב ליתן תחום לבוקרו של בקר. דבר אחר מה

1 כל' מ' ח' | אב דמשקין | ל'הביא שאר משקין
מ' ח' | ל משקין | מ אקרא אני | 2 ט תאכל | טב ממנו
נא כי אם, א ממנו וגו', מ ממנו נא ובשל כי אם |
אט מה | נא | טב ח' | ובשל | אכמ' ח' | אב ומבושל | 3
מ אלא שבשלו בשעה | א באכול והוגה בקום אכול | מ
שהוא בקום אכול צלי מבעוד יום מנין | ק אכול | שהוא
בבל וכו' | אדכ ובשעה שהוא נא ומבושל וכו' | ט ת"ל
ובשל לחייב עליו מבעוד יום | מבושל להביא שאר משקין
ובשל וכו' | 4 מבושל | ב' במים | מ אין לי בשל |
א ואכלת וגו' | 5 באש וכו' העם | ט ח' | כמשפט | מ' ח' |
א כמשפט וגו' | ובדודים וכו' העם | מ' ח' | 7 בצלי | א
ג' אש | וגו' | רק ב | ש שהייתי | לשלוק ישלוק | ט לבשל
יבשל | 8 הראוי | מ' ח' | א והראוי | ד לצלי | וגו' | רק ב |
ראשו וכו' קרבן | דב' ח' | א ראשו וגו' | ועל קרבן | ט ח' |
9 מ בר | ט דברי ר' | איעור רע"א מקולס | ר' | אכמ' ר' |
אייעור | 10 וק לא | א ממנו וגו' | אה וכו' | מ שומע אני אם
הותר יהא עובר על המצוה אבל יהא כשר | ש האם הותר
שומע אני יהא כעובר על המצוה ויהא כשר | ו הותר | עבר
ב' ח' | ט אבל שומע | 11 ת"ל וכו' תשרופו | רק ש, אדטב
ת"ל לא תותירו ממנו עד בקר | אב ממנו וגו'. | מ ת"ל
והנותר ממנו באש תשרופו | אני וכו' תשרופו | מ' ח' | ממנו
בפ' | ב ר' | ט עד בקר | א ממנו וגו' | עד בקר למה | 12 ט
למה לי | אלא וכו' | מ זהו שאמרנו ליתן | מ תחום לבקר

1 שאר משקין. בבלי פסחים שם ודעת הת"ק נשנה שם בתם ודרשת ר"ע בשם רבי ועיין ירושל' כט ע"ג ותי' ולכאורה נראה דלא איצטריך קרא אלא ללא דעשה פ"כ כי אם צלי אש נפקא ועיין חזקוני: 3 מבעוד וכו'. בבלי מא: ירושל' לד ע"ב: 4 ובשל אין וכו'. המפרשים בדחקו ובא"צ מוחק כל המאמר וגורסו לעיל בע' הק' ש' ח אחר אין נא אלא ח' וזה"ל ובשל אין ובשל אלא וכו' אסור וכו' אסור בצלי. מבושל לחייב על הצלי והמבושל א"א לחייב על הצלי והמבושל או אינו אלא לחייב על הצלי ביותר ת"ל כי וכו' לחייב על הצלי והמבושל ע"כ ולפי הג' שלפנינו פ' המפרשים דהוא כמו פנים אחרים ולפ"ז היה ראו להיות ד"א ובשל וכו' והיה אפשר לפרש דכ"ז מדברי רבי ומבאר והולך כל הכתוב ויהיו המלות מכאן אמר ר' יאשיה וכו' הוספה מן המסדר ובשכ"ט כתב בפשיטות ורבי סבר אין ובשל אלא צלי ואין להכריע מדבריו אם פירוש הוא שפירש מדעת עצמו או שהיתה לפניו ג' אחרת (אולי נודמנה לפניו הג' ד"א וסבר דהוא רבי אומר) ולפי ג' הילקוט שמוסיף אחר מבעוד יום ומבושל להביא שאר משקין היה אפשר לומר דההמשך הוא דקשיא ליה א"כ למה נאמר במים ומתוך דבשל סתם הוא צלי ועיין פ"ז ומכילתא דרשב"י ושב"י וכ"ז ליישב הג' שלפנינו אבל נראה כהגהת הגר"א אולם אין אני רואה הכרח להגיה צלי ביותר במקום מבושל ביותר ועיין מדרש תנאים דברים ט"ז ז' (דף צב) שם מביא ג"כ המאמר דפה אין ובשל אלא צלי וכו' וזה ג"כ קצת ראייה דסתמא מכילתא סוברת כן כהגהת הגר"א ועיין חזקוני שפ' ג"כ דהכתוב בא לחייב צלאו ואח"כ בשלו ודבריו הם ע"פ המכילתא שלפנינו: 6 מכאן וכו'. נדרים מט' ירושלמי ט ע"ג: 7 הייתי. צ"ל אלו כן הייתי או שהייתי כג' הש"ס: — הראוי לשלוק וכו'. כגון ראשו וכרעיו ז"ל ושאר מפרשים ולפ"ז הש"ס הראוי לשלוק כגון הכרעים והדקים ישלוק ולפ"ז שריך לפרש דלמה נאמר הוא כמו למה הסמיך הכתוב ראשו על כרעיו אצל כי אם צלי אש ומלבד דאין זה מונח בלשון עוד קשה איך היה עולה על הדעת דקצת ממנו מותר אחריו שהתורה אמרה בסתם אל תאכלו וכו' ועוד דהעיקר חסר דראשו על כרעיו אינו מוכרי אלא אח"כ ע"כ נראה דאפשר דגם זה מדברי רבי וכמו שהקשה בתחלה אני אקרא אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש חזור ומקשה להפך דמאחר שהיה ההכרח לכתוב אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל א"כ כי אם צלי אש מיותר ומהדר לפי שהייתי אומר הראוי לבשל בשל לצלות יצלה (לפי ג' הילקוט) דלא אסרה התורה כי אם צלי ובשלו יחד וכעין זה יהיה הפירוש לפי הג' השנייה ואפשר לפרש דדעת רבי דנא הוא שלוק והייתי סובר דלא אסרה תורה אלא שלוק ואח"כ בשלו או צלי אש וכו' ע"כ הוצרך לכתוב כי אם צלי אש. פירוש אחר דהיינו הא דאמר לעיל דידימא לא אסרה התורה כי אם מבושל ביותר מדכתיב ובשל מבושל אבל שליפה (וכן בשול לפ' ג' הילקוט) מותרת כמו צלי ודרך התנא לכפול המדרשים ששייכים לשני מקראות: 9 ר"ע וכו'. עיין בח"ג ובירושמי פסחים לד ע"א הגירסא תוך תוך דברי ר"ס ר' ישמעאל אומר מקולס וכן הוא במכילתא דרשב"י אבל בבלי עד הגירסא להפך ר' ישמעאל קוריהו תוך תוך ר"ס קוריהו גזי מקולס וכן הגיה הגר"א ובענין תוך בר עיין בערוך שכתב ערך תוך ויש ששונים תוכבר ומדמין לו חמש צאן עשויות דמתרגמין תכברא וכן מביא רש"י בפסחים הגירסא והפ' הזה בשם ר' קלונימוס במקום הג' תוך תוך שבגמרתנו: 12 תחום. עיין רש"י ולעיל פ"ו:

ת"ל עד בקר מגיד שאינו נשרף עד אור ששה עשר. רבי ישמעאל אומר אינו צריך
הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה בהם שריפה מעין מלאכה היא ומה ת"ל עד בקר
אלא אם חל אור ששה עשר להיות בשבת מגיד שאינו נשרף אלא עד אור י"ז. ר' יונתן
אומר אינו צריך ומה אם במקום שכל אוכל נפש דוחה יום טוב אין שריפת נותר דוחה
יום טוב. מקום שאין מקצת אוכל נפש דוחה את השבת אינו דין שלא תהא שריפת
נותר דוחה אותו ומה ת"ל עד בקר בא הכתוב ליתן תחום לבוקרו של בקר. רבי יצחק
אומר אינו צריך ומה אם חמץ שהוא בכל יראה ובכל ימצא אין שריפתו דוחה יום
טוב. נותר שאינו בכל יראה ובכל ימצא אינו דין שלא ידחה יום טוב לשרפו ומה
תלמוד לומר עד בקר לענין שאמרנו.

וככה תאכלו אותו כיוצאי דרכים. ר' יוסי הגלילי אומר בא הכתוב
פרשה ו' ללמדנו דרך ארץ מן התורה על יוצאי דרכים שיהיו מזורזין: ואכלתם
אותו בחפזון זה חפזון מצרים. אתה אומר כן או אינו אלא חפזון ישראל כשהוא אומר
ולכל בני ישראל לא יחרץ כלל לשונו (שמות יא ו) הרי חפזון ישראל אמור הא מה אני מקיים
ואכלתם אותו בחפזון זה חפזון מצרים. רבי יהושע בן קרחה אומר ואכלתם אותו
בחפזון זה חפזון ישראל. אתה אומר כן או אינו אלא חפזון מצרים כשהוא אומר כי
גורשו ממצרים הרי חפזון מצרים אמור. ומה תלמוד לומר בחפזון זה חפזון ישראל.
אבא חנן משום רבי אליעזר אומר זה חפזון שכניה אף על פי שאין ראייה לדבר וזכר
לדבר. קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות (שה"ש ב ח) ואומר

1 אור ששה עשר. מכילתא דרשב"י ולשונו שני בקרים וכן
ירוש' שבת ד' ע"ג פסחים לה ע"א בבלי שבת כד: בשם תנא
דבי חזקיה אבל לפי שיטת המכילתא משמע ונשרף בלילה
וקשה דהא עד הבקר כתיב וכן הקשה בש"י ובשיטת המכילתא
הולך גם ת"י אבל מדמתרגם ודאשתייר מניה עד צפרא
תצנעניה ובאורחא דשיתסר בנורא תוקדון משמע דס"ל
דעד בקר היינו בוקרו של ס"ו ולדידיה אפשר לומר דס"ל
דהא דאין שורפין קדשים ביום"ט מ"מ"א ילפינן וא"כ א"א
לשרפו קודם הלילה אבל על המכילתא קשה ואפשר דמפרש
עד הבקר קודם שיעור הבקר השני והיינו כל הלילה שלפניו
ולשון הש"ס ד"א מה ת"ל עד בקר מגיד הכתוב שאינו נשרף
עד בקר שני דהיינו אור ששה עשר אינו מוקדקד דסותר את
עצמו בתוך כדי דבור ועיין רש"י וחזקוני ומה"א ופ"ו: 3 אלא
וכי. דס"ד דמשום שבת שחל רק לפעמים בס"ו לא ידחה
זמן שרפתו ודורש הכי והנותר עד בוקרו של ס"ו שאינו יכול
לשרפו בלילה מחמת השבת תשרפו לאחר זמנו ועיין ד"ר
ושב"י: — עד אור י"ז. וזה שלא כשיטת הירושלמי
דבירושלמי שבת ופסחים משמע דגם לר"י אין שורפין
קדשים בלילה אלא בקדשים שעבר זמנו והיינו קדשים שהיה
לו כבר שהות לשורפן ולא שרפן ועיין בבלי יבמות עב:
והדוח לומר כדאן גמי עבר זמנו קרי להו אף שלא היה יכול
לשורפן מחמת יום טוב ושבת עיין תוס' יבמות שם ד"ה
שלם. וס"ל דהא דאין שורפין קדשים בלילה היינו כגון
שלמים שאין שורפין אותן מיד אחר שנפסלו מאכילה
בהגיע לילה של יום השלישי עיין ת"כ צו פרק י"ב
עיין פסחים פ"ו מ"י.

(י) 10 כיוצאי דרכים. פסיקתא דרשב"י, שכל טוב ורש"י:

13 הרי חפזון ישראל אמור. כלומר הרי מוכח משם
שלא היה להם חפזון ואף דע"פ הרוב משמעות לשון זה אינו כך כאן אי אפשר לפרש באופן אחר ועיין דוגמתו לקמן פ"ג
ד"ה משארתם ומפורש כן בספרי פרשה ראה שם בפ"ו ובש"ס פ' בניחוחות ומוכיח שהיו נחפזים לצאת וע"כ לא יחרץ שלא
תעכבו ובא"צ מגיה כשהוא אומר כי בחפזון יצאתם ממצרים הרי וכו' וג' מדרש תנאים דברים ס"ו ג' (דף צ"א) וכשהוא
אומר כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה הרי חפזון ישראל אמור הא מה ת"ל כי בחפזון יצאו ממצרים זה חפזון מצרים
י"י בן קרחה אומר זה חפזון ישראל אבא חנן וכו' ומשובש ועיין ברכות ט. ילקוט ישעיה רמז תע"ו: 17 שכניה. וכן ת"י
בהבילה דשכינת מארי עלמא ועיין רבה פ"ט ס"ו ושה"ש פ"ב לפסוק א' ופדר"כ פ' תהוה דף מז ופס"ר דף ע':

ואי זה זה עמוד השחר | ד"א | מ ר"א | 1 | עד בקר | מ ח' |
נשרף | מ ח' | עד | אטבמ אלא | טב לאור | 2 | מ ושרפה |
מעין | מ ח' | מלאכה | ב ח' | ט הוא | ומה | ב ח' | ט הבקר |
3 אלא | מ ח' | טב שאם | אור | טב ח' | מגיד | מ ח' |
מ אינו | עד אור | ב ח' | טב לאור | ר' יונתן עד סה"י | מ
ח' | 4 | אטבמ | אטבמ | אטבמ | 5 | אטב את יו"ט | ט
דוחה שבת | 6 | אותן | אטב את השבת | 7 | ומה | אכ ח' | אטב
ובל | אכ את יו"ט | 8 | נותר וכו' | לשרפן | ט ח' | אכ ובל |
אכ שלא תהא שרפתו דוחה את יו"ט | אטב הא מה.

(י) 10 טב כיוצאי | 11 | אטבמ לר' מדרך | ארץ | ק
ח' | מן החרודין | מ ח' | 12 | אחרה וכו' | כן | טב ח' | א
כ אחרה אומר חפזון מצרים | אינו | כח' | חפזון |
מ גוסף של | 13 | כ ישראל וגו' | לא יחרץ | ט ח' |
כלל לשונן | רקאמ | חפזון | מ ג' של | ט דישאל | אמור |
ז ח' | מ ומה אני מקיים בחפזון | אט הא מה ת"ל בחפזון |
ב הא מה ת"ל | 14 | בן קרחה | ד ח' | ואכלתם אותו | טב ח' |
15 | בחפזון | ט ח' | אתה אומר כן | טב ח' | כן | ח חפזון.
אטב ח' | יס' | 16 | מ מצרים | אטבמ הא מה |
אטבמ | ואכלתם אותו בחפזון | זה | ד ח' | 17 | אטבמ
זנן | אכ חנן | אומר משום ר' אליעזר | וכן משום ר' אליעזר | 18
ז שני קול | מדלג וכו' הגבעות | ב ח' | אר וגו' | מ מדלג

הנה זה עומד אחר כתלנו (שם ט) יכול אף לעתיד לבא יהא בחפזון ת"ל כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם יי' וגו' (ישעיה נב יב): פסח הוא ליי' שיהיו כל מעשיו לשם שמים:

ועברתי בארץ מצרים. רבי יהודה אומר כמלך שעובר ממקום למקום.

- 5 דבר אחר נותן אני עברתי ויראתי במצרים. אין עברה אלא זעם שנאמר ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה (תהלים עח מט) >ואומר יום עברה וגו' היום ההוא (צפניה א טז)< ואומר הנה יום יי' בא אכזרי ועברה וחרון אף וגו' (ישעיה יג ט):

והכתי כל בכור שומע אני על ידי מלאך או על ידי שליח. תלמוד לומר ויי

הכה כל בכור בארץ מצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח:

- 10 והכתי כל בכור בארץ מצרים אפילו ממקומות אחרים והם במצרים ובכורי מצרים אפילו הם במקומות אחרים מנין ת"ל למכה מצרים בכבוריהם וגומר (תהלים קלו י) בכורי חם כוש פוט ולוד מנין ת"ל ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם (שם עח נא):

מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו התחילה הפורענות

- 15 כיוצא בדבר אתה אומר וימח את כל היקום אשר על פני האדמה וגו' (בראשית ו כג) >כיוצא בדבר אתה אומר ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים (שם יט יא)< כיוצא בדבר אתה אומר ואכבדה בפרעה ובכל חילו (שמות יד ד). כיוצא בדבר אתה אומר הכה תכה את יושבי העיר ההיא וגומר (דברים יג טז). כיוצא בדבר אתה אומר וצבתה בטנה ונפלה יריכה (במדבר ה כו) >אבר שהתחיל בעברה תחלה< אף כאן אתה אומר והכיתי כל בכור מי שהתחיל בעברה תחלה ממנו התחילה הפורענות

וגו' ואומר וכו' כתלנו מ ח' | 1 א כתלנו וגו' ויכול וכו' | אב ואף לעתיד | אף ט ח' | א יהיה ד חפזון | ת"ל ד שני' | 2 אטב תצאו וגו' | ובמנוסה וכו' וגומר | כמ ח' | הוא ט ח' | 3 וק שיהו | ופק מעשיהם | אכמ לשון | שמים | וק ג' וגו' | 4 מ מצרים וגו' | ר"י אומר | מ ח' | מ כאדם | אטכמ שהוא עובר | 5 יראתי | כ"ה גס פ, דמ ח' | מ בארץ מצרים | למ ואין | 6 א עברה וגו' | וצרה | כמ ח' | המוסגר דפ ח' | א היום וגו' | וגו' | רק כ | 7 ואומר הנה וכו' וגו' | אט ח' | יי' וק' ח' | וחרון אף וגו' | מ ח' | כ ועברה וגו' | 8 כל בכור | רק ט, א כל | ב המלך | א המלאך | 9 בארץ מצרים | אדמ ח' | כ וגו' | ט השליח | 10 והכתי מ ח' | בארץ מצרים | אדכ ח' | אט ואפילו | ק במקומות | והם במצרים | רק מ | 11 מ בכורי | אפילו | א טכמ ח' | מ והם, אטב שון | א ממקומות | מניין מ ח' | ט שנאמר | וגו' | אטבלמ ח' | 12 אטב ובכורי | חס מ ח' | ד וכוש | אטב ופוט | פוט ולוד | ד ח' | כ בכור וגו' |

1 לעתיד וכו'. שמ"ר פ"ט ס"ו ילקוט ישעיה תע"ו: 3 לשם שמים. בא"צ מגיה לשם פסח ועיין לקמן פרשה יא וספרי דברים פסוק קכו ותוספתא פסחים פ"ג ה"ב וירוש' שם לא ע"ד פסחים פ"ה מ"ב ונשנה ריש זבחים ובבלי שם ז': 4 כמלך. ובהעברה אחת וברגע אחד כולל לקין רש"י וכו' מפרש כמלך שהכל מוכנים לשליחתו ואפ"ה עובר לפעמים בעצמו ודעת המ"ע דס"ל לר"י דעל ידי מלאך ולכן דורש כמלך ועיין לקמן פ"א ופ"ו וש"ט ות"י: 5 עברתי. ב"ב קטז. וקמא. שמ"ר פרשה יז ס"ד פ"ז ש"ט: 8 מלאך וכו'. עיין לקמן פ"ג וע"פ זה הגיה בא"צ כאן לפי שני' וה' הכה כל בכור שומע אני וכו' ת"ל והכיתי וכו' ועיין בח"ג לקמן ובמ"ס ובמ"ע פ' דמכתוב אחד אין הוכחה ובה כל אחד ומלמד על חברו וא"צ והראיה הוא מסוף הפסוק ועיין פ"ו וש"ט ולשון רש"י אני ה' לא ע"ד ידי שליח: 10 אפילו ממקומות וכו'. פ"ו ש"ט רש"י: 13 חס וכו'. תנחומא כאן ס"ו ילקוט תהלים תת"כ: 14 מי שהתחיל וכו'. לקמן בשלה פ"א ספרי במדבר צד ככ וס"ז צד רלו ב"ר פ"ב ס"ח שמ"ר פ"א ס"ט ופ"י ס"ג ופ"א ס"ג תנחומא

במצרים ד ג' וגו' | א במצרים וגו' | 14 מ עד | ב משהתחיל וכן בכולן | תחילה ט ח' | ב ממנה | רש"י מתחלת, ד התחלת | 15 כיוצא וכו' | מכאן עד הפורענות שורה כ מעתיק בילקוט בראשית רמז פד רק תוכן הענין | כיוצא וכו' | א ח' | יקום וכו' משהתחיל בעברה תחלה ממ' התח' הפור' | כיוצא וכו' | מ היקום מאדם עד בהמה מי שהתחיל בעברה תחלה ממנו התחילה הפורענות כיוצא וכו' | 16 המוסגר ד ח' | א כיוצא בו | ב הבית וגו' משהת' ב' תח' ממ' התח' הפ' | כיוצא וכו' | מ בסנורים למגדול ועד קטן | א בסנורים וגו' מי שהתחיל בעברה תחלה וגו' | כיוצא | 17 כ בפרעה, וגו' משהת' בעב' תח' וגו' | כיוצא וכו' | מ חילו פרעה התחיל בעבירה וכו' | כיוצא | אתה | ח' | א בפרעה פרעה התחיל וגו' | כיוצא | 18 כ תכה וגו' משהת' וגו' | כיוצא וכו' | מ העיר ואת כל בהמה | כיוצא | א יושבי וגו' מי שהתחיל בעבירה וגו' | כיוצא | 19 אכ בטנה וגו' | ב ג' אבר | מי שהתחיל בעבירה אבר | המוסגר ד ח' | אכ בעברה וגו' דאף כן אתה וכו' | 20 אתה אומר | מ ח' | א את כל | בכור | א ג' וגו' | ילך בכור | ל ג' וגו' | משהתחיל תחלה בעברה והלא וכו' | ממנו התח' הפורענות | א ח' | ב משהתחיל בעב' |

והלא דברים קל וחומר ומה אם מדת פורענו מעוטה מי שהתחיל בעבירה לוקה תחלה קל וחומר למדי טובה שמרובה:

ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני יי. שפטים משונים זה מזה של אבן היתה נמסת ושל עץ היתה נרקבת ושל מתכת נעשית חררה שנאמר ומצרים מקברים את אשר הכה ה' בהם כל בכור ובאלהיהם עשה ה' שפטים (במדבר לג ד) וי"א של אבן נרקבת ושל עץ נמסית ר' נתן אומר שפטים שפוט שופטי שפטים נרקבים נבקקים נגרעים נשרפים נמצינו למדין שע"ז לוקה בארבעה דרכים ועובדיה בשלשה במכה בהשחתה ובמנפה. אני יי מה שאי אפשר לבשר ודם לומר כן אני יי בשבועה אני נפרע מהם והלא דברים קל וחומר. ומה מדת פורענות מעוטה אמר הקב"ה לעשו ועשה מדה טובה מרובה על אחת כמה וכמה:

ודיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא לי לאות. לכם לאות ולא לאחרים לאות: על הבתים אשר אתם שם למה נאמר והלא כבר נאמר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם אין לי אלא בתים שיאכלו בהם בתים שהיו יושבים בהם מנין ת"ל על הבתים אשר אתם שם מכל מקום:

וראיתי את הדם. היה ר' ישמעאל אומר והלא הכל גלוי לפנינו שני ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא (דניאל בכב) ואומר גם חשך לא יחשיך ממך (תהלים קלט יב) ומה ת"ל וראיתי את הדם. אלא בשכר מצוה שאתם עושים אני נגלה וחס עליכם שנאמר ופסחתו עליכם. אין פסחה אלא חיים שנאמר כצפרים עפות כן יגן יי צבאות על ירושלם גנון והציל פסוח והמליט (ישעיה לא ה): ד"א וראיתי את הדם רואה אני דם עקדתו של יצחק שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא

וארא סייד בשלח סייד ילקוט וירא פ"ד : 4 חררה. עיין בח"ג ובא"א מגיה חלודה כג' הילקוט וא"צ דגם הג' חררה יש לפרשה והכוונה דנעשית החיתכת מתכת: — שני וכו'. כלומר אע"ג דלא כתוב בפ' ויהי בחצי הלילה כבר מפורש במ"א, מ"ע : 6 ר' נתן וכו'. וכן ת"י ומדמתרגם מתריכין מוכה כג' כ"מ ועיין ש"ט פ"ז וכן בפיוט ליליל פסח ומה שקרב בסתירה כאן דייק מדכתיב שפטים ב' פעמים כאן ובפר' מסעי א"ג : 9 בשבועה בא"צ מניה בשמי אכל כבפנים כן הוא בכל הנוסחאות וגם בפ"ז ולשון השכ"ט בשבועה שאני בעצמי נפרע מהם : 11 ולא לאחרים. סתמא כר"ג לעיל פ"ו ועיין לקמן פ"א ור"ש : 13 יושבים. צ"ל גם כאן יושבים כמו לעיל פ"ו או צ"ל לעיל יושבים כמו כאן : 17 בשכר מצוה. וכן תרגום יונתן ואחמי ית זכות דמא ועיין פ"ז ורש"י ובש"ט דף פ מפרש דהיינו דם פסח ומילה שנתערבו ונתנו מהם לאות וכן מפורש בת"י : 18 חייט. ש"ט שם ורש"י : 19 ד"א. פ"ז ועיין לקמן פ"א:

וג' והרי דברים וכו' | 1 אט והריא הדברים | אמ מה | אס | מ ח' | אטכ הפורענות | ט ממנו התחילה הפורענות מי שהתחיל בעברה ק"ו | אכ בעברה וגר ק"ו | מ בעבירה ממנו התחילה הפורענות ק"ו | 2 כלם למדה. ט למדת | ט הטוב | מ המרובה. ל מרובה. אט שהיא מרובה | 3 אכ מצרים וגר | אני ה' | טמ ח' | שפטים | ט ח' | כ זו | 4 ד צלם של אבן | היתה נמסת | וכן פש אבל ד היה נימות | א טכמ של | היתה | מ ח', ד היה | ד נרקב | אט מרקבת | אטכמ של | ד היה נעשה, ט נעשה | אטלמ חלודה, כ חרדה, פ חלודה וחררה, וש כבדפוס | מ וכה"א | 5 א את וכו' שפטים | וק ח', לב וגר | את וכו' בכור | מ ח' | א את וגר | 6 ט מרקבת, א היתה מרקבת | ושל | כ של | שפוט טמ ח' | טלמ שפטי | כ שופטים נרכבים | 7 ט נבקעים נגרעים | מ ע"ז לקתה | בארבעה | ט ח' | דרכים | מ ח' | ט דברים | 8 כ ובהשחתה, א בהשחת | מ ומגפה, א כמגפה,

ט כמגפה | ה"מ ח' | כ שאפשר | 9 אכמ והרי | והלא דברים | ד ח' | א הדברים | אכ מה אס, ט ומה אס, מ מה | אכ הפורענות | 10 אמר הקב"ה | א ח' | כמ המקום | ועשה | א ג' המקום | טב מדת | א הטובה | אטכ שמרובה | 11 מ לכם הדם | לכם לאות בפ"ב | ט ח' | לאות בפ"ב | כ ח' | לכם לאות בפ"ג | מ ח' | לאות בפ"ה | ט ח' | 12 אשר אתם שם | רק מ | כבר | א ח' | א ועל | מ לפי שני | 13 אותו בהם | כ ח' | א שהן אוכלין אותו, טמ שאוכלין (ט) אתו, כ שהיו אוכלין אותו | בתים | מ ח' | אט שהן | טלמ ישנים, וכן ש שישנין | 14 על | וק מן, א ועל | ב בכל מקום | 15 היה אכ ח' | הכל | ט ח' | שני | ד ח' | 16 כמ בחשוכא | ונהורא וכו' שרא | מ ח', אכ וגר | ט שרי, ק שריה | ואומר | טב ח' | ואומר וכו' ממך | אמ ח' | ממך | כ וגר | 17 טמ מה | הדם | ט ח' | אט מצוה אחת | 18 אכלם ואין | טמ חסות | א עפות וגר | 19 ח' וכו' והמליט | ט וכו', כ וגר | ד"א | כה גם פ, ארכ ח' | וראיתי וכו' אני | ט ח' | 20 כ את דם | טב את שם | א המקום וגר | ההוא | מ ח' |

י' יראה וגו' (בראשית כב כד) ולהלן הוא אומר ובהשחית ראה י' וינחם וגו' (ד"ה א' כא טו) מה ראה ראה דם עקרתו של יצחק >שנאמר ה' אלהים יראה לו השה:<

ופסחתי עליכם. ר' יאשיה אומר אל תקרי ופסחתי אלא ופסעתי שהב"ה מרלג על בתי בניו במצרים שנאמר קול דודי הנה זה בא מרלג על ההרים (שה"ש כ ח) ואומר הנה זה עומד אחר כתרלנו וגומר. רבי יונתן אומר ופסחתי עליכם עליכם אני חס ואני חס על המצרים הרי שהיה מצרי בתוך ביתו של ישראל שומע אני ינצל בנינו ת"ל ופסחתי עליכם עליכם אני חס ולא על המצרים. הרי שהיה ישראל בבית המצרים שומע אני ילקה בגללו ת"ל ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים בכם אינו הווה אבל הווה הוא במצרים: ד"א בהכותי בארץ מצרים בארץ מצרים אינו הווה אבל הווה הוא לאחר זמן:

והיה היום הזה לכם לזכרון וחגותם אותי. יום שהוא לך לזכרון אתה חוננו. אבל לא שמענו אי זהו כשהוא אומר ויאמר משה אל העם וזכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וגומר (שמות יג ג) עדין הדבר שקול כשהוא אומר ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה (במדבר לג ג) אימתי אכלו בני ישראל את הפסח כלילי י"ט והם לא יצאו אלא ביום טוב עצמו:

וחגותם אותו חג ליי' אין לי אלא יום טוב ראשון שהוא טעון חגיגה יום טוב האחרון מנין ת"ל שבעת ימים תאכל מצות וביום השביעי חג ליי' (שמות יג ו)

1 וגו' טכמ ח' | מ וכן הוא אומר | כ וכשהשחית ה' בעם ראה | במק: וכשהשחית א' ה' ראה | וגו' טכמ ח' | 2 מה וכו' השתן ק' ח' | ראה בפ' ב' דטמ ח' | מ יצחק ראה | המוסגר ול ח' | ה' | אטב ח' | אלהים | מ ח' | 3 טב שהמקום, א כשהמקום, מ שהיה המקום, פ שהיה הקב"ה | 4 בנין | כ"ה גס פ, ד בני ישראל | ק ממצרים | אב בא וגו' | ט בא הנה זה וכו' | על וכו' וגו' | מ ח' | 5 ואומר | א ח' | א עומד וגו' | 6 עליכם בפ' ב' ט ח' | אטב"ל ואינו | אטכמ מצרים | הרי וכו' | מ נכנס מצרי בתוך | אט המצרי | מ בביתו | 7 בגיגו | דמ ח', א מבנינו | עליכם בפ' ב' ט ח' | אטכ"למ אינו (אכ"למ ואינו) חס על מצרים (אל המצרי) | ש שהיה ביתו של ישראל מובלע בתוך ביתם של מצרים וכן פ דורש מן ולא יהיה בכם נגף אפילו ביתו של ישראל בין בתי המצרים | 8 כ בתוכם של מצרים, אטמ בתוך ביתו (א בביתו) של מצרי | בגללו | טב בנינו, א מבנינו, מ מבנינו | אל נגף וגו' | למשחית וכו' מצרים | וטכ ח' | למשחית | מ ח' | 9 א אין | אבל | מ ח' | א אלא במצרים | הוא | רק מ | ט במצרים הווה | וק על המצרים, ל על המצריים | ד"א | ט ח' | 10 בארץ מצרים | רק מ | אבל | מ ח', טכ אלא | הוה | ק ח' | הוא | אדמכ ח' | 11 אב לכס וגו' | וחגותם אותו | ט ח', ו וגו' ת"ל והיה היום הזה לכם לזכרון, ל וגו' | אותו | ק ח' | אט | לכס | 12 ד חוגג | כ איזה יום הוא כשהוא | יאמר וכו' העם | מ ח' | אטב וכו' וגו' | ט

3 ר' יאשיה פ"ו: 9 בכס אינו וכו'. אינו נקשר יפה עם מה שלמעלה ונראה דמאמר בפני עצמו הוא וצ"ל ת"ל ולא יהיה בכס נגף: ולא יהיה בכס נגף למשחית וכו'. ודורש דלקו בשלשה מכות במכה בהשחיתו ובמגפה כמו שאמר לעיל בדי"ה ועברתי וכן נראה קצת מן הפ"ו וש"ס ומכילתא דרשב"י אבל אפשר ג"כ דהמלות בכס אינו וכו' נשמטו ממקומן כי מלשון רש"י משמע שהיתה לפניו ג' אחרת מדכתב ולא יהיה בכס נגף אבל הווה הוא במצרים הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל יכול ימלט ת"ל ולא יהיה בכס נגף אבל הווה במצרים שבבתיכם הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו ת"ל ולא יהיה בכס נגף ולפי זה משמע קצת כי המלות בכס אינו הווה וכו' שייכים לעיל ואפשר דדברי ר' יאשיה מקוטעים ודורש מן ופסעתי דהמק' מרלג על בתי בני ישראל שהיו מובלעים בתוך בתי בני מצרים ומן ולא יהיה בכס נגף דבית מצרי שהיה מובלע בתוך בתי בני ישראל אינו ניצול בגיגו ור' יונתן ילקו מן ופסחתי דאינו חס על המצרי שהיו בתוך ביתו של ישראל ומן ולא יהיה בכס נגף דישאל ניצול בתוך ביתו של מצרי ובסתתו"פ' דהוא דבור אחד ודורש דאם ישר' בביתו של מצרי דישאל ניצול מדכתיב ולא יהיה בכס נגף אבל הווה במצרים והמצרי ילקה: 10 לאחר זמן. לשון הפ"ו בארץ מצרים זו תוכחה כלומר בארץ מצרים לא יהיה בכס נגף הא במ"א הוהו כעצמכם וכן לשון הש"ס כלומר בעצמותם אחרים הוהו על עצמכם ועיין סוף פ' י"ד: 16 עצמו מכילתא דרשב"י: 18 שבעת וגו'. תפסתי בג' המ"ח וכן הגיה בא"צ מסבירת עצמו ולפי ג' הדפוס הכוונה על דברים

ח' עדיין | 13 וגו' | מ ח' | אטב אומר ממחרת וכו' | ויסעו וכו' | בח' הראשון | מ ח' | 14 כ הפסח אימתי וכו' | בני וכו' רמה | ט מ ח', א וגו' | 15 בנין | אטכמ ח' | את | א ח' | א הם | מ ולא | 17 מ יום ראשון שטעון | 18 מ אחרון | שבעת | מ, דטכ ששת | וביום וכו' | כ ח' | חג | ד עצרת | א מצות וגו' | לה' | ד ג' אלהיך |

אין לי אלא יום טוב ראשון ואחרון שהם טעוני חגיגה חולו של מועד מנין הרי אתה
 דן הואיל ויום טוב הראשון ואחרון קרויין מקרא קדש. וחולו של מועד קרוי מקרא
 קדש אם למדת על יום טוב הראשון ואחרון שהן קרואי מקרא קדש הרי הן טעונין
 חגיגה חולו של מועד שהוא קרוי מקרא קדש דין הוא שיטען חגיגה ועוד קל וחומר
 ומה אם יו"ט הראשון ואחרון שאין לפנייהם ולאחרייהם מקודשין הדין הן טעונין חגיגה
 חולו של מועד שהוא מקודש לפניו ולאחרייו דין הוא שיהא טעון חגיגה >ד"א אם
 יו"ט הראשון והאחרון שאין לפנייהם ולאחרייהם טעונים חגיגה הרי הן טעונים חגיגה חולו
 של מועד שלפניו ואחרייו טעון חגיגה דין הוא שיטען חגיגה < ר' יוסי הגלילי אומר
 הרי הוא אומר שבעת ימים תחוג ליי' אלהיך (דברים מז טז) להביא ז' ימי הפסח
 שיטענו חגיג' או אינו מדבר אלא בחג כשהוא אומ' וחגותם אותו חג ליי' (ויקרא כג מא)
 הרי חג אמור. ומה אני מקיים שבעת ימים תחוג ליי' להביא שבעת ימי הפסח שיטענו
 חגיגה: לדורותיכם שיהנוג הדבר לדורות או לדורותיכם שומע אני מיעוט דורות
 שנים ת"ל חקת עולם תחגוהו:

פרשה ח שבעת ימים מצות תאכלו. שומע אני כל מצות במשמע ת"ל לא
 תאכל עליו חמץ (דברים ט"ז ג) לא אמרתי אלא דבר הבא לידי מצה
 וחמץ ואי זה זה אלו חמשת המינין ואלו הם החטים והשעורים והכוסמין ושכולת שועל
 ושיפון יצאו האורז והדוחן והפרגין והקטניות והשומשמן שאין באין לידי חמץ ומצה
 אלא לידי סרחון: שבעת ימים מצות תאכלו. שומע אני אף מעשה קדרה
 במשמע ת"ל לחם: שבעת ימים. עם יום טוב הראשון אתה אומר כן או אינו
 אלא חוץ ליום טוב הראשון ת"ל עד יום האחד ועשרים אי עד יום האחד ועשרים
 אוציא סמוך לעשרים ת"ל שבעת ימים מצות תאכלו:

ט"ז ח' ועיין לקמן פ"ז: 8 ריה"ג וכו'. עיין ספרי במדבר
 דף קצג ועיין סתוריה שכתב דריה"ג שבעת ימים מוסב
 למטה שבעת ימים תחוג לה' אלהיך בשלש פעמים וכו'.
 ואולי כוון יפה כי סגנון זה מיוחד לריה"ג עיין ספרי במדבר
 דף ג הע' יד. ויש להוסיף על המקומות שרשמתי שם ב"ר
 פ"כ ס"ז דדורש לא יחבול רחם ורכב על אשה ועוד
 מכילתא משפטים פ"ז גבי מכשפה ופ"כ לא תבשל גדי
 בחלב אמו: 12 לדורותי. ספרי במדבר צד קעז ומכרשבי:
 13 שנים. לעיל ריש פרשה ב.

(ח) 18 לידי סרחון. ספרי במדבר צד קצג שורה יח:
 19 לחם. בא"צ מגיה לחם עוני וכו' במ"ח וא"צ לפי דעתי
 דמלחם עצמו אימעות ומעשה קדרה היינו מעשה אילפס עיין
 פסחים ל"י וזמא. תוספתא פסחים פ"א הל"א ירושלמי כט
 ע"ב פ"ז שכ"ט: 20 חוץ וכו'. הואיל וכתוב לעיל וחגותם
 אותו שהוא יום ראשון וכן כתיב אח"כ אך ביום הראשון
 ויש מקום לטעות כי הו' ימים הם חוץ מיר"ט הראשון: 20
 ת"ל וכו'. פ"ז שכ"ט דף פא וירושל' ריש פסחים: 21 סמוך
 לעשרים. היינו יום כ"א דעד ולא עד בכלל המפרשים ואין

1 טוב | א ח' | א הראשון | ט והאחרון | מ שטעונין | 2 כ
 י"ט | טבמ ראשון ואחרון | קדש | ט ח' | 3 אטמ ראשון |
 כ והאחרון | מ שקרויין | ד שהוא | ד קרוי | מ שטעון | 4
 שהוא וכו' מועד שורה | ט כפול | מ שקרוי | טבל
 שיטעון | 5 ומה | כ ח' | ה מה | א יו"ט | מ ח' | טוב | טב
 ח' | מ ראשון | אטב והאחרון | הרי הן | מ ח' | 6 אטבמ
 שמקודש | טבמ שיטעון. אם שיטען | המוסגר ומק ח' | ל
 ג"א אם י"ט א' שאין וכו' | הרי וכו' חגיגה | א ח' | יו"ט |
 ט יום | 8 ט מועד שלפניהן ולאחריהן טעונין | א מועד
 חג שלפניהם ושאחריהם דין | א שיטען חג חגיגה | 9 הרי
 הוא אומר | ד ח' | טב תחוג וגו' (ט ח') להביא | א לה'
 וגו' | 10 | כ שיטעון. ט שטעון | חגיגה כל שבעה | א אותו
 וגו' | מ לה' שבעת ימים בחדש השביעי תחוגו אותו הרי |
 11 אטבמ ומה (מ מה) ת"ל | לה' | טמ ח' | אב וגו' | 12
 לדורותיכם וכו' | א ח'.

(ח) 14 טבמ כל מצה | ק במשמע | 15 טב אמרת |
 כ בדבר | אטבמ שהוא בא | מ לידי חמץ | 16 מ ואי זהו |

ואי זה זה | ט ח' | אב ואי זה דבר (א הוא) שהוא בא לידי מצה וחמץ אלו | א ואלו הן חמשת המינין החטים | ואלו הם | טמ
 ח' | כ חטים שעורים וכוסמין | 17 אט והשיפון | ד והפרגון | אטבמ והשומשמן והקטניות | ק והקטנית | אבמ שאין | מ
 לידי חמץ | לידי וכו' אלא | ט ח' | אב מצה וחמץ | 18 א מצות וגו' | כ תאכל מצות | 19 מ' מ' לחם עוני | ימים | אטמ ג' מצות
 תאכלו. כ ג' תאכל מצות | טוב | א ח' | אתה אומר כן | אטמ ח' | כ אומר עם יו"ט הראשון | 20 ט מיר"ט | הראשון | אב ח' |
 ת"ל | מ ח' | אב ועשרים לחדש (א ג' וגו') | טב ואי | אי וכו' ועשרים | א ח' | 21 ט מוציא | מ לעשר וא' ת"ל | כ תאכל |

שבעת ימים מצות תאכלו. לעשות הראשון חובה ושאר הימים רשות
אתה אומר לעשות הראשון חובה ושאר הימים רשות או אינו אלא לעשות הראשון
רשות ושאר הימים חובה ת"ל בראשון בארבע עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות
הכתוב קבעו חובה. הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון ראשון לעשות
הראשון חובה, ושאר כל הימים רשות: שבעת ימים מצות תאכלו כתוב אחד אומר
שבעת ימים מצות תאכלו וכתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות כיצד יתקיימו
שני מקראות הללו השביעי הזה בכלל היה ויצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל מה
שביעי רשות אף כלן רשות או מה השביעי רשות אף לילה הראשון רשות ת"ל
בראשון בארבעה עשר יום לחדש הכתוב קבעו חובה הא אין עליך לומר כלשון
האחרון אלא כלשון הראשון השביעי היה בכלל ויצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל
מה שביעי רשות אף כולן רשות: ד"א כתוב אחד אומר ששה וכתוב אחד אומר
שבעה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו אלא ששה מן החדש שבעה מן הישן:
אך ביום הראשון וגו'. מערב יום טוב אתה אומר מערב יום טוב או

1 שבעת ימים מצות תאכלו רק כן לעשות] מ לילה | 2 אתה
וכי רשות] טז ח' | ל ימים | אב או לעשות | לעשות] מ
ח' | מ ראשון | 3 ט בארבע | א עשר וגו' | יום וכי' ט
ח' | לחדש] כ ח' | בערב תאכלו מצות] רק מ, ל וגו' | 4 א
טב קבעו הכת' | הא וכי' רשות] טז ח' | אב כלשון | א
אחרון | ד אלא בראשון | 5 כל | אב ח' | שבעת וכי' תאכלו
דטמ ח' | ב תאכל | ב וכתוב אחד אומר ששת ימים תאכל
מצ' וכי' אחד אומר שבעת ימים וגו' | 6 מצות תאכלו] מ ח'
כיצד וכי' הללו] ט ח' | 7 כ שתי המקראות | והן | אטמ ח' | אט
כ מה היה בכלל | ל מוציא | מוצא | אטמ ח' | טמ הכלל כולו |
8 ד כל | כמ אי | אטמ קבעו | 9 ו. הראשונה | 9 א עשר
בערב קבעו הכת' | ט בארבע עשר וגו' | קבעו הכתוב | יום
כ ח' | לחדש] כ ח' | ל י וגו' | ב קבעו הכת' | הא וכי
כולן רשות] ט ח' | כלשון האחרון] מ ח' | 10 אב | אחרון.
ראשון | כלשון וכי' על הכלל] מ ח' | השביעי וכי' הכלל
ק ח' | אב יצא | מוצא | רק אב | 11 כולן רשות] מ ג' חוץ
מלילה הראשון | ד"א | ש ר' מאיר אומר | שבעת ימים... ששת
ימים | ב אחר | 12 כיצד וכי' | אלא | ט ח' | ב נתקיימו | אב
מ כתובים | הללו] כ ח' | אלא | אבמ ח' | אטמכ ושבעה |
13 וגו' | דטמ ח' | מ הראשון תשבינו שאור | אתה | כ ח' |
אתה וכי' מערב ירשן] ט ח' | מעיטש] מ ח' |

הלשון משמע כן ובא"צ מגיה אוציא יום כא ועיין ג' המ"ח
ואולי שתי נוסחאות נהערכו בבא"צ סמוך לעשרים ואחד
בלי מלת אוציא או אוציא עשרים ואחד ועיין מכילתא
דרשב"י וערכין יח: 1 שבעת וכי' לעשות. תפסתי בגרסת
המ"ח וכן הגיה רש"י בשם מהר"ם ואין ח"י לעשות דמכאן
שמעין דרך לילה הראשון חובה אלא שלא תטעה קאמר
כלומר לא בא הכתוב לעשות כל שבעה חובה אלא לילה
הראשון וגרסת מהר"ם לעשות לילה הראשון ובמ"ח לא גרס
כלל לעשות רק לילה הראשון וכי' ולשון זה מתוקן יותר
ובמ"ס פירש לפי הנוסחא הישנה דמחבר עם הקודם
דמתלה מסופק התנא שמה שבעת ימים חוץ מיום ראשון
היינו חוץ ממה שחייב לאכול בערב ויום ט"ו בכללו ואחרי
שהוכיח דיום ראשון בכלל אם כן למה הוציאו הכתוב בפרט
על כרחך לומר דבערב חובה אבל אין הלשון משמע כפירוש
הזה שהרי מדקאמר ת"ל בראשון בערב וכי' משמע דעד
השתא לא סליק אדעתיה להביא ראיה מכתוב זה ועוד דלא
יתכן לפרש כן לקמן בפרשה זו ששם נשנה כל הדרש על
הפסוק דשבעת ימים תאכל מצות ובא"צ מגיה כן המאמר
וגורס בראשון בארבעה עשר לעשות הראשון חובה ושאר
הימים רשות או אינו אלא אף שאר ימים חובה ת"ל ששת
ימים תאכל מצות וכ"א אומר שבעת וכי' כיצד מתקיימין
וכי': 2 או אינו וכי'. כלומר דילמא להפך: 4 חובה.
מכילתא דרשב"י, לקמן פרש' י' פ"ז תוספתא פסחים פרק
ב הלכה לד, בבלי כה: וקס, קדושין לו: 7 ויצא מוצא וכי'.
מדרש תנאים דברים טו ח, פ"ז ש"ט, ת"כ אמור פרק יא ג,
פסחים קכ, והדרש זה מחמימה דא"ר קורא דבר שיצא מן
הכלל ללמד על הכלל והוא סותר את הכלל דכתוב אחד
אומר שבעה ובכתוב השני ששה. ועיין ברש"י שרוצה
להסביר הדבר ולקבל את הדרש אל השכל. ובסנהדרין ת"כ

אמור שם ובמנחת יהודה ע"ה האריכו, ובא"צ מגיה כיצד מתקיימין שני מקראות הללו אלא לעשות הראשון חובה ושאר
רשות פירש א"כ דששת ימים קאי על ששת ימים האחרונים והוציאם הכתוב ללמדנו שיש הפרש בין יום ראשון שהוא חובה
לששת ימים האחרונים שהן רשות וכעין זה רוצה לפרש במנחת יהודה וצידד להגיה ששת ימים בכלל היו אבל אי אפשר לפרש
כן בת"כ ובברייתא המובאה בפסחים קכ. דמשם יוצא להדיא דס"ל דששת ימים דרום שש ימים הראשונים ויום השביעי הוא
שיצא מן הכלל ללמד על ששת ימים הראשונים ושם אי אפשר להגיה על דרך הגר"א על כן אין לנו אלא לומר להדרש
שלפנינו הוא בעצמו יוצא מן הכלל כמו שמצינו לפעמים מדרשים שרוקנים מן הסברא הישרה בהשקפה הראשונה ואפע"כ
נדרשו בזמנם ובמקומם, ועיין 67 S. Die hermeneutische Antinomie, Wien 1913; ש"ח: 12 הישן. ירושלמי פסחים
לג ע"א בשם הלל, ת"כ אמור פרק יב הלכה ה על שם רשב"א, ספרי דברים פיסקא קלד בשם ר"ש, מ"ת שם פ"ז וש"ט כאן
ולפ"י פירש דששת ימים קאי על מה שאמר קודם לזה ופנית בבקר והלכת לאלהך דהיינו מלבד יום הראשון יאכל עוד ששה
ימים מצות מן החדש וכן פירש ת"י שם ובירוש' זה הפשוט קצת מן הפשטנים, ועיין סנהדרין ת"כ שם: 13 מעיטש וכי'. פסחים
ה, ובמקום ר' יוחנן הגירסא שם ר"ע ובמקום ריה"ג הגירסא ר' יוסי, ועיין פ"ז ובשכ"ט חסרון בדברי ריק"ג ומרכיב סוף
דבריו אך חלק עם דרשת ר"ע:

אינו אלא ביום טוב עצמו ת"ל לא תשחט על חמץ דם ובחי (שמות לד כה) לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים דברי רבי ישמעאל רבי יונתן אומר אינו צריך הרי כבר נאמר כל מלכה לא יעשה בהם שריפה מעין מלאכה היא הא מה תלמוד לומר תשביתו שאור מערב יום טוב רבי יוסי הגלילי אומר ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מכערב יום טוב אתה אומר כן או אינו אלא ביום טוב עצמו תלמוד לומר אך ביום חלק, רבי יוסי אומר תשביתו שאור מבתיכם בשריפה אתה אומר בשריפה או אינו לא בכל דבר הרי אתה דן נותר אסור באכילה וחמץ אסור באכילה אם למדת על נותר שאינו לא בשריפה אף חמץ לא יהא לא בשריפה הרי נבלה תוכיח שהיא אסורה באכילה ואינה בשריפה היא תוכיח על חמץ אע"פ שהוא אסור באכילה לא יהא בשריפה אמרת הפרש נותר אסור בהנאה וחמץ אסור בהנאה. אם למדת על נותר שאינו אלא בשריפה אף חמץ לא יהא אלא בשריפה והרי שור הנסקל יוכיח שהוא אסור בהנאה ואינו בשריפה הוא יוכיח על חמץ אע"פ שהוא אסור בהנאה לא יהא בשריפה. אמרת הפרש נותר חייבין עליו כרת וחמץ חייבין עליו כרת אם למדת על נותר שאינו אלא בשריפה אף חמץ לא יהא אלא בשריפה. והרי חלב של שור הנסקל יוכיח שחייבין עליו כרת ואינו בשריפה הוא יוכיח על חמץ שאע"פ שחייבין עליו כרת לא יהא בשריפה. אמרת הפרש אדון ארבעה לשונות כאחת מד' לשונות כאחת. נותר אסור באכילה ואסור בהנאה וחייבין עליו כרת. והומן גרם. וחמץ אסור באכילה ואסור בהנאה. וחייבין עליו כרת והומן גרם. ואל תאמר נבלה תוכיח שאע"פ שאסורה באכילה אינה אסורה בהנאה. ולא שור הנסקל יוכיח שאע"פ שהוא אסור בהנאה אין חייבין עליו כרת. ולא חלב שור הנסקל יוכיח שאע"פ שחייבין עליו כרת אין הומן גרם אלא אלמוד דבר מדבר ואדון דבר מדבר אלמוד דבר שהוא שוה בד' דרכים מדבר ששוה בד' דרכים ואל אלמוד דבר שהוא שוה בארבע דרכים מדבר שהוא שוה בדרך אחד או בשנים או בשלשה אם למדת על נותר שאינו אלא בשריפה. אף חמץ לא יהיה אלא בשריפה. אמר לו ר' יהודה בן בתירה סבור אתה שאתה מחמיר עליו ואינך אלא מקל עליו הא אם לא מצא אור ישוב לו ולא ישרוף

6 חלק ומפרש בגמרא שם ואי בירט עצמו מי שרי וכו':
— ר' יוסי הגר"א מגיה ר' יהודה כג' הילקוט: — בשריפה וכו'. פסחים פרק ב משנה ב וסיף משנה דתמורה, מכילתא דרשב"י, ירוש' פסחים כח ע"ג, בבלי כז, והבבלי והירוש' נגזר בלשוננו אחר המכילתא דרשב"י, ועיין ש"ס: 8 אם למדת וכו'. עיין בח"ג ובג' הדפ' בתערובו שתי גוססאות:

1 ט יום 2 את 3 על 4 אטכ הפסח וחמץ 5 מ החמץ 6 א טכמ וחלא 3 אט וכלן 7 מ ושריפה 8 הא 9 אד ח' 10 מ ת"ל ביום הראשון תשביתו 4 מערב וכו' שאור 5 א ח' 6 ריה"ג וכו' כן 7 ט ח' 8 ביום הראשון רק מ 9 שאור מבתיכם 10 מ ח' 11 מבתיכם 12 כ ח' 13 מאל מעירט 14 אתה וכו' כן 15 מ ח' 16 כן אכ מעירט 17 6 ביום 18 רק א 19 טר ר' יהודה 20 שאור וכו' או

אינו אלא 21 ט' מבתיכם 22 מ ח' 23 אתה וכו' בשריפה 24 מ ח' 25 בשריפה 26 כ ח' 27 הרין א ח' 28 מ הריני דן 29 באכילה בפ"ב דמ ג' מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה 30 8 אט 31 ט ח' 32 אם וכו' בשרפה ש' כד 33 מ ח' 34 על ר ח' 35 אף א ג' על 36 הרין רק אכ 37 9 א שהיא אסורה 38 11 והרי שור וכו' בשרפה ש' יד 39 כ ח' 40 א השור 41 14 ט נותר שהוא בכרת ואינו 42 אף וכו' בשרפה 43 א וגר' 44 של טכ ח' 45 15 א חמץ וגר' אמרת 46 טכך אע"פ 47 16 הפרש 48 ד ח' 49 כ הדין ארבעה לשונות כאחת 50 א אדין 51 ט ארבע, א ארבעת 52 מ ד' לשונות 53 מד' לש' כא' אטכ ח' 54 17 ואסור בהנאה 55 ד ובהנאה 56 ט גורם וכן בכלן 57 וחמץ וכו' גרם 58 א ח' 59 19 ט שאסור 60 כ שהיא אסורה 61 באכילה וכו' אסורה 62 כ ח' 63 מ אין אסור 64 ט שאסור 65 21 אין ק אף 66 אכ גרם 67 אלא אטכ ח' 68 אטכ אלמד 69 כ מדין, א אדין 70 אטכ אלמד 71 22 אכ בארבעה 72 ט בארבע דברים 73 אטכ שהוא שוה 74 ט בארבעה דברים 75 אטכ ולא אלמד 76 ט דברים 77 23 אדכ מדבר שאינו שוה לא 78 (ולא) בדרך אחד ולא בשנים ולא בשלשה 79 (ר' ולא בב' דרכים ולא בג' דרכים) 80 אט 81 ק ח' 82 אם וכו' בשרפה 83 ט ח' 84 24 לו ח' 85 ד ח' 86 מ ליה 87 בן בתירה 88 א ח' 89 25 ואינך אט אי אתה 90 עליון ד ח' 91 הא 92 ט ח' 93 אט 94 מ ח' 95 מצא 96 ד ג' לו 97 לו מ ח'

אלא בלשון הזה הוי אומר עד שלא תניע שעת הביעור מצות כילווי בשריפה. משהגיעה שעת הביעור מצות כילווי בכל דבר. רבי אומר בדבר שהוא בכל יראה ובל ימצא ואי זה הוא דבר שהוא בכל יראה ובל ימצא. אין אתה מוצא אלא בשריפה.

כי כל אוכל חמץ ונכרתה. שומע אני כל חמץ במשמע ת"ל לא תאכל עליו חמץ לא אמרתי אלא דבר שהוא בא לידי חמץ ומצה ואי זה הוא והו מחמשת המינין. החמץ והשעורים והכוסמין שבולת שועל שיפון יצאו האורז והדוחן והפרגין והשומשמן והקטניות שאין באין לידי מצה וחמץ אלא לידי סרחון. ונכרתה אין הכרתה אלא הפסקה: הנפס ההיא מזה דברי רבי עקיבא: מישראל. שומע אני תכרת מישראל. ותלך לה לעם אחר ת"ל מלפני אני יי' (ויק' כב ג) בכל מקום שהוא רשותי:

10

מיום הראשון עד יום השביעי. ענינו שבעה ואזהרתו לעולם שהיה בדין הואיל והחלב חייב עליו כרת וחמץ חייבין עליו כרת אם למדת על החלב שעשה ענינו כאזהרתו יכול אף על החמץ יעשה ענינו כאזהרתו ת"ל מיום הראשון עד יום השביעי שענינו שבעה ואזהרתו לעולם ענינו שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל כל מחמצת לא תאכלו.

1 אלא בלשון וכו'. דעת רבי יהודה בן בתירה כדעת חכמים בירושלמי פסחים כח עמוד ד, ועיין מכילתא דרשב"י. ולפי הבבלי יב: שיטת ר' יהודה ג"כ דבשעת ביעורו השבתו בכל דבר זמן המכילתא כאן משמע דשעת ביעורו היינו משהגיע הזמן לישוף והיינו בתחלת שש אבל רש"י שם פירש דשעת ביעורו משהתחיל זמן איסורו מן התורה משש שעות ולמעלה וקודם הזמן הזה השבתו בשרפה ור"פ שם להיפך דבשעת ביעורו היינו בתחלת שש שאין השבתו אלא מדרבנן מצותו בכל דבר ולאחר שש היינו מתחלת שבע שאיסורו מן התורה השבתו בשרפה כנותר אבל לדעתו יש לפקפק בעיקר הגירסא דהא ר' יהודה אימתי קאמר ומשמע דאדרבנן קאי דשמע להו לרבנן דקאמרי דהשבתו בכל דבר וקאמר להו אימתי וא"כ צריך לגרוס אבל בשעת ביעורו השבתו בשרפה אבל לפי הגרסא שלפנינו קשה ר' יהודה אהיכי קאי וכי אדבריי עצמו קאמר אימתי וקושיה הגמרא יש להבין אף אם נגרוס כאשר כתבנו דמקשה ארבע דאמר דנתנו לו שעה חמישית ללקט עצים והא שמעינן לר"י דקודם זמן איסורו יכול לבער בכל דבר וא"כ אמאי נתנו לו שעות הרי יכול לבער קודם זמן איסורו ואם תשערתו נכונה תהיה הברייתא דבבלי מסכתא עם הירושלמי והמכילתא דרשב"י: 2 רבי אומר וכו'. ירושלמי שם כח ע"ד: 4 כי כל וכו'. א"כ מוחק כל המאמר ואחרי כל האריכות שהאריכו המפרשים (עיי' ש"י בשם מהר"ם וז"ר ומ"ס) לא הועילו כלום דסוף סוף מוסיא ירדעין דלא הוה מצה אלא מחמשת המינין משום דאינם באים לידי חמץ אלא מחמשת מינין וא"כ הראיה אינה אלא מערכה על הדרוש ואם לא נרצה למחוק המאמר מכל וכל אין לנו אלא לומר דהוא כעין מראה מקום מבעל המכילתא בעצמו שרומז אל הדרשה בריש הפרשה כלומר מחמשת מינין משום דשאר מינין אין באין לידי חמץ וע"כ אין נכנסין ג"כ בגדר מצה: 8 הפסקה. פ"ו וש"ט, עיין ספרי במדבר צד טו ולשון הת"כ אמור פרק יד לימד על הכרת שהוא אבדון. ויש מפרשים שימות עד שלא יגיע לימי זקנה ואחרים פרוש שלא תהיה לנפשו השארות אחר המות. ורמב"ן סוף פרשה אחרי כתב שיש ג' מיני כריתות — מזהירה. ספרי שם: — דברי ר"ע. הגר"א מוחק: 14 ואזהרתו לעולם. בחמץ שעבר עליו הפסח, ועיין רשב"ץ חלק ג סימן נא שנשאל על מכילתא זו ואם יש לסמוך על הגירסא שלפנינו ומה פירושה: — אזהרה וכו'. כלומר בתמך ולא קאי אחמץ שעבר עליו זמנו ולפי מה שעולה מן הסוגיות לפינן חמץ לפני זמנו מן ל"א תאכל עליו חמץ ב"פ ראה וחמץ לאחר זמנו מן ולא יאכל חמץ ב"פ קדש ועיין לקמן פרשה יז. והנר"א מגיה ת"ל לא תאכל עליו חמץ, והגהה זו היא על פי שיטת הירושלמי דאזהרה בתוך המועד לפינן מן לא תאכל עליו חמץ ואפילו לר"י דיליף מכאן אזהרה לחמץ לפני זמנו מ"מ תוך המועד נכלל ג"כ באזהרה זו. עיין ירושלמי כו ע"ג וכו' ע"ד, אבל לפי הבבלי כח: שיש לישב הג' שלפנינו ולומר דאליבא דר"י כל מחמצת אזהרה לתוך המועד.

1 אכילתו | ט זה | לא | מ הגיע | מצות | כ ח' | כ כולו
מ כילין, ט כילין, ו כילין | אטכמ משתע | 2 כ כולו |
מ כילין, ט כילין | ט דבריו | אכ בל יראה | מ ובבל |
3 ואי וכו' ימצא | ט ח' | א אי | הוא וכו' ימצא | מ ח' |
בבל ד בל | אי | הוא וכו' מוצא | מ אין זה | אכ שריפה |
4 אט מחמצת | ונכרתה | מ ח' | 5 אכ מצה וחמץ | מ לידי
חמץ | חמץ ומ' | ש חמץ מצה אי חמשת מינין וכו' | מקצר | כרת
אין הכרתה וכו' | אכ הוא דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ אי
חמשת מינין | כ' ב' ואלו הן | החמץ | א חטים | מ ואי זהו אלו
חמשת המינין | ק חמשת | 6 א חטים וגר אלא לידי סרחון |
כ ושבולת שועל והשיפון | כ ושבולת | א אורז ודוחן | ד והפרגין
מ פרגין | 7 מ ושומשמן | והקטניות | ד ח' | מ שאינן באין
לידי חמץ | א ונכרת | 8 דברי ר"ע | מ ח' | 9 א ונכרתה |
לה | מ ח' | אכ אל עפ | אגין | ומק ח' | 10 שהוא רשותי |
מ שאני, ט הוא ברשותי, כ הוא רשותי, ק הוא רשותי, א
היא רשותי | 11 א ועד | שהיה וכו' לעולם | מ ח' | 12 כ כ
כח חייבין | וחמץ וכו' כרת | דכ ח' | א החלב שענינו
ואזהרתו לעולם אף חמץ ענינו ואזהרתו לעולם | 13 ט כ
באזהרתו | ט אף חמץ | ט באזהרתו | 14 אטכ ענינו | א
כח ואזהרה | מ אזהרה מנין | א מחמצת וגר.